

T.C.
HASAN KALYONCU ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ

ÜSTÜN YETENEKLİ LİSE ÖĞRENCİLERE UYGULANAN KARIYER
PSİKOLOJİK DANIŞMANLIK VE REHBERLİK HİZMETLERİNİN İNCELENMESİ

Nurşen DEMİR

YÜKSEK LİSANS TEZİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ANABİLİM DALI
PSİKOLOJİK DANIŞMANLIK VE REHBERLİK
PROGRAMI

10-2022

Gaziantep

LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
YÜKSEK LİSANS TEZ KABUL VE ONAY FORMU

Psikolojik Danışmanlık ve Rehberlik Anabilim Dalı Yüksek Lisans Programı öğrencisi Nurşen DEMİR tarafından hazırlanan “Üstün Yetenekli Lise Öğrencilere Uygulanan Kariyer Psikolojik Danışmanlık ve Rehberlik Hizmetlerinin İncelenmesi” başlıklı tez, 14/09/2022 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucu **başarılı** bulunarak jürimiz tarafından **Yüksek Lisans Tezi** olarak kabul edilmiştir.

<u>Görevi</u>	<u>Unvanı, Adı ve Soyadı</u>	<u>Kurumu/Üniversitesi</u>	<u>İmzası:</u>
Tez Danışmanı	Doç. Dr. Üyesi Hasan EŞİCİ	Gazi Üniversitesi	
Jüri Başkanı	Dr. Öğr. Üyesi Ahmet AYZAZ	Hasan Kalyoncu Üniversitesi	
Jüri Üyesi	Dr. Öğr. Üyesi Özgür Osman Demir	Hasan Kalyoncu Üniversitesi	

Bu tez Enstitü Yönetim Kurulunca belirlenen yukarıdaki jüri üyeleri tarafından uygun görülmüş ve Enstitü Yönetim Kurulu kararı ile onaylanmıştır.

Prof. Dr. Serhat YENİCE

Enstitü Müdürü

TEZ ETİK VE BİLDİRİM SAYFASI

Yüksek Lisans Tezi olarak sunduğum “Üstün Yetenekli Lise Öğrencilerine Uygulanan Kariyer Psikolojik Danışmanlık ve Rehberlik Hizmetlerinin İncelenmesi” başlıklı çalışmanın tarafımca, bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yardıma başvurmaksızın yazıldığını ve yararlandığım eserlerin kaynakçada gösterilenlerden oluştuğunu ve bunlara atıf yapılarak yararlanmış olduğumu belirtir ve onurumla doğrularım.

13.10.2022
Nurşen DEMİR

ÖZ

YÜKSEK LİSANS

ÜSTÜN YETENEKLİ LİSE ÖĞRENCİLERİNE UYGULANAN KARIYER PSİKOLOJİK DANIŞMANLIK VE REHBERLİK HİZMETLERİNİN İNCELENMESİ

**Hasan Kalyoncu Üniversitesi
Lisansüstü Eğitim Enstitüsü
PDR Anabilim Dalı**

Danışman: Doç. Dr. Hasan EŞİCİ

2022, 105 Sayfa

Jüri

**Danışman: Doç. Dr. Hasan EŞİCİ
Dr. Öğr. Üyesi Ahmet AYAZ
Dr. Öğr. Üyesi Özgür Osman Demir**

Bu araştırmanın amacı, üstün yetenekli lise öğrencilerine uygulanan kariyer psikolojik danışmanlık ve rehberlik hizmetlerini derinlemesine incelemektir. Bu amaçla araştırma yöntemi olarak, nitel araştırma deseni olan ve bir olguyu içeren bireysel deneyimleri, tümevarımsal bir genellemeye amaçlayan olgu alınarak, olgu bilim çalışması olarak oluşturulmuştur. Araştırma verileri, konu alanında uzman görüşleri alınarak hazırlanmış görüşme formları ile toplanmıştır. Görüşmeye katılan on psikolojik danışmandan beşi, üstün yetenekli öğrencilerin kayıtlı olduğu; BİLSEM’de görevli psikolojik danışmandan oluşmaktadır. Araştırmanın verileri 2022 Haziran ve 2022 Temmuz aylarında toplanmıştır. Katılımcıların görüşmeleri sonucunda elde edilen veriler, “MaxQDA-22” programı ile içerik analizi yöntemi ile kodlamalar yapılmıştır. Üstün yetenekli öğrencilerine uygulanan kariyer psikolojik danışmanlık ve rehberlik hizmetlerinin "yapılan çalışmalar", "karşılaşılan sorunlar", "ihtiyaçlar" ve "öneriler" olarak dört ana temada incelenmiştir.

Sonuç olarak, uygulamaları içeren bulgular da tercih danışmanlığı, akademik çalışmalar, müşavirlik hizmetleri, eğitsel danışmanlık, kariyer danışmanlığı, sınav kaygısı ile baş etme uygulamalarının ortak kodlar olarak tespit edilmiştir. Karşılaştıkları sorunlar temasına ait bulgularda ise, gelecek kaygısı, akademik sorunlar, materyal eksikliği ve güdülenme ortak kodların olduğu belirlenmiştir. Öğrencilerin kariyer tercihlerinin belirlenmesinde, gelecek kaygısından yoğun olarak ifade edilmiştir. Öğrencilerin yetenek ve özelliklerine göre ihtiyaç duydukları kariyer psikolojik danışmanlığı ve rehberliği çalışmalarının, istihdam, dolaylı öğrenme/model alma, aile-toplum desteği, yeteneklerine uygun meslek tercihi, uygulama alanı konularında ihtiyaçların olduğunu belirtmişlerdir. Katılımcılara göre, kariyer psikolojik danışmanlık ve rehberlik uygulamalarının daha kaliteli olması için önerdikleri çalışmalar ise; ek puan/destek, materyal/maddi destek, istihdam, hizmet içi eğitim, uygulama alanı, pdr normu ve aile desteği olarak ifade etmişlerdir. Bu boyutlardan; istihdam, aile desteği, hizmet içi eğitim ve pdr normu ihtiyaçlarının daha fazla olduğu göze çarpmaktadır.

Anahtar Kelimeler: BİLSEM, Kariyer Danışmanlığı, Üstün Yetenek.

ABSTRACT

CAREER APPLIED TO GIFTED HIGH SCHOOL STUDENTS REVIEW OF CONSULTING SERVICES YÜKSEK LİSANS

ÜSTÜN YETENEKLİ LİSE ÖĞRENCİLERİNE UYGULANAN KARIYER PSİKOLOJİK DANIŞMANLIK VE REHBERLİK HİZMETLERİNİN İNCELENMESİ

**Hasan Kalyoncu Üniversitesi
Lisansüstü Eğitim Enstitüsü
PDR Anabilim Dalı**

Danışman: Doç. Dr. Hasan EŞİCİ

2022, 105 Sayfa

Jüri

**Danışman: Doç. Dr. Hasan EŞİCİ
Dr. Öğr. Üyesi Ahmet AYAZ
Dr. Öğr. Üyesi Özgür Osman Demir**

The aim of this research is to examine the career psychological counseling and guidance services applied to gifted students in depth. For this purpose, it is an inductive generalization that was created as a school psychological science (phenomenology) study as a research method, working in theories where gifted students are educated, aiming at an inductive generalization by taking individual experiences, which is a qualitative research design. Interview forms were prepared in order to interview with expert opinion consultants in this subject area of the research. Five of the ten psychological counselors who participated in the interview are the counselors responsible for the information that gifted students are registered and 'K'; Abbreviated as 'N' for five counselors working at other high school institutions. The data of the research were collected in June 2022 and July 2022. The data obtained as a result of the interviews with the participants were coded with the "MaxQDA-22" program using the content analysis method. As a result, career counseling and guidance services applied to gifted students were examined under four main themes as "work done", "problems encountered", "needs" and "recommendations". According to this review; In the findings of the applications, preference counseling, academic studies, counseling services, educational counseling, career counseling, coping with exam anxiety were determined as common codes. It was determined that the common codes of future anxiety, academic problems, lack of material and motivation were found in the findings related to the theme of the problems they encountered. In determining the career preferences of the students, the concern for the future has been intensely expressed. It has been stated that career psychological counseling and guidance works that students need according to their abilities and characteristics include employment, indirect learning/modelling, family-society support, career choice and application areas suitable for their abilities. The studies they recommend for a higher quality career counseling and guidance practices compared to the participating teachers; additional points/support, material/material support, employment, in-service training, application area, pdr norm and family support. Of these dimensions; It is seen that the needs for employment, family support, in-service training and pdr norms are higher.

Keywords: BİLSEM, Career Counseling, Superior Talent.

ÖNSÖZ

Yüksek lisans eğitimim boyunca değerli katkılarından ve tez danışmanlığı yapan değerli hocam Doç. Dr. Üyesi Hasan EŞİCİ' ye bu süreçte desteği ve akademik gelişimde yol göstericiliği adına teşekkür ederim.

Lisansüstü eğitim sürecimde değerli katkılarından Prof. Dr. Şener Büyüköztürk' e ve Dr. Öğr. Üyesi Ufuk AKBAŞ hocalarıma çok teşekkür ederim. Tez jüri üyelerinden Dr. Öğr. Üyesi Özgür Osman Demir' e ve Dr. Öğr. Üyesi Ahmet AYZ hocalarıma teşekkür ederim.

Lisans eğitim sürecinden bu yana rol model olan araştırmaya, öğrenmeye ve paylaşmaya olan merakından etkilendiğim, bana her daim inanan değerli hocam Doç. Dr. Mustafa SÜRÜCÜ 'ye çok teşekkür ederim.

Araştırmamda gönüllü olarak katılımcı olan, tüm meslektaşlarıma ve çalışma hayatlarındaki deneyimleri ve yetkinlikleri ile tezime katkı sağlayan 10 katılımcıya katkılarından dolayı, tüm samimiyetimle canı gönülden teşekkür ederim. Tez sürecinde manevi desteğinden dolayı meslektaşım ve zümrem Güzin AYHAN 'a sevgi ve teşekkürlerimi iletiyorum.

Canım oğlum Ömer' ime

Nurşen DEMİR

Gaziantep-2022

İÇİNDEKİLER

ÖZ	i
ÖNSÖZ	iii
İÇİNDEKİLER	iv
Kısaltmalar:	vii
1.Giriş	1
1.1.Problem Durumu	1
1.2. Araştırma Amacı.....	4
1.3. Araştırmanın Önemi	5
1.4. Araştırmanın Varsayımları	6
1.5. Araştırmanın Sınırlılıkları.....	6
1.6. Tanımlar.....	6
2.KAVRAMSAL ÇERÇEVE	7
2.1. Üstün Yetenek	7
2.2. Üstün Yetenekli Öğrencilerin Özellikleri.....	8
2.2.1. Üstün Yeteneklilerin Gelişimsel Özellikleri.....	9
2.2.2. Üstün Yetenekli Öğrencilerin Eğitsel Özellikleri.....	9
2.2.3. Üstün Yeteneklilerin Sosyal-Duygusal Özellikleri	10
2.2.4. Üstün Yetenekli Öğrencilerin Özel Yetenek Özellikleri	11
2.3. Üstün Yetenekli Öğrencilerin Keşfedilmesi.....	12
2.3.1.Üstün Yetenekli Öğrencilere Uygulanan Test ve Test Dışı Teknikler	13
2.4. Üstün Yetenekli Öğrencilerin Eğitim Gördüğü Ortaöğretim Kurumları.....	16
2.4.1. Üstün Yetenekli Öğrencilere Uygulanan Diğer Uygulamalar	18
2.4.1.1. Hızlandırma	18
2.4.1.2. Gruplama	19
2.4.1.3. Zenginleştirme	19
2.5. Üstün Yetenekli Öğrencilerin Kariyer Gelişim Özellikleri	20
2.6. Üstün Yetenekli Öğrencilere Uygulanan Kariyer Psikolojik Danışmanlık ve Rehberlik Hizmetleri	20
2.7. Sosyal Bilişsel Kariyer Kuramı	22
2.7.1. Sosyal Bilişsel Kariyer Teorisi Kavramsal İçeriği	23
2.7.1.1. Sosyal Bilişsel Kariyer Kuramı Yetkinlik Beklentisi.....	23
2.7.1.2. Sosyal Bilişsel Kariyer Kuramı Performans Hedefleri.....	24

2.7.1.3. Sosyal Bilişsel Kariyer Kuramı Sonuç Beklentisi	24
2.7.2. Yetkinlik Beklentisi, Performans Hedeflerini ve Sonuç Beklentilerini Belirleyen Kaynaklar	25
2.7.2.1. Kişisel Performans.....	25
2.7.2.2. Dolaylı Öğrenme	26
2.7.2.3. Heyecanlanma	26
2.7.2.4. Cesaretlendirme	27
2.8. Ülkemizde ve Dünyada Üstün Yetenekli Öğrencilere Uygulanan Kariyer Hizmetleri ile İlgili Yapılan Çalışmalar	27
3. Materyal ve Yöntem	29
3.1. Materyal.....	29
3.1.1. Kariyer Psikolojik Danışmanlık ve Rehberlik Uygulamaları Görüşme Formu Materyali ..	29
3.1.2. Bilgilendirilmiş Onam Formu Materyali.....	31
3.2. Yöntem	31
3.2.1. Çalışma Grubu.....	31
3.2.2. Verilerin Analizi	33
3.2.3. İnanırcılık ve Tutarlılık / Geçerlik ve Güvenirlik.....	34
3.2.4. Araştırmacının Rolü	34
4. ARAŞTIRMA BULGULARI	36
4.1. Katılımcıların Sosyo- Demografik Özellikleri	36
4.2. Üstün Yetenekli Öğrencilere Uygulanan Kariyer Psikolojik Danışmanlık ve Rehberlik Çalışmaları.....	37
4.2.1. BİLSEM’de Çalışan Psikolojik Danışmanların Üstün Yetenekli Öğrencilere Uyguladıkları Kariyer Psikolojik Danışmanlık ve Rehberlik Çalışmaları	38
4.2.2. Okul Psikolojik Danışmanların Üstün Yetenekli Öğrencilere Uyguladıkları Kariyer Psikolojik Danışmanlık ve Rehberlik Çalışmaları.....	40
4.3. Üstün Yetenekli Öğrencilere Uygulanan Kariyer Psikolojik Danışmanlık ve Rehberlik Çalışmaları Konusunda Karşılaşılan Sorunlar.....	43
4.3.1. BİLSEM’de Üstün Yetenekli Öğrencilere Uygulanan Kariyer Psikolojik Danışmanlık ve Rehberlik Çalışmaları Konusunda Karşılaştığı Sorunlar.....	44
4.3.2. Okul Psikolojik Danışmanlarının Üstün Yetenekli Öğrencilere Uygulanan Kariyer Psikolojik Danışmanlık ve Rehberlik Çalışmaları Konusunda Karşılaştığı Sorunlar	47
4.4. Üstün Yetenekli Öğrencilerin Yetenek ve Özelliklerine göre İhtiyaç Duydukları Kariyer Psikolojik Danışmanlık ve Rehberlik Çalışmaları.....	49
4.4.1. BİLSEM’ de Üstün Yetenekli Öğrencilere Yetenek ve Özelliklerine göre İhtiyaç Duydukları Kariyer Psikolojik Danışmanlık ve Rehberlik Çalışmaları	50
4.4.2. Üstün Yetenekli Öğrencilerin Yetenek ve Özelliklerine Göre İhtiyaç Duydukları Kariyer Psikolojik Danışmanlık ve Rehberlik Çalışmaları.....	53

4.5. Üstün Yetenekli Öğrencilere Uygulanan Kariyer Psikolojik Danışmanlık ve Rehberlik Hizmetlerinin Kalitesini Arttırmak için Öneriler	56
4.5.1. BİLSEM’de Çalışan Psikolojik Danışmanlara göre Üstün Yetenekli Öğrencilere Uygulanan Kariyer Psikolojik Danışmanlık ve Rehberlik Hizmetlerinin Kalitesini Arttırmak için Öneriler .	57
4.5.2. Psikolojik Danışmanlara göre Üstün Yetenekli Öğrencilere Uygulanan Kariyer Psikolojik Danışmanlık ve Rehberlik Hizmetlerinin Kalitesini Arttırmak için Öneriler.....	60
5. SONUÇLAR VE ÖNERİLER.....	64
5.1. SONUÇLAR.....	64
5.1.1. Yapılan Çalışmalar	64
5.1.2. Karşılaşılan Sorunlar	65
5.1.3. İhtiyaçlar.....	66
5.1.4. Öneriler.....	67
5.2. ÖNERİLER	69
KAYNAKÇA	71
EKLER.....	86
EK 1. Bireysel Görüşme Formu	86
EK 2. Bilgilendirilmiş Onam Formu	87
EK 3. Etik Kurul İzin Raporu.....	89
ÖZGEÇMİŞ.....	91

Kısaltmalar:

- BİLSEM** : Bilim ve Sanat Merkezi
- MEB** : Millî Eğitim Bakanlığı
- ZEP** : Zenginleştirilmiş Eğitim Planı
- BEP** : Bireyselleştirilmiş Eğitim Planı
- MEBBİS** : Millî Eğitim Bakanlığı Bilişim Sistemleri
- AGTE** : Ankara Gelişim Envanteri
- ÜYB** : Üstün Yetenekli Birey
- SBKK** : Sosyal Bilişsel Kariyer Kuramı

1. Giriş

1.1. Problem Durumu

İnsan yaşamı boyunca, birçok gelişim dönemlerinden geçmektedir. Bu gelişim dönemlerinden biri olan kariyer gelişim süreci, bireyin doğuştan sahip olduğu yetenek, ilgi, değer ve diğer özellikleri ile; yaşamı boyunca doğrudan veya dolaylı öğrenmeler ile devam ettirdiği bir süreçtir (Sousa, 2003). Kuzgun'a (2000) göre kariyer gelişim sürecinde meslek tercihi, bir bireyin kendi potansiyelini gerçekleştireceği ve öğrenme yaşantıları yoluyla, meslekleri özellikleri ile değerlendirip; kendi kariyer ihtiyaçları ve beklentileri açısından daha çok karşılayan mesleklerden yola çıkarak, daha az karşılayan meslek ya da meslek gruplarına yönelme sürecini içerir.

Kariyer gelişim süreci; meslek seçimi öncesi, meslek kararı verme ve uygulama süreçlerindeki, tüm rollerin gerçekleştirildiği gelişimsel bir süreç olarak tanımlanır (Kuzgun, 2000). Meslek tercihi, insan yaşamının tüm gelişim süreçlerinden yalnızca bir yönünü temsil eder (Neisser,1979). Bu nedenle kariyer seçimi ve gelişimi yaşam boyu devam eden bir süreç olarak kabul edilir (Winner, 1996). Kariyer tercihi, özel bir yaş ya da öğrenme yaşantısı ile sınırlı değildir (Fornia ve Frame, 2001). Kariyer seçimi, bireyin doğuştan sahip olduğu potansiyellerin yaşamının erken çocukluk dönemlerinden başlayarak, bireylerin tutumları, yetenekleri ve ilgilerini tanıma fırsatı verir (Bandura, 1977). Bu açıdan, bireyin toplumsal değerler ile kişisel hedefleri doğrultusunda meslek seçimi yapması, kariyer gelişimi ile birlikte yaşamsal diğer süreçlere de katkı sağlanması beklenir (Kuzgun, 2000).

Kariyer gelişim sürecin ilk basamağı eğitim kurumlarında sunulan kariyer psikolojik danışmanlık ve rehberlik hizmetleri, bireyin beliren kariyer tercih ihtiyaçlarına cevap verici nitelikte olması, her çocuk için önem arz eder (Woodd, 2000). Böylece meslek seçimi, yalnızca kariyer gelişim süreci ile sınırlı olmayıp, bireyin kişisel farkındalıklarını artırmalarına, meslek tercihini yapma, kariyer gelişim süreçlerini düzenleme ve yönetme sonrasında seçtiği bu meslekte, mesleki doyum sağlamalarına yardımcı olur (McMillan, 2007).

Her birey doğuştan sahip oldukları ilgi, yetenek ve özellikleri ile yaşamını devam ettirir. İnsan yaşamında gelişimsel süreçler benzer olsa da bireysel farklılıklar her zaman bulunur, bu farklılıklardan biri de genel veya özel yetenekleri bakımından niteliksel farklılık göstermektedir (Adekola, 2011).

Literatür tarandığında Freeman (1985) niteliksel pozitif farklılığı üstün yetenek olarak açıklar. Üstün yetenek, bireyin potansiyel olarak sahip olduğu bir ya da birçok özelliği en iyi şekilde ortaya koyması olarak tanımlar. Üstün yetenek kavramı, bireyde bulunan akademik yeteneklerin yanında entelektüel ve kişilik özellikleri ile ayrışma ve sanatsal beceri yeteneği olan bireyler olarak ifade eder (Reynolds, 1988). Üstün yetenekli birey; bilişsel, yaratıcılık, spor, sanat, liderlik kapasitesi ve akademik alanlardan herhangi birinde veya birkaçında, akranlarına kıyasla yüksek düzeyde performans gösteren bireyler üstün yetenekli olarak tanımlanır (Colangelo ve Davis, 2003).

Üstün yetenekli bireyler, doğuştan sahip oldukları gelişim özellikleri ve ihtiyaçları bakımından akranlarına göre farklılıklar gösterirler (Horn, 2000). Akranlarına göre dil gelişimi ve konuşma yeteneği yaşlılarından gelişimsel olarak ileri olma, yaratıcı düşünme, eleştirel bakış açısı ve yüksek kalıcılık gösteren hafıza, yüksek ilgi düzeyleri, öğrenme ve merak duygularının çok gelişmesi, akademik başarı ve yetenek alanlarında özgüven yüksekliği, olaylara karşı yoğun duyarlılık ve duygusal tepkisellik bu özelliklerinden bazılarıdır (Özbay ve Palıncı, 2011).

Üstün yetenekli bireylerin potansiyellerinin geliştirilmesi için sistemli ve düzenli bir eğitime ihtiyaçları vardır (Sak, 2012). Üstün yetenekli bireylerin ihtiyacı doğrultusunda, etkili ve en sağlıklı düzeyde yetiştirilmeleri için eğitim ve öğretim yaşamlarında ihtiyaç duyulan ortam ve olanakların sağlanması gerekmektedir (Çapan, 2010). Bu çocukların eğitimlerinde görev alacak ebeveynlerin, eğitimcilerin öğrenme sürecindeki yaklaşımların, bu çocukların ihtiyaç alanlarına ve özelliklerine göre düzenlemeler yapılması gerekmekte ve uygulanan sürecin etkili ve verimli olmasına özen göstermelidirler (Şenol, 2011).

Üstün yeteneklilerin eğitim ve öğretim sürecinin başrolünde ebeveynleri kadar önemli olan diğer önemli faktör; öğretmenlerin öğrencilere gösterdiği tutum ve uygulamaları çok önemlidir (Yoo ve Moon, 2006).

Kariyer gelişiminde, bireysel değişkenler olduğu kadar, dışsal faktörlerin de etkisi vardır. Lent ve ark. (2002) kariyer gelişim sürecinde meslek tercihlerinde etkili olan değişkenleri açıklarken; kişi, çevre ve eylem arasındaki ilişkiyi açıklamak için bir olay/durum meydana gelirken birey(kişi), çevre ve davranış (eylem) üçlü örüntü şeklinde birbirini karşılıklı olarak etkileyerek süreç olarak ifade eder. Buna göre birey çevrede bir etki bıraktığı gibi çevreden de etkilenir; yani birey bulunduğu çevreden bağımsız değildir. Üstün yetenekli öğrencilerin eğitim ve öğretim sürecindeki en önemli model kaynakları öğretmenleridir (Çitil, 2018). İlgi ve yeteneklerine göre meslek seçerken, öğretmen davranışlarından etkilendikleri kadar, bilişsel süreçleri içine alan karar verme davranışlarının da etkilenirler. Genel olarak akranlarından üstün yetenek ve zekaya sahip olan bu öğrenciler, mevcut potansiyellerine göre meslek seçmek yerine çevreden de etkilenerek meslek seçebilirler. Ortaöğretim kademesindeki psikososyal gelişimdeki görevlerden biri meslek tercihi olsa da diğer önemli gelişim görevi, ergenlik sürecindeki kimlik gelişiminin sağlıklı tamamlanmasıdır (Kurnaz, 2014). Ergenlik dönemi gibi zor bir dönemdeki öğrenciler, yaşamın en önemli kararlarından biri olan kariyer tercihini, lise kademesindeki okul psikoloji danışmanı yardımı ile belirleyebilirler (Bilgiç, 2017).

Kariyer psikolojik danışmanlık rehberlik hizmetleri, alanında yapılan son zamanlardaki çalışmalarda; ilgi, yetenek ve değer kadar kariyer engellerinin de belirleyici rolü olmasıyla sosyal bilişsel kariyer kuramlarının da önemi artmıştır (Bilgiç, 2017; Çitil, 2018; Doğan & Kesici, 2015; Kurnaz, 2014). Kariyer kuramları arasında özel yetenekli öğrencilerin potansiyellerine uyan ve aynı zamanda bu öğrencilerin kariyer tercihlerine engel unsurları da kapsayan kuramsal çerçeveyi Sosyal Bilişsel Kariyer Teorisi (SBKT) içerir. Meslek seçim sürecinde bireysel farklılık ve kontrol kadar sosyal koşullarda etkilidir (Lent ve ark., 1986).

Üstün yeteneklilik alanında yapılan çalışmalar incelendiğinde üstün yetenekli çocukları ile ilgili kariyer tercihlerindeki engellerin temelinde; öğrenme sürecinde yaşadıkları güçlükler, öğretmenlerin de eğitim öğretim yaklaşımlarının nasıl olduğu veya olması gerektiği üzerinde ihtiyaçların olduğu görülmektedir. Kerr (1991) üstün yetenekli öğrenciler kadar, öğretmenlerinin de niteliksel olarak desteklenmesi gerektiğini önermiştir. Bilgiç (2017) üstün yetenekli öğrencilerin öğretmenlerinin, çocuklarının özel olan kişisel ve eğitsel süreçlerindeki farkındalıklarının düşük olduğunu betimlemiş; üstün yetenekli öğrencilerin aile ve öğretmenlerine yönelik destekleyici eğitimlere ihtiyaç olduğunu belirtmiştir.

Üstün yeteneklilerin doğru meslek seçim sürecinde, önemli birçok unsur vardır fakat en önemle ele alınacak konu öğretmenlerin niteliksel yeterliliğidir (Gökdere & Çepni, 2004). Üstün

yetenekli öğrenciler ile çalışan öğretmenlerin, kariyer psikolojik danışmanlık hizmetlerindeki uygulamalarda ihtiyaçlarının olduğunu ve bu ihtiyaçların karşılanması için hizmet içi eğitim programlarının hazırlanması; lisans eğitim programlarında özel eğitim uygulamalarına yönelik ders ve içeriklere ihtiyaç olduğunu belirtmiştir (Bilgiç, 2017; Dağlıoğlu, 2010).

Üstün yetenekli öğrencilerin kariyer tercihlerinin incelendiği çalışmalarda; üstün yetenekli öğrencilerle çalışan öğretmenlerin, kariyer psikolojik danışmanlık rehberlik hizmetleri ihtiyaçlarının olduğunu ortaya çıkmıştır. Okul psikolojik danışmanlarının, uyguladıkları kariyer psikolojik danışmanlık rehberlik hizmetleri bakımından incelenmesi, gelecekte yapılacak olan bu çalışmalara, uygulamalara ve uzmanlar tarafından öğrencilere sağlanacak kariyer danışmanlık hizmetlerinin niteliği için destek açısından yol göstereceğinden önemli görülmektedir. Bu nedenle bu çalışmanın amacı, üstün yetenekli çocuklara uygulanan kariyer psikolojik danışmanlık ve rehberlik hizmetlerinin, okul psikolojik danışmanları açısından kariyer alanındaki uygulamalarının derinlemesine incelemektir.

1.2. Araştırma Amacı

Araştırmanın amacı okul psikolojik danışmanları tarafından üstün yetenekli çocuklara uygulanan, kariyer psikolojik danışmanlık ve rehberlik hizmetlerin betimlenmesidir. Araştırma kapsamında aşağıdaki alt amaçlara ulaşılması hedeflenmiştir:

- Okul psikolojik danışmanların, üstün yetenekli öğrencilere uyguladıkları kariyer psikolojik danışmanlık ve rehberlik çalışmaları nelerdir?
- Okul psikolojik danışmanlarına göre, üstün yetenekli öğrencilerin kariyer tercihlerindeki içsel ve dışsal etkenler nelerdir?
- Okul psikolojik danışmanların, üstün yetenekli öğrencilere sunulan kariyer psikolojik danışmanlık ve rehberlik uygulamalarındaki ihtiyaçları nelerdir?

1.3. Araştırmanın Önemi

Her çocuk doğumundan itibaren gelişimsel olarak farklılıklarla ile dünyaya gelir. Bu farklılıklar yaşamsal engelleri içerebileceği gibi pozitif farklılıklar da içerebilir (Çitil, 2018). Akranlarından zekâ ve yetenek bakımından pozitif farklılık gösteren üstün yetenekli öğrencilerin, sahip oldukları bu farklılıklar; yaşamlarındaki diğer bireyleri olumsuz yönden etkileyebilir. Çevre, aile üyeleri ve ebeveynleri ile büyüyen üstün yetenekli çocukların zamanla artan merak, ilgilerine ebeveynleri ve çevre yetersiz kalabilir (Bilgiç, 2017).

Eğitim öğretim süreci ile birlikte bu çocuklarda, ebeveynleri kadar aktif rol alan okul psikolojik danışmanlar, zekâ ve yetenek alanlarında pozitif farklılık gösteren ve üstün yetenekli birey olarak tanımlanan bu öğrencilere; etkili yöntem ve teknikler ile potansiyellerine en uygun kariyer seçimleri yapmalarını hedefler (Yoo ve Moon, 2006). Meslek seçim sürecinde destekler kadar engeller de vardır. Bu engeller; istenilen mesleğe uygun yetenek veya ilgiye sahip olamamak, çevre, aile, maddiyat, akademik başarı, öz yetkinlik algısı gibi içsel veya dışsal değişkenlerdir (Sak, 2012).

Literatür araştırması yapıldığında üstün yetenekli öğrencilerin, kariyer tercihlerindeki bu engellerin belirlenmesi ihtiyaç duyulmuş ve kariyer psikolojik danışmanlık ve rehberlik hizmetleri kapsamında oluşan bu ihtiyaca, kaynaklık edebilecek araştırmalar önemlidir (Doğan & Kesici, 2015). Bu amaçla üstün yetenekli öğrencilerle çalışan tüm psikolojik danışmanların; kariyer danışmanlığı hizmetlerini uygularken karşılaştıkları sorunları asgari düzeye indirilebilecek, böylece ilerleyen zamanlarda olası kariyer sorunlarının da önüne geçilecektir. Nitekim okullardaki rehberlik hizmetlerinin temel amacı, psikolojik danışmanlık ve rehberlik hizmetlerinin önleyici rehberlik hizmetleridir. Bu alandaki hizmetlerin kalitesini artıracak ve aynı zamanda psikolojik danışmanların, üstün yetenekli öğrencilerin kariyer ihtiyaçlarına cevap verecektir.

Bu araştırma ile öncelikle üstün yetenekli çocuklara uygulanan kariyer psikolojik danışmanlık ve rehberlik hizmetlerinin, okul psikolojik danışmanları tarafından uygulanan çalışmaların; nitel araştırma yöntemleri bağlamında ilişkili olduğu değişkenleri, bütünsel bir değerlendirmeyle ortaya koyduğundan literatüre önemli katkılar sağlayacağı düşünülmektedir. Kariyer kuramları incelendiğinde, özel yetenekli öğrencilerin potansiyellerine uyan ve aynı zamanda bu öğrencilerin kariyer tercihlerine engel unsurları da kapsayan en güncel kuram olan, Sosyal Bilişsel Kariyer Teorisi (SBKT) ile desteklenmiştir (Lent ve ark., 1986).

1.4. Araştırmanın Varsayımları

Araştırmaya katılan okul psikolojik danışmanların, lise düzeyindeki üstün yetenekli öğrencilerin eğitim ve öğretim gördükleri kurumlarda çalışıyor olmaları, kariyer psikolojik danışmanlık ve rehberlik hizmetleri alanında yeterli düzeyde bilgiye sahip oldukları varsayımdır. Araştırma kapsamında yeterli düzeye sahip olduğu varsayılan bu bireylerin, lise düzeyindeki üstün yetenekli öğrencilere uyguladıkları kariyer psikolojik danışmanlık ve rehberlik hizmetleri incelenmiştir.

1.5. Araştırmanın Sınırlılıkları

Araştırma 2021-2022 eğitim ve öğretim yılında Diyarbakır ilinde bulunan, üstün yetenekli lise öğrencilerinin eğitim kurumlarında çalışan 10 okul psikolojik danışmandan alınan bilgiler ile sınırlıdır.

Bununla birlikte dört öğretmenle yapılan görüşmelerin, Covid 19 salgını sebebiyle, telefon aracılığı ve Zoom, Skype gibi programlar üzerinden online görüşme yöntemleri ile yapılması ülkemizde yaygın olarak kullanılan bir yöntem olmadığı için sınırlılık olarak kabul edilebilir.

1.6. Tanımlar

Kariyer Danışmanlığı: Bireylerin kariyer gelişim süreçlerini içine alan ilgi ve yeteneklerine uygun meslek seçimi, iş arama, ilerleyen zamanlarda kariyer değişikliği yapma gibi tüm süreçleri kapsayan profesyonel bir danışman desteğiyle sürdürülen profesyonel bir uygulama biçimini ifade eder. (Herr vd., 2004)

Üstün Yetenekli Birey (ÜYB): Genel yetenek, özel yetenek ve farklı zekâ türlerini tümüyle kullanabilen ve doğuştan sahip olduğu potansiyeli geliştirebilen, gelişimleri de yaşlılarından yüksek düzeyde farklı performans gösteren kişilerdir (Renzulli, 1986).

Kariyer Psikolojik Danışmanlık ve Rehberlik: Bireylerin ilgi ve yeteneklerine göre meslek tercihi, mesleklerin rol ve sorumlulukları, kariyer gelişim süreçlerini, kariyer gelişiminde karşılaşılabilecekleri kariyer engel ve desteklerini içeren; psikolojik danışmanlık ve rehberlik hizmetlerini içeren bireysel veya grup şeklinde görüşmelerle uygulanan danışmanlık ve yardım etme süredir (NCDA, 2021).

2. KAVRAMSAL ÇERÇEVE

2.1. Üstün Yetenek

Literatür tarandığında üstün yeteneklilik kavramının tanımlanması 1920’li yıllarda Lewis Terman ile başlamıştır (Winner, 1996). Diğer araştırmacılar tarafından da üstün zekâ, zekâ testleri ve zekânın ölçülebilir yönleri üzerine yapılan araştırmalar sonucu olarak kullanılmaya başlanmıştır. (Fornia ve Frame, 2001). Smutny, Walker ve Meckstroth (1997) ise üstün yetenekliliğin kuramsal içeriğini revize ederek tanımlama yaparken, daha belirleyici olması için zekâ özellikleri ve yaşamsal değişimleri üzerine çalışmalar yapmışlardır. Akranlarından farklı olan bir veya birçok özelliğin bu kişilerde bulunması gerektiğini ifade etmişlerdir (Neisser,1979). ABD de 20.yy ilk döneminde zeka ve zeka üzerine yapılan çalışmalarda kullanılan, ‘üstün yeteneklilik; zihinsel uğraş, yaratıcılık ya da üretken düşünme, girişkenlik, sanat ve psikomotor işlem alanlarında öne çıkan yeteneklere sahip olan çocuklardır’ tanımından farklı ayırıştırıcı kaynaklara ihtiyaç olduğunu vurgulamışlardır. Zamanla da psikomotor yetenek tanımından kaldırılmıştır (Assouline, 1997).

Renzulli (1986), üstün özellikli bireyi; sürekli etkileşim içinde olup ayrışmamış olarak genel yetenek, zekâ, yaratıcılık, erken gelişim özellikleri ile akranlarından %98 oranında daha yüksek, diğer özellikleri bakımından da %85 oranında pozitif performans gösteren birey olarak tanımlar. Terman (1925), normal popülasyona göre üstün yeteneklilerin oranını %2’lik en üst sınırdaki puan alanları üstün yetenekli olarak kabul etmiştir. Brody ve Stanley (1994) üstün yeteneği olağanüstü düşünme ve diğer insanlardan ayırıcı yetenek veya yeteneklere sahip olma olarak tanımlar. Sternberg ve Zhang (1995), ortaya koymuş oldukları beşgen kuramında üstün yeteneğin, üstünlük (akranlarından yüksek kapasiteli olma, yaratıcı eser ortaya koyma potansiyeli), nadirlik (çok az insanda bulunma durumu), üretkenlik (yaratıcı düşünme, kanıt (nesnel olarak ölçülebilir olma), değer (toplumsal normun değerli görme durumu) 5 kuramsal terimle açıklanmıştır.

Freeman (1985) üstün yeteneğin tanımını, bireyin potansiyel olarak sahip olduğu bir ya da birçok özelliği en iyi şekilde ortaya koyması olarak tanımlar. Winner(1996) ise üstün yetenek kavramını tanımlarken, herhangi bir alanda yüksek yetenek potansiyeline sahip olmak ve akranlarından daha farklı düşünebilme yetisi ve yüksek düzeyde sorumluluk alma olarak

tanımlar. Koshy (2001) göre üstün yetenek; normalin üstünde zekâ, yaratıcılık düşünebilme, özel yetenek, gibi özelliklerle tanımlar.

Koshy (2001) göre üstün yetenek; normalin üstünde zekâ, yaratıcılık düşünebilme, özel yetenek, gibi özelliklerle tanımlar. Sisk (1987) ise üstün yeteneği; zekâ ve yetenek alanlarında yetkin kişilerce ortaya konan özelliklerden ötürü gerçekleşen ve gerçekleşmesi yüksek potansiyeli olan tüm işlevsel özellik olarak tanımlar. Freeman (1985) üstün yeteneğin tanımını, bireyin potansiyel olarak sahip olduğu bir ya da birçok özelliği en iyi şekilde ortaya koyması olarak tanımlar. Üstün yetenek kavramı, bireyde bulunan akademik yeteneklerin yanında entelektüel ve kişilik özellikleri ile ayrışma ve sanatsal beceri yeteneği olan bireyler olarak ifade eder (Reynolds, 1988).

Winner(1996) ise üstün yetenek kavramını tanımlarken, herhangi bir alanda yüksek yetenek potansiyeline sahip olmak ve akranlarından daha farklı düşünebilme yetisi ve yüksek düzeyde sorumluluk alma olarak tanımlar. Üstün yetenekli bireylerin yaşlılarından farklı olduğu özellikler yalnızca bilişsel ve özel yetenekleri değildir. Bu bireyler, belli başlı özellikleri bakımından gelişimsel özellikleri ve sosyal özellikleri ile üstün yetenekli olmayan yaşlılarından ayrılırlar (Milgram,1991b). Üstün yeteneklilik sadece bilişsel süreçleri ve özel yetenek alanlar ile sınırlanamaz, ayrıca merak etme, keşfetme, öngörü, yaratıcı düşünme becerisi, liderlik gibi özellikleri de barındırır (Strickland, 2001).

Literatürde böylesine standart ve birbirini destekler araştırmalar, tanımlamalar yapılırken Sousa(2003) ise üstün yeteneği tanımlarken kültürel normlara göre farklı olacağından ayrıca standart testlerin de zamanla yetersiz olabileceğinden, tüm normlara uyan bir tanımın yapılamayacağını öne sürmüştür.

2.2. Üstün Yetenekli Öğrencilerin Özellikleri

Özel gereksinimli birey kadar üstün yetenekli bireylerde, akranlarından farklı özelliklere sahip olmasından ötürü psikolojik destek ihtiyacı oluşabilir (Renzulli, 1985). Üstün yetenekli bireylerin yaşadıkları en temel problem, toplumsal kaygıdır. Birey içinde bulunduğu toplumda anlaşılma kaygısı ile baş etme zorluğu kimi bireyde asosyallik eğilimi göstermesine neden olmuştur. Bununla birlikte ailenin de bireye gösterdiği ebeveyn rollerinde yetersizlik, eğitim imkânlarında maddi eksiklik aile içi çatışmalara ve üstün yetenekli bireyde de psikolojik olarak olumsuz etkilenmesine neden olur. (Özşenol vd., 2003).

Üstün yetenekli bireylerin özelliklerinin tam olarak anlayabilmek için yaşlılarından gelişimsel olarak ayıran özellikleri nelerdir bilmek gerekir. Alan yazın incelendiğimizde üstün yetenekli öğrencilerin özelliklerinin sınıflandırılmasında farklı bakış açılarına rastlanmaktadır. Örneğin Cohn (1981), zihinsel ve sanatsal yönden bir sınıflandırma yaparken; Feldhusen (1983), üstün yetenekli bireyleri fiziksel, kişisel, bilişsel, duyarlılık ve sosyal özellikleri bakımından bir sınıflama içerisinde değerlendirmiştir.

Üstün yeteneklilik özellikleri bu bölümde gelişimsel, eğitsel, sosyal- duygusal ve özel yetenek alanları özellikleri açısından incelenecektir. Birçok bireyin zorlanmadan gözlemleyebileceği ve fark edebileceği fiziksel özelliklerden başlanacaktır.

2.2.1. Üstün Yeteneklilerin Gelişimsel Özellikleri

Witty (1958), üstün yetenekli bireylerin gelişimsel özelliklerini incelediği, doğum öncesi süreçte anne karnında kıpır kıpır olma, gelişimlerinin önde olma durumu doğumundan itibaren de bebeklik döneminde devam ettiği, aşırı ve uzun dikkat süresine sahip olmaları akranlarında ayırıcı özellikleridir. Ayrıca uyku ihtiyacının az olması, hareketli halinde aşırılık durumu, önde giden gelişimsel özellikleri ve iyi bir hafızaya sahip olması gibi farklılıklar ile ilk çocukluk döneminde kendini göstermeye başlamaktadır (Köksal, 2014). Bu özellikleriyle birlikte üstün yetenekli doğan bebeğin büyümesiyle birlikte akranlarına göre erken yürüme, erken konuşmaya başlamakta, kullandıkları kelime sayısı çok hızlı artmakta ve konuşmaları kısa zamanda yetişkin konuşmaları gibi benzer anlam düzeyi içerir (Baykoç, 2014).

2.2.2. Üstün Yetenekli Öğrencilerin Eğitsel Özellikleri

Üstün yetenekli bireylerin akranlarından farklı fazla ve uzun süreli dikkat, sözel, uzun süreli hafıza, yaratıcı düşünme, ilişkisel düşünme, matematiksel ve mantıksal yetenek olarak yüksek bilişsel yetenekleri vardır. Bilgiyi kavrama hızı, bilgi aktarımı, farklı düşünme becerisi bakımından yüksek potansiyellere sahiptirler (Besançon vd., 2013).

Akademik hafıza kapasitelerinin, aşırı ayrıntıcı düşünme, hafıza potansiyeli ve duygularının derinliği ile bilinen üstün yetenekliler bu özelliklerinden ötürü aşırı titiz olma hali, detaylı

düşünme ve üstlendikleri görevleri yerine getirirken mükemmeliyetçiliğe varan kusursuzlukla özellikler sergileye bilmektedirler (Özbay, 2013).

Fornia (2001)'e göre akranlarından farklı olarak aşırı derecede detay düşünme durumunu, üstün yetenekli bireylerde sık olarak görülen mükemmeliyetçilik özelliği olarak ifade eder. Üstün yetenekli bireyler bir eyleme başlamadan önce kendilerini yenilmiş veya mağlup edilmiş olarak hissetmektedirler. Üstün yetenekli bireylerin görev ve sorumluluklarını yerine getirirken sosyal beğenilirlik düzeylerinin çok fazla olmasından, kendilerini başarısız/yetersiz duygusunu çok fazla hissetmelerine yol açmaktadır. Üstün yetenekli bireyler böylesine mükemmeliyetçi ve yetersizlik hissi ile kendilerini başarısız olma eğilimi göstereceklerini düşündükleri için var olan potansiyellerinin çok altında performans gösterebilirler (Baker, 1998).

Üstün yetenekli bireyler genellikle eğitim ve öğretime başlamaları ile rekabetçi olma eğilimleri ile mükemmel olmayı kanıtlamaya çalışmaktadırlar. Fisher ve Griggs (1995) akademik başarıyı çok önemseyen bazı üstün yetenekli çocuklar mükemmeliyetçilikten, başarılarının ölçülebilir testlerle sonuçlanmasından kaygılanırlar. Üstün yetenekli çocuklar okuldaki başarı kaygıları kimi zaman o kadar yoğunlaşarak bedenselleşmiş kaygıya; baş ve karın ağrısı, aşırı heyecanlanma, terleme, baş dönmesi gibi fiziksel semptomların oluşmasına neden olmaktadır (Fonseca, 2011).

Üstün yetenekli çocuklar arasında bireysel gelişimleri bakımından farklılıklara sahiptirler. Üstün yetenekli çocuklardan, fiziksel gelişimleri önde olanların, sosyal kaygıyı ve mükemmeliyetçi tutumları daha azdır (Colangelo vd., 2004).

Hartley ve Besançon (2013) yaptıkları araştırmada bu farklılığı desteklemektedir. Araştırmalar sonucuna göre benzer yeteneklere sahip akran çocuklar olmalarına rağmen gelişimsel farklılıklarını, kabul eden çocuklar akademik olarak yüksek başarı göstermiştir.

2.2.3. Üstün Yeteneklilerin Sosyal-Duygusal Özellikleri

Üstün yetenekli bireyler üzerine yapılan çalışmalarda, diğer insanlara göre çözülemeyecek kadar karmaşık görülen problemleri çok daha kısa sürede çözdükleri, herhangi bir problemle karşılaştıklarında akranlarına göre çok farklı düşünme yolları ve yaratıcı metotlar ile çözümler

arayan kişilerdir (Fonseca, 2011). Üstün yetenekli bireylerin birçoğu araştırma yapmayı, sorular sormayı sevmekte, sürekli keşfetmekte, sorgulamakta, araştırarak görev sorumlulukları almakta ve sorumluluğunu hassasiyet ve titizlikle yerine getirmektedirler (Gross, 2009).

Arkadaşlık kurma ve sosyal ilişki içine girme tutumlarında genellikle sorun yaşayabiliyorlar. Üstün yetenekli bireyler duygu yoğunluğu fazla olduklarından aşırıya varan hissiyata sahiplerdir (Aron vd.,1996). Çünkü üstün yeteneklilerin kendileri gibi olan bireylerle arkadaşlık kurma gereksinimleri vardır. Bilgilerinden ötürü onları sosyal olarak dışlamayacak ‘güvenilir bir omuza’ sahip arkadaşlıklar aramaktadırlar (Davaslıgil, 2004)

Üstün yetenekliler, sosyal çevreleri tarafından kibirli ve akranlarına karşı ilgisiz görünmeye eğilimlidirler (Fonseca, 2011). Fakat haksız tutumlara tahammülü olmayan ve haklarını savunurken de kibirli gözükten üstün yetenekli bireyler yüksek düzeyde adil ve dürüsttürler (Dönmez, 2014). Bu nedenle sosyal dışlanmaktansa yalnız hareket etmeyi tercih edebilirler. Fakat yalnız olmayı tercih edilmek zorunda bırakılsalar bile dahil oldukları sosyal ortamlarda son derece yapıcıdır ve verimli katkılarda bulunmaktadır. Bu da onların bir diğer özelliği olan sosyal uyum yeteneklerini göstermektedir (Özbay, 2013). Hayata yönelik yaklaşımlarında genellikle heyecanlı, empatik, duygusal ve aşırı eleştireldirler özellikle de kendilerine yönelik (Fonseca, 2011).

2.2.4. Üstün Yetenekli Öğrencilerin Özel Yetenek Özellikleri

Birçok araştırmacı üstün yetenekli bireyin tanılanmasıyla ilgili olarak çeşitli yöntemler öne sürmüştür. Üstün yetenek kavramının araştırmalarında bulunan çeşitliliğin temel sebebi yeteneklerin tanımlanması ve sınıflandırılmasının güç olmasındandır. Renzulli (1978), üstün yeteneklilik kavramını tanımlarken, üç temel özelliğin etkileşimi ile ortaya çıktığını belirtmiştir. Bu özellikler ise; 1. Ortalamanın üstünde yetenek, 2. Yüksek düzeyde yaratıcılık, 3. Görev aşkı olarak ifade edilmiştir. Bu özelliklerin belirlenmesindeki en temel ölçüt erken çocukluk gelişiminin akranlarından pozitif farklılıklarla gelişim göstermeleridir. Bu özel çocukların keşfedilmesi bazen anne babalar ile bazen öğretmenlerinin akranları ile aralarındaki üstünlük gösteren özellikli ve farklılıkları fark edilmesinde çok büyük görev düşmektedir.

2.3. Üstün Yetenekli Öğrencilerin Keşfedilmesi

Bilim ve Sanat Merkezlerinde eğitim görmeleri amaçlanan üstün ve özel yetenekli öğrencilerin keşfedilme süreci, herhangi bir örgün eğitim kurumunda kayıtlı ise bu öğrencilerin belirlenmesi için ilk adım her eğitim ve öğretim yılının ekim/kasım ayları içerisinde MEB tarafından hazırlanan öğretmen gözlem formlarının doldurulması ile başlar. Öğrencilerin aday gösterme süreci örgün eğitim kurumları tarafından gönderilen resmi yazı eklerinde bulunan formlar ile başlamakta ve şubat/mart ayının sonuna kadar sürmektedir. Aday gösterme işlemi 1., 2. ve 3. Sınıflarca yapıldığından sınıf öğretmenlerinin akranlarından üstün farklılık gösteren öğrencilerin belirlenmesi ile başlar (MEB, 2002). 2020 yılında gerçekleşen ve 2 yıl eğitim ve öğretime bulaşma oranına göre ara verildiğinde, Covid-19 pandemisi ile birlikte 2021-2022 eğitim öğretim yılında, eğitim ve öğretime verilen ara ile birlikte ön değerlendirmeyi geçip 4. Sınıflarda öğrenci olan öğrencilerde bu uygulamaya tabi tutuldu (MEB, 2002). Okul Öncesi eğitimin zorunlu olmaması ve yaygın olmamasından ötürü uygulamada sınıf öğretmenleri ve okul psikolojik danışmanları ile sınırlıdır. Bu uygulamaya BİLSEM’de genel zihinsel yetenek yönünden ve özel yetenek (Resim –Müzik) yönünden başarılı olan 1-3. Sınıflardan seçilen öğrenciler katılır. Örgün eğitim kurumlarındaki, tüm adayların bulunduğu isim listesi doldurulan gözlem formları ile beraber il merkezlerinde bulunan bilim ve sanat merkezlere gönderilmektedir (Diyarbakır Bilsem, 2020). Tüm öğrencilerin değerlendirilme süreci mayıs ayı içerisinde Millî Eğitim Bakanlığı tarafından hazırlanan ve komisyonlarca uygulanması planlanan grup tarama testine alınırlar. Bu grup değerlendirilmesi sonucunda, üstün yetenekli olduğu düşünülen tüm öğrenciler sınav cevap kâğıtlarına 3 farklı yeteneklerine göre gruplanarak; zihinsel yetenek, resim ve müzik olmak üzere üç alandan birini ya da en fazla ikisinden faydalanması amaçlı olarak işaretle bilmektedir. Grupsal tarama testleri sonunda başarılı olan öğrencilere ayrıca bireysel yetenek tanınması üstün yetenekli öğrencilerin potansiyellerine göre yapılmaktadır. Bireysel yetenek tanılamaları üç alt başlıkta ele alınabilir; genel zihinsel yetenek, müzik yeteneği ve resim yeteneği olarak 3 grupta gruplanır. Grup değerlendirme testinde MEB tarafından belirlenen taban puan olarak 65 ve üstündeki öğrenciler sonrasında, WISC-R genel zekâ testine alınıp değerlendirilirler. Bireysel olarak uygulanan ve uygulaması özel yetkinlik gerektiren bu testleri rehberlik araştırma merkezlerinde (RAM) çalışan uzman psikolojik danışman/özel eğitim uzmanı ile öğrenci birebir uygulaması ile gerçekleştirir.

Uygulama sonunda “üstün yetenekli birey” tanımlaması yapılan öğrencinin özel akademik yetenek alanlarından hangisinde daha başarılı olduğu bilinmemekte fakat genel IQ puanının akranlarından daha üstün olduğu ile sınırlıdır (Tarhan, 2005).

Bireysel değerlendirme sonrasında temel akademik yeteneği başarılı olan öğrencinin, özel yetenek (resim ve müzik yeteneği) alanlarından yetenekli olduğu düşünülen alanda grupsal değerlendirmeye tabi tutulur. Tüm bu bireysel ve grup tarama testleri sonucunda en başarılı öğrenciler tespiti yapılır, Millî Eğitim Bakanlığı, Özel Eğitim Rehberlik ve Danışma Hizmetleri Genel Müdürlüğü birimi ile paylaşılır. Müdürlükçe de yapılan değerlendirmeler sonucunda onay alan öğrenciler yine Millî Eğitim Bakanlığınca belirli kontenjanlara puanları en yüksek olandan başlayarak buldukları ildeki bilim ve sanat merkezine kaydı yapılır. Değerlendirme ve tespit sürecindeki en temel husus 1. ile 3. Sınıf arasında sınırlı kalması ve bu kademedeki öğretmenlerin tespit etmedeki yetkinlikler ve akranları ile niteliksel farklılıkları göz ardı etmelerine bağlı olması bu süreçteki en dikkat edilmesi gereken sınırlılık olarak göze çarpar.

Üstün yetenekli bireylerin keşfedilmesindeki başrol aile yani ebeveynleri, öğretmenleri ve akranları arasındaki pozitif farklılık gösterme eğilimleridir. Üstün yetenekli çocuklar belirlenirken gelişim profili oluşturulur. Üstün yetenekli öğrencilerin gelişim profilini oluşturulurken en önemli görüş ebeveyni ve öğretmenleridir. Okulöncesi eğitim veya erken çocukluk eğitim sürecindeki öğretmenle başlayan gelişim profillerinin çıkarılması, grup akran testleri, başarı testleri ve birçok zekâ testleriyle ölçme yapılarak tanılanma yapılmaktadır.

2.3.1.Üstün Yetenekli Öğrencilere Uygulanan Test ve Test Dışı Teknikler

Üstün yetenekli bireylerin belirlenmesindeki uygulamalar genel zekâ testleri, özel yetenek testleri ve test dışı teknikler olarak gruplandırabiliriz.

Genel zekâ testleri uygulama bakımından bireysel zekâ testleri ve grup testleri olarak ikiye ayrılır. Bireysel zekâ testleri güvenilirlik ve geçerliliği konu alanı uzmanları tarafından çok fazla katılımcıya uygulandığı ve genel amacının bireysel farklılığın ölçüldüğü testlerdir. En yaygın kullanımı olan kişisel testler Stanford-Binet, Weshler, Leiter zekâ testleridir. Kullanımı için özel bir yetkinliğe ihtiyaç olan bu testleri uygulayıcı ve süpervizyon eğitim alanlar uygular. Kurumsal olarak da ülkemizde sınıflama ve tanımlama görevi Rehberlik Araştırma Merkezlerine verilmiştir. Stanford Binet Testi ise 3-18 yaş aralığında olan bireylerin zihinsel

gelişimlerini ortaya koymak amacıyla 3-18 yaş kategorisindeki her yaş için farklı başlıklar olan (11 yaşındaki birey için zihinsel ve mantıksal düzeyi, sözel kelime anlam bilgisi, soyut kelimeler, sebep sonuç kurma, anlamlandırma ve 6 basamaklı sayılarla işlem yapma gibi) ölçme araçlarıdır. Wechsler Zekâ Testi 5-17 yaş aralığında olan bireylerin hali hazırda bulunan potansiyellerini keşfetmek amacıyla geliştirilen ölçek ve bireysel zekâ testi kategorisinde olan zekâ testidir. Scholastik Yetenek Testi ise üstün yetenekli bireylerin belirlenmesinde sözel ve mantıksal yeteneklerini; ortaya koyma, anlamlandırma, sözcük hazinesi, analitik ve mantıksal akıl yürütme ana başlıkları ile bireydeki potansiyeli ortaya koymaya yardımcı olur (Atkinson ve ark., 1985).

Grup testleri olarak uygulanan zekâ testleri, Marland (1972), belirlenmesinde üstün yetenekli bireylerin birden çok öğrenciye eş zamanlı uygulanabilen ölçme araçları olarak tanımlar. Üstün yetenekli öğrencinin tespiti yapılırken grup tarama sınavı yapılır. Grup taraması daha güvenilir olması için tabletler üzerinden gerçekleştirilen dijital bir sınavdır. Bu sınav, ön değerlendirme niteliği taşıyıp başarılı şekilde geçildiğinde bireysel değerlendirmelere geçilir. Ülkemizde yine en yaygın kullanılan testler; “Temel Kabiliyetler Testi” ve “Temel Yetenekler Testi” testidir. Temel Kabiliyetler Testi, olarak bilinen 5-7, 7-11, 11-17 yaş aralıklarına olan öğrencilere uygulanmak oluşturulan üç farklı yaş kategorisini T.G. Thurstone ve L. L.Thurstone tarafından geliştirilmiştir. Bu ölçme aracı ile çocukların dil ve konuşma kabiliyeti, sözel kavramları, dikkat düzeylerini, rakam ve yer- zaman kavramları ölçülebilmektedir (MEB, 2002).

Görsel Sanatlar Alanı: Yaratıcı düşünme yeteneğine sahip, geniş hayal gücü olan, görsellerde derinlik ve tamamlama yapabilen, ortam ve nesnelere ayrıntılı olarak düşünebilen, ayırıştırma ve yaratıcı tasarımlar yapabilme yeteneği, özgün ürün ortaya koyma yetkisine sahip olan öğrencilerin yine konu alanı uzmanları tarafından tarafsız bir komisyon tarafından değerlendirmelerle başarılı olan öğrencilerin görsel sanatlar alanında üstün yetenekli olarak nitelendirilir.

Müzik Alanı: İşitsel ve ritmik hafıza yeteneği akranlarından çok yüksek olan, ilk kez duyduğu herhangi bir müzik ya da melodiyi bile hatırlayıp seslendirme yapabilen, çalgı aleti çalabilen, şarkı söyleyebilme yeteneği olan, müzikle ilgili özgün eserler ortaya koyabilen, yaratıcı ve özgün düşünebilme, eser ortaya koyma potansiyeline sahip öğrencilerin tarafsız ve alanında yetkin olan bir komisyon tarafından değerlendirilen öğrenciler, başarılı olmaları durumunda müzik alanında üstün yetenekli olup BİLSEM’lerde veya güzel sanatlarda eğitim görme hakkı kazanırlar.

Genel yetenek belirlemede kullanılan testler yukarıda sıralanırken, üstün yetenekli bireylerin özel yeteneklerinin belirlenmesinde kullanılan testler ise; İnsan Resmi Çizme Testi, 4-11 yaş aralığındaki bireylerin potansiyellerinin belirlenmesi için çocuğa sadece “bir insan resmi çizmesi” istenir ve böylece çocukların potansiyel zekâlarını, sahip oldukları özel beceriler, yaratıcı düşünme yeteneklerini, resim alanı ve el işi kullanma becerilerini ölçmektedir. Differential Yetenek Testi, yine genel yetenek alanları dışında kalan özel yetenekleri keşfetmek ve öğrencideki üstün yetenek eğilimleri, var olan potansiyelleri ve buna bağlı olarak kariyer tercihlerinde faydalı olabilmek amacıyla 1940-1955 yılları arasında Amerika’da geliştirilmiş ve kullanımı yaygın olan testtir (Wang, 1995).

Üstün yetenekli bireylerin keşfedilmesinde kullanılan testler ve uygulamalar yukarıdaki yöntemlerle sınırlı kalmayıp, kullanılan test dışı teknikler ise gelişim profili çıkarma, başarı testleri ve öğretmen değerlendirmeleridir.

Gelişim Profillerinin Çıkarılması: Üstün yetenekli öğrencilerin tespitinde en temel kısas akranları ile aralarındaki üstün farklılıklara sahip olma durumudur. Bu belirgin farkın ortaya çıkması ilk eğitim ve öğretim kurumu olan okul öncesi kademesinde başlar. Ülkemizde halen okul öncesi eğitimin zorunlu olmaması ve halen yaygınlaşmamasından ötürü ilkökul kademesinde de ortaya çıkabilir. Ülkemizde en çok tercih edilen ölçme araçları; “Denver II” Yalaz ve Epir (1980) Hacettepe Tıp Fakültesinde kullanılmasıyla ülkemizde yaygınlaşan gelişim testi, Ankara Üniversitesi tarafından geliştirilen “Ankara Gelişim Envanteri” (AGTE) 0-3 yaş ebeveyn değerlendirme testidir.

Başarı Testleri: Yıldırım (2005), akademik değerlendirmede kullanılan ölçme araçlarını, başarı testleri olarak tanımlar. Performans ölçmede en üst skalada yer alan bu testler genel olarak ikiye ayrılır, standart geçerlik ve güvenilirliği yapılmış testler ve öğretmen yapımı olan başarı testi olarak iki gruba ayrılır. Standart başarı testler, yüksek geçerlilik ve güvenilirliği özel programlarla test edilmiş ve katılımcılar arasından en başarılı olanı seçmeye yönelik geliştirilen ve katılımcı sayısının çok fazla olduğu başarı testleridir. Lise ve üniversite giriş sınavları örnek verilebiliriz. Öğretmen yapımı başarı testleri ise geçerlilik ve güvenilirliği çok düşük olan genellikle ders veya bir konunun öğrenilmesinin test edildiği başarı testleridir. Yazılı, sözlü veya quiz sınavları örnek verilebilir.

Öğretmen Değerlendirmeleri, akranlarından üstün farklılıklar gösteren bireyin ilk keşfi aile ve öğretmenleri tarafından yapılır. Ailenin eğitim ve farkındalık düzeyine göre değişkenlik gösterdiğinden, üstün yetenekli öğrencinin keşfi temelde öğretmen değerlendirilmesi ile ortaya

çıkar. Bilim sanat merkezlerindeki uygulamalar ilköğretim kademesi ile başlayan eğitim ve öğretim sürecinin temelinde yine ilköğretimdeki sınıf öğretmenin değerlendirmeleri ile öğrenciye genel zekâ ve özel yetenek testleri uygulanır (Çağlar, 2004).

2.4. Üstün Yetenekli Öğrencilerin Eğitim Gördüğü Ortaöğretim Kurumları

Dünya tarihi boyunca, insan doğası üzerinde binlerce çalışma yapılmıştır. İnsan doğasının nitel ve nicel farklılık göstermesindeki temel nedenler araştırılmış ve bu farklılıkların neden olacakları engeller en aza indirgenmesi amaçlanmıştır. Özel eğitilmiş bireylerin normal gelişim gösteren akranları arasındaki engelleri azaltmak için yeni yöntemlere ihtiyaç duyulmuştur. Üstün yetenekli bireylerin eğitim ve öğretim süreçleri de engelli bireyler kadar önemlidir. Bireysel olarak pozitif farklılığa sahip bu bireylerin eğitimine baktığımızda Türkiye Cumhuriyeti devletinin geçmişte birçok farklı uygulamaların yapıldığı ortaya çıkmıştır.

Osmanlı dönemi ve dünya tarihine yön veren devlet ve bilim insanlarının yaşamlarına baktığımızda sahip oldukları potansiyelleri zamanın en iyi eğitim kurumları ve bilim adamları, sanatçıları ile birlikte yön verdiklerine rastlanmıştır. Yakın tarihli geçmişimiz olan Osmanlı İmparatorluğu dönemindeki özel yetenekli farklı etnik kökene sahip insanlara verilen en üst eğitim Enderun Mektebi denilen dönemin köklü eğitim uygulamasıdır. Cumhuriyet dönemine geçilmesiyle üstün ve özel yetenekli bireylerin eğitim ve öğretim süreçlerinde farklı uygulamalar yapılmıştır. Bu çalışmalardan en yaygın ve halen yürürlükte olan çalışma farklı lise türlerinde eğitimdir. Bunlar Fen Liseleri, Anadolu Lisesi uygulamaları; Güzel Sanatlar Lisesi, Anadolu Öğretmen Liseleri, Süper Lise (Anadolu), Özel Eğitim Kurumları uygulamaları yer almaktadır.

Cumhuriyet dönemi sonrasında ülkemizde üstün yetenekli bireylere verilen eğitim içeriği kısaca şöyledir:

- Bilim ve Sanat Merkezleri (BİLSEM): İlk ve ortaokul ve ortaöğretim kurumlarında eğitim ve öğretim gören üstün ve özel yeteneği olan öğrencilerin kayıt oldukları örgün eğitim kurumlarındaki eğitim ve öğretimleri aksamadan takviye olacak şekilde sahip oldukları yeteneklerin keşfedilmesi ve mevcut kapasitelerinin geliştirerek en üst düzeyde kullanmalarını sağlanması amacıyla uygulamaları ve kapsamı bağımsız özel eğitim kurumlarıdır (MEB. 2012).
- Fen Lisesi Uygulaması: Fen liselerinin kuruluş amaçları öncelikli olarak genel yetenek alanlarından olan fen ve matematik eğitimi ağırlıklı olarak ortaokuldan liseye geçiş

sınavlarında başarılı olan öğrencilere temel eğitimi liseden vererek ülkemize nitelikli insan yetiştirmeyi amaçlar, bilim ve matematik alanlarında araştırma yapma ve geliştirme süreçlerini yaygınlaştırma, öğrenci merkezli eğitim ve öğretim süreçlerini esas alarak fen ve matematik alanlarında projeler sunmak temel amaç olarak hedeflenir. Lise eğitimi 4 yıl olan bu uygulama ikinci sınıftan itibaren belli alanlarda uzmanlaşma ve meslek seçimi sürecinde eğitim ve öğretim sunmayı amaçlar. Ülkemizdeki ilk fen lisesi uygulaması 1964 yılı Ekim ayında Ankara'da bir fen lisesi açılması ile başlanmıştır.

- Anadolu Lisesi Uygulaması: Bu tür lise uygulamaları güzel sanatlar, öğretmen liseleri, yabancı dil ağırlıklı liseler, sosyal bilimler lise türleri başlıklarına ayrılır. Üstün zekâ ve yetenek türlerinde başarılı olan öğrencilerin liseye geçiş puan türlerine göre tercih ettiği bu lise çeşidi uygulama kısmında farklılık gösterirler. Anadolu Lisesi türünde yabancı dil ağırlıklı olup bir sene yalnızca hazırlık olarak yabancı dil (İngilizce) olarak eğitim görülse de bu uygulama 2014-2015 yılından sonra kaldırılmıştır.
- Güzel Sanatlar Lisesi Uygulaması: Uygulama olarak BİLSEM'lerin özel yetenek alanlarında başarılı olan öğrencilere temel eğitimin verildiği lise türleridir. Bu lise türlerinde yeterliliğe sahip alanlarda meslek seçimi yapıldığında ek puan uygulaması uygulanır. Nitel olarak farklı eğitim gören öğrenci, alanında gördüğü bu eğitime uygun meslek ve meslek türlerini seçmesi nicel olarak da desteklenir. Sosyal bilimler lisesi ise temel yetenek alanında özellikle sözel alan ağırlıklı olup bu alanda lise düzeyinde başlayan eğitim üniversitelerde iktisat ve idari bilimler fakültesi ağırlıklı meslek türlerine temel olarak hazırlayıcı eğitim sunmaktadır (Ataman, 1996).
- Özel Eğitim Kurumları Uygulamaları: liselere geçiş sınavı ile öğrencilerin alınması ve eğitim ve öğretimin maddi destekle sunulan diğer örgün eğitim kurumlarından farklılık gösteren bu liseler Özel Fen, Anadolu ve Meslek (sağlık, genel meslek) lisesi türleri olarak çeşitlenen bu liseler, müfredat, kanun ve tüzük olarak milli eğitim bakanlığına bağlı olup ebeveynlerden ücret almaları ile farklılaşırlar. Özel yetenek veya başarı sınavları ile de burs imkânları sunan bu kurumlar da üstün yetenekli öğrencilerin eğitim ve öğretim gördüğü lise türleri arasında yerini alır.

2.4.1. Üstün Yetenekli Öğrencilere Uygulanan Diğer Uygulamalar

Üstün yetenekli öğrencilere potansiyellerine uygun eğitim ve öğretimin sağlanması önem arz eder. Sahip oldukları potansiyelleri akranlarından üstün olmalarına karşın, bu öğrencilerde özel eğitim gereksinimli öğrenci kategorisinde yer alırlar (Ross, 1993). Marland Raporunda (1972) yer alan araştırmaya göre üstün yetenekli bireyleri “sahip oldukları potansiyelleri gerçekleştirmeleri ve potansiyellerin toplumsal fayda içermeleri için diğer öğrencilere uygulanan eğitim ve öğretim programları dışında, farklılıklarını içeren ve geliştirmelerini sağlayan eğitim ve öğretim program ve uygulamalarına ihtiyaç duyan birey” olarak tanımlar. Yapılan araştırmalar üstün yetenekli bireyler için önerilen uygulamalar genel olarak üç ana başlık altında incelenebilir (Davis ve Rimm, 2004). Bunlar; hızlandırma, gruplama ve zenginleştirmedir.

2.4.1.1. Hızlandırma

Üstün yetenekli bireylere uygulanan bu sistem, bir eğitim programını akranlarından farklı olarak hızlı tamamlanması amaçlanır (Davis ve Rimm, 2004). Hızlandırma sürecinde öğrenci ne kadar erken tanı almış olursa olsun, okula erken alma, sınıf ilerletme, eğitim ve öğretim programlarını kısa sürede uygulama ve diğer eğitim kademelerine erken başlama gibi uygulamaları kapsar. Öğrencinin okula erken başlaması ve sınıf/kademe ilerlemesi için çocuğun taşınması gereken belli kriterler vardır ve bunların uzman raporları ile belgelenmesi gerekmektedir (Davaslıgil, 2004). Okula erken başlama için öğrencinin zekâ düzeyi yüksek olsa bile 1. Sınıfa başlayacak kadar psikomotor beceriler, ince ve kaba motor becerisi ve temel ihtiyaçlarını kendi başına karşılama gibi yeterliliğe sahip olmalıdır. Sınıf atlama/ilerleme, zekâ ve motor becerilerini akranlarından daha iyi kullanması ile birlikte kişisel sosyal yeterliliğe sahip olduğunda üstün yetenekli bireyin üst sınıf ya da kademe atlaması sağlanır. Kısa sürede eğitim programını uygulama ise, üstün yetenekli birey de bir ders ya da programın öğrenme çıktıları potansiyel olarak mevcut ve bireyde diğer gelişim alanları buna uygunsu sınava girip, başarılı olduğu takdirde muafiyet kazanır. Ülkemizde ve Amerika gibi birçok gelişmiş ülkelerde üstün yetenekli bireylerde böyle uygulamalar uygulanır (MEB, 2020).

2.4.1.2. Gruplama

Üstün yetenekli bireylere uygulanan eğitim ve öğretim süreci, özel eğitim gerektiren öğrencilere yapılan uygulamalar kategorisindedir. Bu uygulamadaki amaç üstün yetenekli bireyin normal gelişim gösteren akranları ile birlikte eğitim görürken, benzer pozitif farklılığa sahip akranları ile de eğitim görmesini sağlamaktır. Gruplama, birbiri ile benzer özellik gösteren öğrencilerin kısa ve uzun dönem hedefli çalışmalar yapmaktır.

Bu uygulamadaki alt gruplar; tam zamanlı benzer özellik gösteren homojen akran grubu, tam zamanlı normal gelişim gösteren akranlarla eğitim olan heterojen akran grubu ve yarı zamanlı destek eğitim görülen gruplar şeklindedir (Devis ve Rimm, 2004). Tam zamanlı homojen gruplar, BİLSEM'lerdeki benzer pozitif farklılığa sahip oldukları akranları ile aldıkları eğitim örnek verilebilir. Tam zamanlı heterojen gruplarına ise MEB bünyesindeki normal akranları ile eğitim gördükleri ilkokul, ortaokul, lise kurumları örnek gösterilebilir. Yarı zamanlı destek görülen gruplar ise normal eğitimin yanında oluşturulan özel eğitim planları ile öğrenciye destek eğitim sağlamayı amaçlayan destek eğitim odalarındaki eğitim veya kurslar örnek verilebilir. Bu eğitim uygulamaları ile üstün yetenekli bireylerin akademik başarı sağlansa da, kişisel ve psikososyal gelişimlerine de destekleyici yardım hizmetleri sağlanmalıdır, üstün yetenekli bireyler yalnızca akademik süreçlerle desteklenmemelidir. (Schiever ve Maker, 2003).

2.4.1.3. Zenginleştirme

Özel eğitim uygulamaları olan bireyselleştirilmiş eğitim programı gibi olan fakat üstün yetenekli bireylerde ise zenginleştirilmiş eğitim programı olan ZEP uygulamasını kapsar. Zenginleştirme normal eğitim müfredatından farklı olarak üstün yetenekli öğrencinin potansiyeline uygun detaylı ve yeteneklerine uygun desteklenmesini amaçlayan uygulamaları kapsar (MEB, 2018). Normal eğitim kurumlarındaki destek eğitim uygulamaları, kulüpler, kurslar eğitim müfredatındaki uygulamalarının zenginleştirmeleri de destekler (Kerr, 2009; Kerr ve Multon, 2015). Bilim sanat merkezlerindeki atölye uygulamaları, geziler, farklı öğrenme ortamları, ulusal veya uluslararası yarışma deneyimleri, yaz dönemindeki takviye kurslar da zenginleştirme çalışmalarına örnek verilir.

2.5. Üstün Yetenekli Öğrencilerin Kariyer Gelişim Özellikleri

Bireylerin kariyer tercih süreçlerinde istihdam, aile, çevre gibi dışsal faktörler kadar yetenek, ilgi, değer, gibi içsel faktörler de etkilidir. Bu içsel değişkenlere sahip olma durumu, kariyer gelişim sürecindeki meslek tercihlerinde çok büyük etkisi vardır (Stewart, 1999). McMahan ve Patton (1997), özel yetenekli bireylerin, akranlarına göre üstün olan zekâ ve yetenek alanlarındaki pozitif farklılıklar kariyer gelişim görevlerinde de görülür. Moon ve arkadaşları (1997) da üstün yetenekli çocukların meslek seçimlerini yaşıtlarından çok daha önce, erken çocukluk dönemi veya ergenlik dönemi öncesinde belirlemeye başlamasına rağmen, çevre değişkenlerinin etkisiyle de bu tercihler değişebilir. Birey sahip olduğu üstün yetenek ve ilgiler ile potansiyellerine uygun meslek seçimini yapmak istese bile, çevreden veya dış değişkenlerden bağımsız yapmadığını ortaya konmuştur. Bireylerin meslek seçim süreçlerini içine alan kariyer gelişim sürecindeki araştırmalara Bandura'nın 1986 yılında sosyal psikoloji alanında yaptığı çalışmaları destekler niteliktedir. Bandura' ya göre meslek tercihlerinde birey kadar dışsal değişkenlerde etkilidir. Bu dışsal faktörleri içeren sosyal bilişsel kuramın temellerinde de modern bir kariyer kuram teorisi olarak, meslek seçiminde birey kadar sosyal süreçlerinde etkili olduğunu vurgu yapmışlardır. Diğer kariyer kuramlarına göre meslek seçim sürecini ve değişkenlerini içeren en güncel ve kapsamlı kuram olmasıyla bu çalışmanın kuramsal temeline dayanak tutulmuştur (Lent, 2005).

2.6. Üstün Yetenekli Öğrencilere Uygulanan Kariyer Psikolojik Danışmanlık ve Rehberlik Hizmetleri

Üstün yetenekli öğrencilerin sahip oldukları ilgi ve yetenekler; üst düzey düşünme, zekâ, özel ve genel yetenek alanlarında potansiyellerine uygun eğitim ve öğretim hizmeti sunan kurumların başında bilim ve sanat merkezleri (BİLSEM) gelmektedir (MEB, 2020). Bilssem'lerde öğrencilerin zorunlu eğitim ve öğretim kademesi olan ilkokul, ortaokul, lise türlerinde ders bitimiyle destekleyici ve takviye eğitim almaktadırlar. Bu özel öğrenciler BİLSEM kurumlarına başlamalarıyla beş kademeli eğitim uygulaması uygulanır. Bunlar;

- Uyum Programı
- Destek Eğitim Programı
- Bireysel Yetenekleri Fark Ettirme Programı

- Özel Yetenekleri Geliştirme Programı
- Proje Üretimi ve Yönetimi Programı (MEB, 2020).

Bu programların hazırlanması ve gerçekleştirme süreçlerinde okul psikolojik danışmanlar başta olmak üzere, kurum müdürü, branş öğretmenler, öğrenci ve çocukların ebeveynleri iş birliği ile yürütülür. Bu programlardan özel yetenekleri geliştirme ve proje üretimi ve yönetimi programları, öğrencilerin belirginleşen ilgi ve yetenek alanlarında disiplinler arası çalışmalar ile kariyer tercihlerinin ilk basamaklarına geçmektedirler. BİLSEM’lerde, genel yetenek, müzik ve resim olmak üzere üç alan ağırlıklı özel yetenek eğitimleri verilmektedir. Okul psikolojik danışmanları, öğrencilerin bu beş kademedeki oluşan eğitim uygulamaları ile kariyer süreçlerini içeren, kariyer psikolojik danışmanlık ve rehberlik hizmetleri sunar. Kariyer psikolojik danışmanlık ve rehberlik hizmetleri uygulanırken bazı sorunlar ile karşılaşılabilir. Kass ve Cavallaro (2010), üstün yetenekli öğrencilere potansiyellerine uygun eğitim ve öğretimin sağlanması önem arz ettiği kadar, bir diğer önemli konu da akranlarından üstün olan bu öğrencilerin, potansiyellerine uygun meslek tercihlerinin yapılmasıdır. Dönmez (2014), üstün yetenekli çocukların kariyer tercihlerinin doğru yapılmadığında karşılaşılabilecekleri sosyal duygusal sorunlarında kariyer uygulamaları sürecine olumsuz etkileri olmaktadır.

Ülkemizde kariyer psikolojik danışmanlık kavramı, güncel uygulamalar ile ilkokuldan ortaöğretime kadar gelişimsel süreçler ile eğitim ve öğretim sürecinde karma şekilde okul rehberlik servisleriyle uygulanmaktadır. 2006-2007 eğitim öğretim yılıyla lise kademesinde uygulanmak üzere, “Ortaöğretim Kurumları Sınıf Rehberlik Programı” hazırlanmış ve yürürlüğe konulmuştur. Bu programa esas alınarak, öğrencilerin potansiyellerine uygun etkinlikler ile kariyer psikolojik danışmanlık ve rehberlik hizmetleri sunulmaktadır (Nazlı, 2008). Ortaöğretim kurumu olan liselerde ise, haftalık ders programlarında bir saat “Rehberlik ve Kariyer Planlama Dersi” uygulamaya konulmuştur. Bu uygulama kapsamında, okulların öğrenci sayılarına göre psikolojik danışman kadrosu açılır ve kariyer psikolojik danışmanlık ve rehberlik çalışmaları yürütülür (Ültanır, 2014).

2.7. Sosyal Bilişsel Kariyer Kuramı

Üstün zekâ ve yetenekli öğrencilerin eğitiminde, potansiyellerine uygun güncel ve farklı öğretim yöntemlerinin kullanımına ihtiyaç vardır. Bu öğrencilerin eğitim ve öğretim sürecinde rehberlik çalışmalarında ihtiyaç duydukları akademik, kişisel sosyal rehberlik kadar potansiyellerine uygun meslek seçimini yapmalarını sağlayacak kariyer danışmanlık hizmetleri de çok önemlidir. Kariyer danışmanlık hizmetleri, sosyal bilimler alanında yapılan son zamanlardaki çalışmalarla ilgi, yetenek ve değer kadar bilişsel süreçlerin de şekillendirici rolü olmasıyla bilişsel kariyer kuramlarının da önemi artmıştır. Kariyer kuramları arasında özel yetenekli öğrencilerin potansiyellerine uyan ve aynı zamanda bu öğrencilerin kariyer tercihlerine engel unsurları da kapsayan kuramsal çerçeveyi Sosyal Bilişsel Kariyer Teorisi (SBKT) içerir. Meslek seçim sürecinde bireysel farklılık ve kontrol kadar sosyal koşullarda etkilidir (Lent ve ark., 1986).

Bu kuramsal çerçeveye göre, ilk temellerini meslek seçim sürecinde en temel unsur olarak bireyi ve bireyin potansiyellerine uygun kariyer hedeflerinin şekillendirdiğini ortaya koymuşlardır. Lent ve arkadaşları (2005) kuramsal çerçeveyi zamanla psikoloji alanında yapılan çalışmalarla ekleme ve düzenlemelerle güncellemişlerdir. Bandura'nın 1986 yılında sosyal psikoloji alanında yaptığı çalışmaları da içeren sosyal bilişsel kuramın temellerini de içine alarak modern bir kariyer kuram teorisi olarak, meslek seçiminde birey kadar sosyal süreçlerinde etkili olduğunu vurgu yapmışlardır. Diğer kariyer kuramlarına göre meslek seçim sürecini ve değişkenlerini içeren en güncel ve kapsamlı kuram olmasıyla bu çalışmanın kuramsal temeline dayanak tutulmuştur (Lent, 2005).

Lent ve ark., (2002) bir meslek seçim sürecindeki değişkenleri açıklarken; kişi, çevre ve eylem arasındaki ilişkiyi açıklamak için kuramsal çerçeveyi, Bandura'nın (1986) "karşılıklı nedensellik" olarak belirlediği karşılıklı üçlü nedensellik modelinden yararlanarak güncellemişlerdir. Bu güncelliğe göre, bir olay/durum meydana gelirken birey (kişi), çevre ve davranış (eylem) üçlü örüntü şeklinde birbirini karşılıklı olarak etkileyerek süreç devam eder. Buna göre birey çevrede bir etki bıraktığı gibi çevreden de eklenir; yani birey bulunduğu çevreden bağımsız değildir.

2.7.1. Sosyal Bilişsel Kariyer Teorisi Kavramsal İçeriği

Sosyal Bilişsel Kariyer Teorisi (SBKT), kuramsal içeriğinde ve modellerinde temelinde üç kavram vardır. Bu kavramlar bireylerin yetkinlik beklentisi, performans hedefleri ve sonuç beklentisinden meydana gelir. Yapılan literatür araştırmasına göre yetkinlik beklentisi, performans hedeflerini ve sonuç beklentisine içeren araştırmalar alt bölümde yer verilmiştir.

2.7.1.1. Sosyal Bilişsel Kariyer Kuramı Yetkinlik Beklentisi

Yetkinlik beklentisi kavramı, ilk olarak Bandura (1986) yılında psikoloji alanında yapmış olduğu araştırmalar sonucunda “bireyin performans gerektiren bir eylemin gerçekleştirilme çabası ve bu eylemi gerçekleştirecek performansa ilişkin kendisine yönelik inançları sistemleri içeren potansiyel” olarak tanımlamıştır. Buna göre, yetkinlik beklentisi bireyin belli bir eylemi gerçekleştirebilme potansiyeline ilişkin kendine duyduğu inanç, öz değerlendirme yapma kapasitesi olarak tanımlanabilir.

Bandura (1986), benzer bir araştırmada da ortaya koyduğu sonuca göre yetenek ve potansiyelleri eş kadar benzer 2 akrandan daha başarılı olanın, başarısız olanla arasındaki temel farkın bireysel olarak öz değerlendirme kapasitelerinin farklı olmasından kaynaklandığını açıklar. Yani mevcut potansiyelleri aynı olsa da bireyler arasındaki başarıdaki temel etken, bireyin öz yetkinlik beklentisine olan inancın yüksek olması ile ilişkilidir.

Lent ve arkadaşları (1994) yetkinlik beklentisi kavramını yalnızca bir inanç sistemi olarak ele almamış; bireylerin yaşamının belli bir döneminde karşısına çıkan bir engelle baş etmesi, bu engeli aşmak için göstermiş olduğu çaba, ısrar ve tüm emek olarak tanımlar. Betz ve Luzzo (1996) ise bir eylemi gerçekleştirmeye yönelik düşük yetkinlik beklentisinde bulunması, bu eylem ya da davranışı gerçekleştirmede engel olmasına ve yüksek beklenti içinde olması ise bireyin bu eylemi gerçekleştirmesine pozitif katkı sağlayarak güdülenmesine neden olur.

Yapılan çalışmalara göre düşük yetkinlik beklentisine neden olan etkenler; cinsiyet, toplumsal kaygılar, düşük sosyo-ekonomik durum, aile baskısı veya tutumu, toplumsal önyargılar, özgüvensizlik, rol model olmaması gibi içsel ve dışsal faktörlerden kaynaklandığı ortaya konulmuştur (Betz, 2004).

2.7.1.2. Sosyal Bilişsel Kariyer Kuramı Performans Hedefleri

Sosyal Bilişsel Kariyer Teorisine (SBKT) göre, yetkinlik beklentisine göre belirlenen hedeflere ulaşabilmek için birey tarafından gösterilen çaba, öğrenme yaşantıları, çevre ve aile ile doğrudan ya da dolaylı öğrenme sonucu oluşan demeyim geliştirme sürecidir (Lent, 2005; Lent ve ark., 2002). Kariyer kararına başlarken gösterilen ilk çaba olan yetkinlik beklentisi süreci aktif olarak başlatma da en yoğun süreç eylem basamağı olan performans süreci basamağıdır (Betz ve Hackett, 1981). Birey bu süreçte sağlıklı bir sonuç değerlendirmesi yapılabilmesi için temel bazı görevleri yerine getirmelidir.

Bu görevler, Crites'in (1976) yapmış olduğu çalışmalar sonucundaki değerlendirmelere göre; mevcut potansiyel de bulunan yetenek, ilgileri temel alan bağımsız ve tarafsız öz değerlendirme yapma, yetenek ve ilgilerle yapılabilecek meslekler hakkında detaylı bilgiler toplama, mevcut potansiyellerle yani yetkinlik beklentisi ve toplanan bilgilerle uyumlu kariyer hedefleri belirleme, kariyer geleceklerini planlama ve son görev olan bu süreç içerisinde karşılaşılan problem durumlarını çözebilme kabiliyetine sahip olma yani yılmazlık düzeyinde yüksek eğilim gösterme olarak sıralayabiliriz.

2.7.1.3. Sosyal Bilişsel Kariyer Kuramı Sonuç Beklentisi

Sosyal Bilişsel Kariyer Teorisine (SBKT) göre sonuç beklentisi kavramı; beliren kariyer ihtiyaçlarına göre bireyin potansiyeline göre ilgi, yetenek ve değerlerine göre oluşan yetkinlik beklentisi ile öğrenme yaşantılarını ile deneyimleri sonucunda bireyde oluşan olumlu/olumsuz duygu ve davranışlar sonucu olarak tanımlanabilir (Lent ve ark., 2002).

Yapılan araştırmalar ve çalışmalarda ise sonuç beklentisi kavramının üzerinde çok durulmamıştır. Bunun sebebi olarak, sosyal bilişsel kuramı temsilcisi Bandura'nın kuramsal temeli oluştururken yetkinlik beklentisi kavramını odağa alması ve nu potansiyeli ölçecek yeterli ölçme aracı geliştirilmemiş olmasıdır (Albert ve Luzzo, 1999). Bir başka sebep ise sonuç beklentisi değerlendirme süreci bireysel yani bireyin kendi öz deneyimi ve değerlendirme süreci sonucunda oluşturulmasıdır (Bard ve Croteau, 1998).

Morrow ve Campbell (1996) araştırma yaparken örnekleme seçiminde toplumsal değer yargılara uyan araştırma evreni seçtiğini; araştırma sonucundaki çalışma grubunun sonuç

beklentisi üzerindeki değişiklikleri en az etkilenmeler ile sonuçlandığını ortaya koymuştur. Sonuç beklentisi, kariyer kuramlarında kullanılan mesleki doyum ve değer ile ilişkilendirilebilir. Mesleki değer toplumsal değerlendirmeyi içerir, mesleki doyum ise meslek yaşantıları/deneyimleri sonucu bireyin öz değerlendirmesi sonucu ulaştığı duygusal tatmindir (Brown, 2002).

Bandura (1977) sonuç beklentisi tanımlarken deneyimler dışında da “bireylerin hedefleri ile potansiyelleri arasında bir öngörü sağlama süreci” olarak tanımlamaktadır. Buna göre, sonuç beklentisi her zaman öğrenme yaşantıları/deneyimleri ile sonuçlanmaz. Bazen birey mevcut durumunda yola çıkarak hedefleri arasında bir çıkarım ya da öngörü ile bireysel değerlendirme yapabilir. Sosyal Bilişsel Kariyer Teorisine (SBKT) ile temel farklılık gösteren bu tanımla sonuç beklentisinin, yetkinlik beklentisi çok benzer bir süreç olarak ayrışmaması yani birey kendi değerlenmesindeki tarafsızlıkla, mesleki yaşantı/deneyime gerek kalmadan da potansiyelini, kapasiteni keşfetmesi ile de sonuç beklentisi de bulunabilir (Lent ve ark., 1994).

2.7.2. Yetkinlik Beklentisi, Performans Hedeflerini ve Sonuç Beklentilerini Belirleyen Kaynaklar

Lent ve arkadaşlarının (1994) sosyal bilişsel kariyer kurama göre, yetkinlik beklentisi, performans hedeflerini ve sonuç beklentisine kaynaklık eden dört temel unsur vardır. Bunlar; kişisel deneyimleri içeren kişisel performanslar, bireyin kendi deneyimlerinin yanında başlarının yaşantılarından anlam çıkarma süreci olan dolaylı öğrenme, bireyde tüm süreçte oluşan duygu durumlarını içeren heyecanlanma ve son olarak içsel ve dışsal güdülenme sağlayan destekleyici kuvvet olan cesaretlendirme unsurlarıdır.

2.7.2.1. Kişisel Performans

Bireyin bir eylem ya da davranışta kendini yetkin görme eğilimi, başarılı/başarısız tüm deneyimleri sonucunda oluşur. Birey karar verme sürecinde olumlu deneyim yaşadığı başarılı alana yönelir (Fouad ve Guillen, 2006).

Bandura (1997) göre bu eğilimin temel sebebini olumlu deneyimlerin, bireyin hangi alanda başarılı ya da başarısız olacağına en keskin sonucunu barındırır. Birey, deneyimler yoluyla yetkinlik beklentisini daha doğru ve gerçekçi tercihler yapmasını sağlar (Bandura,1995).

Bireyin ihtiyaç duyduğu alanlara göre yani yetkinlik beklentisi ve sonuç beklentisinde oluşan eksiklikleri yapacağı performans uygulamalarını içeren kişisel deneyimler sonucunda daha doğru ve tamamlayıcı bir nitelik sağlar (Betz, 2004).

2.7.2.2. Dolaylı Öğrenme

Sosyal Bilişsel Kariyer Teorisinde (SBKT), yetkinlik beklentisi, performans hedeflerini ve sonuç beklentisine kaynaklık eden temel kaynaklardan dolaylı öğrenme; insan yaşamı boyunca deneme ve yanılma yapmasının imkânsız olmasından ötürü ya da bazı öğrenmelerin de telefinin olmamasından; öğrenmeler çevreden yani başkalarından gözlemleyerek ve benzer özellik gösteren süreçleri kapsamaması durumunda ise model alma yöntemi içine alan tüm öğrenme süreçleri kapsar (Bandura, 1977, 1995).

Bu benzer özellikleri ve süreçlerden oluşan öğrenme süreci bireyde başarılı olma yolunda motivasyon sağlar (Bandura, 1995). Aynı zamanda gözleyerek öğrenen birey bir iş/eylemin onun yetkinlik beklentisine uysa bile performans süreçleri ve sonuç beklentisine uymamasından başarısız olacağını öngörüp olumsuz yaşantı/deneyimlere girmeden korunmasını sağlar. Çünkü birey gözlemlediği durumları kendi özellikleri ve potansiyellerine göre değerlendirme yapma kapasitesine sahiptir (Brown, Krane ve ark., 2003).

2.7.2.3. Heyecanlanma

Bandura (1977), sosyal bilişsel kuramı açıklarken, düşüncelerin duygular ile ilişkili olduğunu gözlemlemiştir. Birey bir eylem ya da davranışı meydana getirme eğilimindeki süreci yetkinlik ve sonuç beklentisi kadar içinde bulunduğu duygu durumları da etkiler. Birey bir karar verme sürecinde olduğunda duygu kontrolü yapması sonuç beklentisi kadar gösterdiği performansı da etkiler. Dolayısıyla bir eylem veya davranışta bulunmadan karar verme sürecini sağlıklı duygu durumuyla değerlendirip, sonuçlandırılmalıdır (Bandura, 1977; 1995).

2.7.2.4. Cesaretlendirme

Birey yaşamı boyunca, eylem gösterdiği tüm süreçlerde başarılı olması ile sonuçlanma eğilimi gösteriler (Chronister ve McWhirter, 2003; Chartrand ve Rose, 1996). Bu eğilim insan doğasında, sosyal baskıyı kısmen açıklar. Birey bir eylem ya da bir davranışın sonuçlarını öngörülür tüm araştırmaları yapsa da bazen kontrol edilemez süreçler yaşanabilir; zaman faktörü, maddi ihtiyaçlar veya sahip olması gereken yetenekler her zaman bireyde mevcut olmayabilir. Sonuç beklentisinin daha az başarılı olma eğilimi gösterdiği durumlarda, birey iç motivasyon kaynakları yetersiz kalıp dışsal desteklere ihtiyaç duyabilir. Bu kuramsal çerçevede, cesaretlendirme ya da dışsal kaynaklardan güdülenme olarak tanımlanabilir (Bandura, 1995).

Cesaretlendirme, bireyde kariyer kaynaklarında performans süreçleri ve sonuç beklentisini çok etkiler. Bireyde cesaretlendirme süreci çoğunlukla, bireyin bir eylem ya da sürece girerken ve süreci sonuçlandırırken yapılmaktadır (Bandura, 1977). Bu yönüyle cesaretlendirme ihtiyacı, bireyin yetkinliğine olan inancı ile ters orantılıdır. Birey bir eylemi gerçekleştireceğine ilişkin yüksek yetkinlik ve sonuç beklentisi içinde olduğunda cesaretlendirme süreçlerini içeren dışsal faktörlere olan ihtiyacı da bu oranda düşüktür (Betz, 2004).

2.8. Ülkemizde ve Dünyada Üstün Yetenekli Öğrencilere Uygulanan Kariyer Hizmetleri ile İlgili Yapılan Çalışmalar

Alan yazın incelendiğinde, kariyer danışmanlığı literatürünün yeni gelişen bir alan olduğu ve bu nedenle sınırlı araştırmalara sahip olduğu görülmektedir. Aynı durum üstün yeteneklilik alanı için de söylenilmektedir. Dolayısıyla üstün yeteneklilik alanında da kariyer hizmetlerine yönelik yapılmış çalışmaların sınırlı sayıda olduğu ve öğretmenlerin kariyer ihtiyaçlarına ağırlıklı yer verildiği söylenebilir.

Üstün yetenekli bireylerin kariyer gelişimi üzerinde yapılan araştırmalar incelendiğinde ise, üstün yetenekli bireylerin seçtikleri meslek alanındaki başarı ve doyum düzeyleri de araştırılmıştır (Oden, 1968; Perrone, Tschopp, Snyder, Boo ve Hyatt, 2010).

Araştırmalardan elde edilen sonuçlar, üstün yetenekli öğrencilerin kariyer gelişimlerinin ve meslek tercihlerine yönelik ilgilerinin üstün yetenekli olmayan akranlarından farklılaştığını göstermektedir (Kelly ve Cobb, 1991). Üstün yetenekli bireylerin, kariyer olgunluğu bakımından akranlarından daha ileride olduğu ortaya çıkmıştır (Kelly ve Colangelo, 1990).

Davis ve Rimm (2004) literatür araştırmasında yapmış oldukları çalışmaya göre üstün yetenekli öğrencilerin pozitif farklılıklara sahip olmaları, onlarda yetersizlik ve başarısız olma korkularının olduğunu ve bu yönlerinde ek destek ihtiyaçlarının olduğunu ortaya çıkarmıştır. Kerr (1991) üstün yetenekli bireylerin okullardaki psikoloji destek birimlerinde akademik danışmanlık ve yardım alma ihtiyacının çok fazla olmadığı; kişisel-sosyal gelişimleri yönünden akranlarından farklı olarak mükemmeliyetçi ve kaygılı olma eğilimli ortaya koymuştur.

Üstün yetenekli öğrencilerin öğretmenlerine uygulanan farklı yöntem ve uygulamaları içeren deneysel çalışmada, eğitim verilen öğretmenlerin; üstün yetenekli öğrencilere uygulanacak eğitim ve öğretim stratejilerine yönelik bilgi düzeyinde anlamlı düzeyde artış meydana geldiğini ortaya koymuştur (Gökdere & Çepni, 2005; Şahin & Kargın, 2013).

Kutlu-Abu (2019) Türkiye’de üstün yetenekli öğrencilerin okul dışı uygulama alanlarını betimleyen araştırmasında, öğrencilerin okul dışındaki müzeler, hobi bahçeleri, ilgi alanlarında kurslar ve sinema ile sınırlı uygulamaların olduğunu gözlemlemiştir.

Üstün yetenekli öğrenciler ile çalışan öğretmenlerinin hizmet içi eğitim ihtiyaçlarını konu alan araştırma sonucuna göre, öğretmenlerin hizmet içi eğitim ihtiyaçlarının tespit edilmesi ve bu ihtiyaçların karşılanması için hizmet içi eğitim programlarının hazırlanması; lisans eğitim programlarında özel eğitim uygulamalarına yönelik ders ve içeriklerin artırılma gerekliliği olarak sonuçlanmıştır (Bilgiç, 2017; Dağlıoğlu, 2010; Güçyeter vd., 2017; Kaya, 2013; Kıldan, 2011; Kurnaz, 2014; Şahin & Kargın, 2013). Üstün yetenekli öğrencilerin öğretmenlerine uygulanan, hizmet içi eğitimlerini konu alan araştırma sonucuna göre; öğretmenlere uygulanacak eğitimler ilgi ve tercihleri doğrultusunda olmalı ve ayrıca küçük gruplar şeklinde uygulamalara ağırlık verilmesi önerilmiştir (Altun & Vural, 2012; Gökdere & Çepni, 2004; Konaş & Yağcı, 2016).

3. Materyal ve Yöntem

Bu bölümde araştırma modeli, çalışma grubu, veri toplama araçları ve verilerin analizinde kullanılan istatistiksel yöntem ve tekniklere yer verilmiştir.

3.1. Materyal

Araştırma verilerinin toplanmasında, görüşme yöntemi kullanılmıştır. Görüşme yöntemi, araştırmalarda katılımcılara belirli sorular yöneltilerek bilgi almak amacıyla kullanılan bir veri toplama yöntemidir (Apaydın, 2015). Veri toplama aracı olarak araştırmacı tarafından geliştirilen, “Kariyer Psikolojik Danışmanlık ve Rehberlik Uygulamaları Görüşme Formu” kullanılmıştır. Araştırmanın gizliliği ve etiğini korumak amacıyla gönüllü katılan katılımcılara, araştırma sürecinden isterlerse ayrılabilmesine; araştırmaya dair bilgi ve süreçleri kapsayan “Bilgilendirilmiş Onam Formu” imzalatılmıştır.

3.1.1. Kariyer Psikolojik Danışmanlık ve Rehberlik Uygulamaları Görüşme Formu Materyali

Görüşme formu literatür taraması sonucunda, lise kademesindeki kariyer psikolojik danışma ve rehberlik uygulamaları incelenerek oluşturulan sorulara ilişkin konu alanı uzman görüşleri alınmıştır. Hazırlanan formun oluşturulması aşamasında, konu alanında yetkin; ölçme ve değerlendirme alanında bir uzman, kariyer danışmanlığında uzman iki öğretim görevlisi ve bilim sanat merkezlerinde görev yapmış olan iki psikolojik danışman olmak üzere toplam beş konu alanı uzmanlarının görüşlerine başvurulmuştur. Elde edilen uzman görüşlerine ait değerlendirmeler ile birlikte araştırma sorularının uzman görüş indeksleri hesaplanmıştır. Uzman görüş indeksleri, Davis tekniği ile hesaplanmıştır. Davis tekniği, araştırmalarda ölçek veya soruların kapsam geçerliğini ölçmek amacıyla kullanılan ve değerlendirme sonuçlarının katılımcı uzman sayısına bölünmesiyle hesaplanan bir yöntemdir (Yurdagül, 2005). Görüşme sorularına ait indeks Davis tekniği ile hesaplanan kapsam geçerlik indeksi 0,8 değerinin üzerinde bulunmuştur. Bu inceleme sonucunda görüşme formu sorularının üstün yetenekli öğrencilere uygulanan kariyer psikolojik danışmanlık ve rehberlik uygulamalarını betimlemede, araştırma amacına uygun olduğu belirlenmiştir.

Sorular standartlaştırılmış açık-uçlu görüşme sorularına uygun olarak hazırlanmıştır. Alınan uzman görüşleri sonucunda oluşturulmuş yarı yapılandırılmış görüşme formu; BİLSEM’de çalışan psikolojik danışmanlar ve üstün yetenekli öğrencilerin kayıtlı olduğu diğer lise kurumlarında görev yapan okul psikolojik danışmanları olmak üzere iki form olarak düzenlenmiştir. Tüm formlarda dört soru yer almaktadır. Görüşme soruları kariyer danışmanlığının boyutları olan kariyer uygulamaları, uygulamada karşılaşılan sorunlar, öğrencilerin kariyer ihtiyaçları ve önerileri içeren kapsayıcı sorulardan oluşmaktadır.

Görüşmeler pandemi kurallarına uygun ofis ortamında ve online görüşme programları yardımıyla gerçekleştirilmiştir. Görüşülen ofis aydınlık olup sosyal mesafeye uygun aralıklı olan iki sandalye ve iki sandalye arasında bir sehpadan oluşmaktadır.

Çalışmadan yarı yapılandırılmış görüşme yönteminden yararlanılmıştır. Görüşme yapılan katılımcılardan, görüşme öncesi araştırma etiği kapsamında görüşmelerin sadece araştırma için kullanılacağına ilişkin gizliliğe uygun ve araştırma sonuçlarının güvenilirliğini sağlamak amacıyla ofis ortamındaki görüşmelerin ses kaydına alınacağına ve online görüşmelerin ise kayıt altına alınmasına ilişkin izin alınmıştır. Böylece veri kaybı önlenerek, toplanan verilerin güvenilirliği ve geçerliğinin artması sağlanmıştır. Bu bağlamda yapılan bir başka uygulama ise katılımcıların sorulara verdikleri cevaplardan sonra kısa bir özetleme yapılarak cevapların teyidini almak amaçlanmıştır.

Görüşmelere başlamadan önce bireylere görüşmenin içeriğine ilişkin detaylı bilgi verilmiştir. Görüşmeler araştırmacı tarafından altı katılımcı ile yüz yüze ve dört katılımcı ile online görüşme programları aracılığı ile yapılmıştır. Böylece öğretmenler ile yapılan görüşmeler yaklaşık olarak 30 dakika ve online araçlar ile yapılan görüşmeler yaklaşık olarak 45 dakika sürmüştür. Araştırma kapsamında hazırlanan görüşme formunda sorulan sorular aşağıdadır:

- Üstün yetenekli öğrencilere uygulanan kariyer psikolojik danışmanlık ve rehberlik çalışmaları nelerdir?
- Üstün yetenekli öğrencilere uygulanan kariyer psikolojik danışmanlık ve rehberlik çalışmaları konusunda karşılaştığınız sorunlar nelerdir?
- Üstün yetenekli öğrencilerin yetenek ve özelliklerine göre ihtiyaç duydukları kariyer psikolojik danışmanlık ve rehberlik çalışmaları nelerdir?
- Üstün yetenekli öğrencilere uygulanan kariyer psikolojik danışmanlık ve rehberlik hizmetlerinin kalitesini arttırmak için önerileriniz nelerdir?

3.1.2. Bilgilendirilmiş Onam Formu Materyali

Araştırmaya katılan tüm katılımcılara, araştırmanın yüksek lisans tezi için bilimsel araştırma ve görüşmenin amacı, araştırma sürecinin aşamaları, nasıl gerçekleşeceği, gizliliğe ve katılımcı araştırma sürecinde isterse ayrılabilmesine dair bilgi ve süreçleri kapsayan “Bilgilendirilmiş Onam Formu” katılımcılar ile paylaşılmıştır ve onayları imza altına alınmıştır.

3.2. Yöntem

Araştırma üstün yetenekli lise öğrencilere uygulanan kariyer psikolojik danışmanlık ve rehberlik hizmetlerinin daha detaylı incelenmesi için oluşturulmuş nitel bir çalışmadır. Araştırma yöntemi olarak nitel araştırma yöntemi kullanılmıştır. Nitel araştırma yöntemi, araştırılan konuya ilişkin kavramsal çerçevede detaylı, içerik açısından değişken, örneklem büyüklüğünün az olduğu ve bireylerin kişisel bakış açılarını ortaya koyan sonuçlar bulmak için kullanılmaktadır. Nitel araştırmalar, bireylerin kişisel deneyimlerini sorgulamaya, deneyimler sonucu ortaya çıkan anlamları araştırmaya ve bireyi kendi sosyal bağlamı içerisinde ele almaya fırsat sunmaktadır (Bütün ve Demir, 2014).

Nitel araştırma yöntemine göre oluşturulan bu çalışma, kariyer danışmanlığı kuramları kendi sistemi içerisinde ele alınmış, üstün yetenekli bireylerin tespiti ve tüm özellikleri ile çalışma grubu ile bireysel olarak yapılan görüşmeler neticesinde temalar arasındaki etkileşimleri tümevarımsal bir sonuçla değerlendirmiştir (Büyüköztürk, 2019).

Üstün yetenekli çocuklara uygulanan kariyer psikolojik danışmanlık ve rehberlik hizmetleri bu araştırma kapsamında nitel araştırma desenlerinden biri olan fenomenoloji (olgubilim) çalışması kullanılmıştır. Creswell'e (2016) göre fenomenoloji (olgubilim) çalışması temelde, bir olguyu içeren bireysel deneyimleri, tümevarımsal bir genellemeye ulaştırmaktır. Fenomenolojik (olgubilim) araştırmalarında araştırma grubu ile gerçekleştirilen görüşme veya gözlemler aracılığıyla elde edilen verilere içerik analizi gerçekleştirilir, analizler sonrasında tema ve alt temalar elde edilerek, sonuçlar şema veya modellerle ile eşleştirilir.

3.2.1. Çalışma Grubu

Araştırmanın çalışma grubunu, Diyarbakır ilindeki üstün yetenekli öğrencilerin eğitim gördüğü lise kurumlarında aktif olarak çalışan okul psikolojik danışmanlardan oluşmaktadır. Çalışma

grubunu belirlemede örnekleme yöntemlerinden olan, ölçüt örnekleme yöntemi kullanılmıştır. Örneklem türü olan, ölçüt örnekleme belli bir durum veya olgunun, araştırmacı tarafından derinlemesine araştırılması ve incelenmesi için belirli özellikleri içeren örneklem ile çalışılmak istendiğinde kullanılır (Neuman, 2007). Bu çalışmanın özelliklerinden kaynaklanan nedenler, ölçüt örnekleme tekniğinin kullanılmasını gerektirmiştir.

Çalışma grubunu oluşturan psikolojik danışmanları belirlemede esas alınan ölçüt, üstün yetenekli tanısı almış lise öğrencilerine eğitim veren kurumlarda okul psikolojik danışmanı olmaktır. Bu özelliklere sahip ve çalışmaya gönüllü olarak katılmak isteyen on okul psikolojik danışman ile çalışılmıştır. Fenomenoloji (olgu bilim) araştırmalarında araştırma grubu, Morse'a (1995) göre en az altı katılımcıdan oluşurken, Creswell'e (2016) göre ise on katılımcı ile araştırma yapılması tavsiye edilmektedir. Araştırma grubu, Diyarbakır ili ile sınırlı olduğundan ihtiyaç duyulan veriler, bu on öğretmenlerden toplanmıştır. Buna göre, katılımcılar on psikolojik danışmandan oluşmaktadır. Katılımcıların kişisel bilgileri gizlenmiştir. Katılımcıların çalıştığı kurumlara göre K1, K2, N1, N2...; cinsiyetlerine göre, kadınlar K ve erkekler bireylerse E şeklinde kodlar verilmiştir. Tüm katılımcılar psikolojik danışman olduğundan; BİLSEM'de görev yapan katılımcılar K1, K2, K3..., üstün yetenekli olan öğrencilerin aktif kayıtlı olduğu kurumlardaki psikolojik danışmanları belirtmek için N1, N2, N3..., kod ifadeleri kullanılmıştır. Katılımcıların sosyo-demografik özellikleri aşağıdaki Tablo 1'de gösterilmiştir.

Tablo 1.Araştırmaya Katılan Çalışma Grubu

Katılımcı	Cinsiyet	Yaş	Çalışma Süresi	Kurumdaki Çalışma Süresi
K1	E	46	20	7
K2	E	38	15	5
K3	E	34	10	7
K4	E	29	6	2
K5	K	29	5	3
N1	K	40	17	3
N2	E	25	1	1
N3	K	39	15	5
N4	K	30	7	3
N5	K	37	11	6

3.2.2. Verilerin Analizi

Nitel araştırma yöntemi ile oluşturulan bu çalışmanın verileri, bireysel görüşme sürecindeki veriler, online kayıt programları ile alınarak elde edilmiştir. Ses kayıtları bilgisayar ortamına aktarılarak kodlanmıştır. MAXQDA 2022 programı ile veriler analiz edilmiştir. Araştırma sürecinde elde edilen verilerin kariyer psikolojik danışmanlık ve rehberlik hizmetleri uygulamalarını ortaya koymayı amaçlandığından verilerin çözümlenmesi için tümevarım analiz yöntemi olan içerik analizi ile gerçekleştirilmiştir. İçerik analizi yöntemi ile elde edilen veriler incelenmiştir (Yıldırım ve Şimşek, 2013: 81).

3.2.3. İnanırcılık ve Tutarlılık / Geçerlik ve Güvenirlik

Çalışmanın güvenilirliği, alan yazın taraması yapılmış ve üstün yetenekli bireylere uygulanan kariyer psikolojik danışmanlık ve rehberlik çalışmaları üzerinde detaylı taramalar yapılmıştır. Araştırma nitel araştırma örneği olduğundan; geçerlik ve güvenilirliğinin artırılması için çeşitleme yöntemi kullanılmıştır (Patton, 2002).

Çeşitleme yöntemi, nitel araştırmalarda araştırmacının çalışma konusunun, farklı yönlerini ortaya koymak için amacıyla farklı yöntem ve teknikleri, veri kaynakları kullanılarak; araştırma sonuçlarının bütün zenginliğiyle ortaya koyması amaçlanır (Miles ve Huberman, 2015).

Araştırma sürecinde, veri kaynaklarının çeşitlendirilmesi amacıyla üstün yetenekli bireylerin kariyer danışmanlık süreçlerinde destekleyici rolü olan farklı kurumda çalışan okul psikolojik danışmanları ile görüşmeler yapılmıştır. Yetkinlikleri farklılık gösteren psikolojik danışmanların araştırmaya dâhil edilmesi; üstün yetenekli bireylerin hem BİLSEM hem de örgün eğitim sürecindeki uygulama ve sonuçların, farklı bakış açıları ile araştırmaya katkı sağlaması amaçlanmıştır. Bu süreçte, araştırmacı tüm çalışmaları uzman incelemesi ile yapmış, dönütler alarak düzenlemeler yapmıştır; bu kapsamda inandırıcılığı sağlamayı amaçlamıştır. Daha sonraki süreçte ise araştırmacı, bulgular kısmında veri kayıpları yapmadan, betimleme amaçlanarak; katılımcılar amaçlı örnekleme yöntemiyle seçilerek verilerin araştırma amacına uygunluğunun artırılması amaçlanmıştır.

Nitel araştırma deseninde araştırma yapan araştırmacılar, verilerin aktarılabildiğini artırmak amacıyla ayrıntılı betimleme ve amaçlı örnekleme yöntemlerinden faydalanabilmektedir (Erlandson ve arkadaşları [1993]'ndan aktaran Yıldırım ve Şimşek, 2016). Son süreçte ise, görüşme deşifrelerinde elde edilen veriler, araştırmacıdan bağımsız olarak, konu alanındaki başka bir araştırmacı ile farklı olarak ayrı ayrı kodlanmış sonrasında ise, gözden geçirilerek tekrar kodlanarak revize edilmiştir.

3.2.4. Araştırmacının Rolü

Nitel araştırmalar yöntemi kullanılan araştırma desenlerinde, araştırmacı çalışma sahasına inen, bireyler ve toplumla doğrudan iletişimde bulunan ve süreç boyunca yaşanan olayları inceleyen kişidir. Araştırmacı katılımcı veya gözlem sürecinin içinde yer alıyorsa, araştırma sonucunda

belirtilmeli, araştırmacı m¼mk¼n olduğunca kendi varsayımlarından ve ¼n yargılarından arınmış olarak araştırma yapıp, veri toplama ve analiz s¼recini etkilenmemesine dikkat etmelidir (Yıldırım ve Şimşek, 2008). Araştırmayı gerçekleştiren araştırmacı tarafından, araştırma grubu ile etik çerçeveye dikkat edilmiş katılımcı onam formu, araştırma amacı ile ilgili bireylere bilgiler verilmiş ve istedikleri zaman araştırmadan ayrılacakları teyit edilmiş; g¼r¼řmelerdeki ses tonu ve kullandığı kelimeler ile soruların doğru anlaşılıp, verilerin sağlıklı incelenmesine dikkat etmiştir.

4. ARAŞTIRMA BULGULARI

4.1. Katılımcıların Sosyo- Demografik Özellikleri

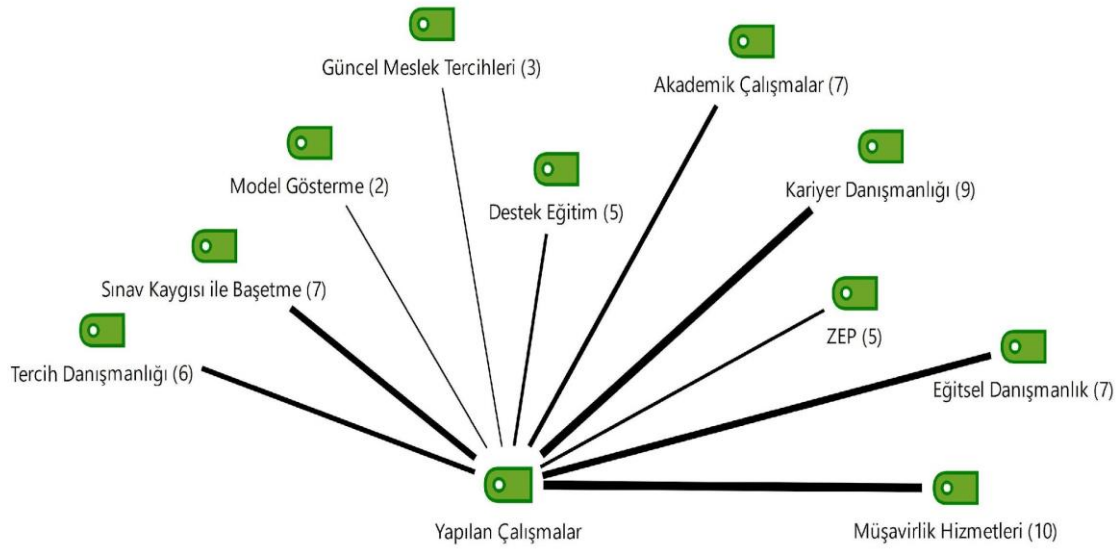
Araştırmaya katılan çalışma grubunda 5 erkek 5 kadın katılımcı yer almıştır. Katılımcıların yaş aralığı 25 ile 46 arasında deđiŐmektedir ve yaş ortalamaları yaklaşık 35'dir. Çalışmaya katılan okul psikolojik danışmanlar, Diyarbakır il merkezinde bulunan lise t¼r¼ eğitim ve öğretim kurumlarında görev yapmaktadır. Üst¼n yetenekli öğrencilerin eğitim görd¼đ¼ liselerde aktif olarak görev yapan katılımcılardan; beş katılımcı BİLSEM'de görev yaparken, diğer beş katılımcı ise örg¼n eğitim veren lise kademesinde okul psikolojik danışmanı olarak çalıŐmaktadır. Katılımcıların, 9'u psikolojik danışmanlık ve rehberlik alanında lisans mezuniyetine sahipken, 1 katılımcı ise psikoloji böl¼m¼ mezunu olup; okul psikolojik danışmanı olarak çalıŐmaktadır. Kurumlardaki alıŐma süreleri 2 ile 7 yıl arasında değişen katılımcılardan; 4'¼n¼n mezuniyet derecesi yüksek lisans, diğer 6 'sı ise lisans düzeyinde mezuniyet derecesine sahiptir.

Tablo 2. Katılımcıların Sosyo-Demografik Özellikleri

Katılımcı	Cinsiyet	Yaş	Mezun Olduğu Bölüm	Eğitim Düzeyi	Çalışma Süresi	Kurumdaki Çalışma Süresi
K1	E	46	Psikoloji	Lisans	20	7
K2	E	38	PDR	Lisans	15	5
K3	E	34	PDR	Y.Lisans	10	7
K4	E	29	PDR	Y.Lisans	6	2
K5	K	29	PDR	Y.Lisans	5	3
N1	K	40	PDR	Lisans	17	3
N2	E	25	PDR	Lisans	1	1
N3	K	39	PDR	Y.Lisans	15	5
N4	K	30	PDR	Lisans	7	3
N5	K	37	PDR	Lisans	11	6

4.2. Üstün Yetenekli Öğrencilere Uygulanan Kariyer Psikolojik Danışmanlık ve Rehberlik Çalışmaları

Üstün yetenekli öğrencilere uygulanan kariyer danışmanlık hizmetlerinin incelenmesini amaçlayan bu çalışmanın ilk alt problem olan “Üstün yetenekli öğrencilere uygulanan kariyer psikolojik danışmanlığı ve rehberliği çalışmaları nelerdir?” şeklindedir. Uygulanan kariyer psikolojik danışmanlık ve rehberlik hizmetlerine ait ana ve alt temalar aşağıdaki şekil 1 de belirtilmiştir. Tüm ana temalar, ilk olarak BİLSEM’lerde çalışan okul psikoloji danışmanlar ile görüşme sonrasında elde edilen kodlar ikinci kısımda; üstün yetenekli öğrencilerin eğitim gördüğü okullarda çalışan okul psikolojik danışmanların elde edilen kodlar olarak alt başlıkta incelenmiştir.

Şekil 1. Yapılan Çalışmalar Bulgularına Ait Kodlar

4.2.1. BİLSEM’de Çalışan Psikolojik Danışmanların Üstün Yetenekli Öğrencilere Uyguladıkları Kariyer Psikolojik Danışmanlık ve Rehberlik Çalışmaları

BİLSEM’de çalışan okul psikolojik danışmanlara, üstün yetenekli öğrencilere uygulanan kariyer danışmanlık hizmetlerinin yapılan çalışmalar kategorisinde “Üstün yetenekli öğrencilere uygulanan kariyer psikolojik danışmanlık ve rehberlik çalışmaları nelerdir?” sorusu sorulmuş ve öğretmenlerin kariyer psikolojik danışmanlık ve rehberlik uygulamaları ortaya konulması amaçlanmıştır. Bu alt temaya ilişkin oluşturulan alt kategoriler Tablo 3’de sunulmuştur.

Tablo 3. BİLSEM’de Yapılan Çalışmalar Alt Temasına İlişkin Kodlar

Tema	Kodlar
Yapılan Çalışmalar	<i>Tercih Danışmanlığı</i>
	<i>Akademik Çalışmalar</i>
	<i>Müşavirlik Hizmetleri</i>
	<i>Eğitsel Danışmanlık</i>
	<i>Kariyer Danışmanlığı</i>
	<i>Sınav Kaygısı ile Baş Etme</i>

BİLSEM’de çalışan psikolojik danışmanların üstün yetenekli öğrencilere uyguladıkları kariyer psikolojik danışmanlık ve rehberliği çalışmaları Tablo 3 de gösterilmiştir. Tablo 3’e göre BİLSEM’de görev yapan okul psikolojik danışmanları çalışmalarını öğrencilerin ihtiyaçları doğrultusunda sunduklarını ifade etmişlerdir.

Katılımcılara göre bu ihtiyaçlar doğrultusunda sunulan hizmetlerin; *tercih danışmanlığı, akademik çalışmalar, müşavirlik hizmetleri, eğitsel danışmanlık, kariyer danışmanlığı, sınav kaygısı ile baş etme* olarak ifade etmişlerdir. Bu çalışmaları tüm öğrencilere sunmalarına rağmen üstün yetenekli öğrencilerin sınav kaygısı ile baş etme metotları ve ailevi desteğe ihtiyaç duyduklarını ayrıca vurgulamışlardır. Katılımcı okul psikolojik danışmanlarının kodlara ilişkin bazı ifadeleri aşağıda verilmiştir.

Müşavirlik hizmetleri ve kariyer danışmanlığı için;

K1 ve K5 katılımcı psikolojik danışmana göre; müşavirlik hizmetleri ve kariyer danışmanlığı ağırlıklı hizmetler sunduklarını ifade etmişlerdir. Öğrencilerin meslek kararlarını kimi zaman yaşadıkları çevre ve ailelerinin belirlediğini; bu olumsuz durumla ilgili müşavirlik hizmetler, sunduklarını ifade etmişlerdir.

K1: “Öğrencilerim bana genellikle meslek seçimi ve ders çalışma problemi ile geliyor. Lise son sınıfta ise kendi seçtiği meslek ile ailelerinin istekleri arasında kalıyorlar. Aileler öğrencilere destek olamıyorlar, maddi kaygı ve istihdam büyük bir engel onlar için...”

K5: “Lise de öğrencilerimizden genel kariyer danışmanlık hizmetlerinde tercih danışmanlığı, kariyer danışmanlığı hizmeti ağırlıklı bunların yanında; aile görüşmeleri/müşavirlik, YKS sınavı hazırlık ders çalışma problemlerini içeren eğitsel süreçleri de içine alırsak dolaylı görünüyor fakat lise kariyer ve meslek seçimin yapıldığı kademe bizler için...”

Akademik çalışmalar ve eğitsel danışmanlığı için:

K3 ve K4 katılımcı psikolojik danışmana göre; akademik çalışmalar ve eğitsel danışmanlık ağırlıklı çalışmalar yaptıklarını ifade etmişlerdir. Meslek seçim sürecindeki akademik başarının önemli olduğu ifade etmişlerdir. Bu bakımdan eğitsel danışmanlık uygularken dolaylı olarak da kariyer danışmanlık hizmeti sunduklarını ifade etmişlerdir. Bu süreçte de üstün yetenekli öğrencilerin kariyer tercihinde en önemli sorunların; sınav kaygısı ve ders çalışma problemlerinin olduğu ve bu alanlarda hizmetlere ağırlık verdiklerini ifade etmişlerdir.

K3: “Lise ikinci sınıflarda ise genel anlamda kariyer danışmanlık hizmetlerinden ziyade akademik ihtiyaçlardan ötürü kariyer hizmetlerine fırsat gelmemektedir.”

K4: “Lise dönemi çocukların zaman ayırması çok az çünkü çocuk sınav kaygısı da yaşıyor. Çocuk için burası bir eğitim kurumu değil yani. Maalesef bu alanda aldığı eğitimi de mesleğinde kullanılacağını düşünmüyor. Burası bir kurs alanı gibi...”

4.2.2. Okul Psikolojik Danışmanların Üstün Yetenekli Öğrencilere Uyguladıkları Kariyer Psikolojik Danışmanlık ve Rehberlik Çalışmaları

Üstün yetenekli öğrencilerin kayıtlı olduğu liselerde çalışan okul psikolojik danışmanlara, üstün yetenekli öğrencilere farklı olarak uyguladıkları kariyer danışmanlık hizmetleri alanında; yapılan çalışmalar kategorisinde “Üstün yetenekli öğrencilere uygulanan kariyer psikolojik danışmanlık ve rehberlik çalışmaları nelerdir?” sorusu sorulmuş ve psikolojik danışmanların kariyer psikolojik danışmanlık ve rehberlik uygulamaları ortaya konulması amaçlanmıştır. Bu alt ana temaya ilişkin oluşturulan alt kategoriler Tablo 4’de sunulmuştur.

Tablo 4. Okul Psikolojik Danışmanlar Tarafından Yapılan Çalışmalar Temasına İlişkin Kodlar

Tema	Kodlar
Yapılan Çalışmalar	<i>Tercih Danışmanlığı</i>
	<i>Akademik Çalışmalar</i>
	<i>Müşavirlik Hizmetleri</i>
	<i>Eğitsel Danışmanlık</i>
	<i>Kariyer Danışmanlığı</i>
	<i>Sınav Kaygısı ile Baş Etme</i>
	<i>Model Gösterme</i>
	<i>Güncel Meslek Tercihleri</i>
	<i>ZEP</i>
	<i>Destek Eğitim</i>

Üstün yetenekli öğrencilerin kayıtlı olduğu liselerde çalışan psikolojik danışmanların üstün yetenekli öğrencilere uyguladıkları kariyer psikolojik danışmanlık ve rehberliği çalışmaları Tablo 4 de gösterilmiştir. Tablo 4'e göre üstün yetenekli öğrencilerin kayıtlı olduğu liselerde görev yapan okul psikolojik danışmanlar da çalışmalarını öğrencilerin ihtiyaçları doğrultusunda sunduklarını ifade etmişlerdir. Katılımcılara göre bu ihtiyaçlar doğrultusunda sunulan hizmetlerin; *tercih danışmanlığı, akademik çalışmalar, müşavirlik hizmetleri, eğitsel danışmanlık, kariyer danışmanlığı, sınav kaygısı ile baş etme, model gösterme, güncel meslek tercihleri, ZEP, destek eğitim* olarak ifade etmişlerdir. Bu çalışmaların tüm öğrencilere problem durumlarına göre sunmalarına rağmen, üstün yetenekli öğrencilerin sınav kaygısı ile baş etme metotları, model olacak örneklere ihtiyaç duydukları meslek seçiminde ailevi desteğine, destek eğitim ve hazırlanan ZEP'lerin uygulanması ayrıca vurgulamışlardır. Katılımcı okul psikolojik danışmanlarının kodlara ilişkin bazı ifadeleri aşağıda verilmiştir.

Tercih ve kariyer danışmanlığı için;

N1 katılımcıya göre, yapılan çalışmaların ağırlıklı olduğu uygulamaların tercih ve kariyer danışmanlığı sunmaları olduğunu ve öğrencilerin de bu alanda problemleri için rehberlik servisinden yararlandıklarını ifade etmişlerdir.

N1: *“lisede bizler için en temel sorun ergenlik süreci ve doğru meslek seçimi problemi çözmek en temel hizmet olarak rehberlik servisinden faydalanıyorlar. ” ve “lise bitimiyle üniversite sınav sonuçlarına göre meslek tercihlerini yapıyoruz. Yaz sıcağına rağmen öğrencilerimiz mağdur olmasın diye tatilden döndüğümüz zamanlar bile oldu... ”*

Sınav kaygısı ile baş etme ve eğitsel danışmanlık için;

N1 katılımcıya göre, yapılan çalışmaların sınav kaygısı ile baş etme ve eğitsel danışmanlık alanında yoğunlaştıklarını öğrencilerinin son sınıf olduklarını ve görüşmeler/etkinliklerin bu alanda ağırlıklı yürüttüğünü belirtmiştir.

N4: *“üstün yetenekli öğrencilerimizin üzerinde inanılmaz bir sosyal baskı var akademik başarı için; başarmak zorunda hissediyorlar kendilerini bu da onlarda sınav kaygısı yapıyor. Bu süreçte kaygı problemlerini yenmekte psikolojik danışma yanında eğitsel rehberlik hizmetlerini de sunuyoruz tabi... ”*

ZEP ve destek eğitim için;

N ve N3 katılımcılarına göre, üstün yetenekli öğrencilere uygulanan çalışmaların örgün eğitim kurumu olduğu liselerinde zep ve destek eğitim uygulamaları ağırlıklı süreci yönettiklerini ifade etmişlerdir.

N2: *“üstün yetenekli öğrenciler için ZEP dediğimiz zenginleştirilmiş eğitim programı sunuyoruz. Bu programı destek eğitim odasında ya da öğrenci derste faydalanması için farklı öğretim ve yöntemler için öğrenci ve öğretmenlere bilgiler veriyorum. Destek eğitim odamız materyal olarak çok eksikler olsa da öğrenci velileri tarafından rağbet görüyor. ”*

N3: *“ öğrencilerin hazır bulunuşluk düzeylerine göre ZEPler hazırlıyorum. Okulumuzda destek eğitim sınıfında isteyen branş öğretmeni program dahilinde kullanılıyor. ”*

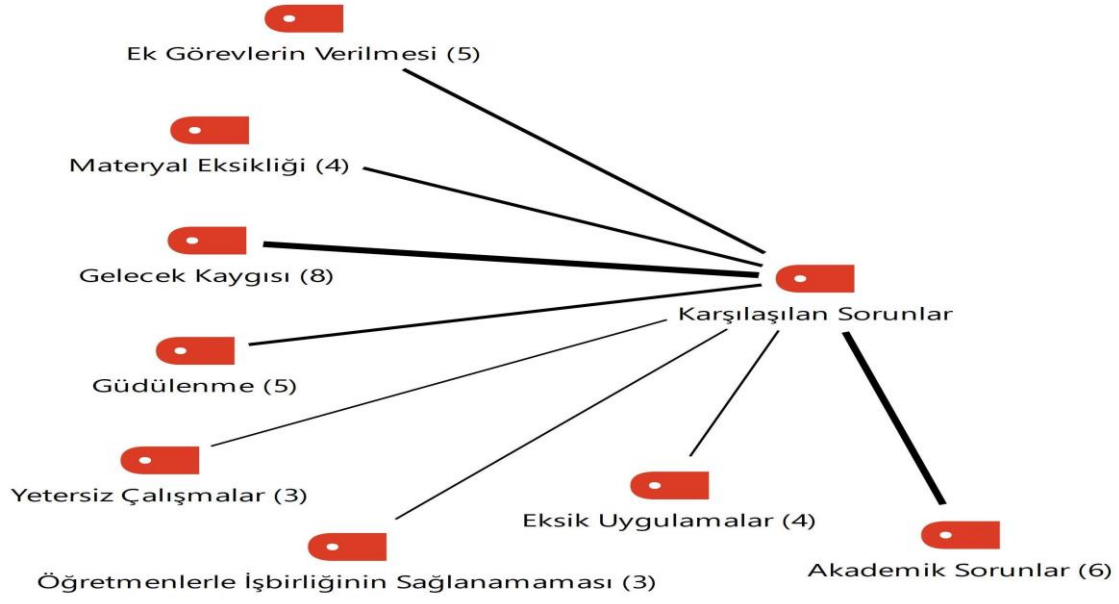
Model gösterme için:

N5 katılımcıya göre, yaptığı çalışmalar da ağırlıklı olarak öğrencilerin istekleri ile gerçekleşme durumuna göre somut örnekler ve modeller sunduklarını ifade etmiştir.

N5: “öğrenciler farklı mesleklere ilgi duyduklarında tepki görmekten çekiniyorlar bana çoğunlukla o istedikleri güncel meslekler için rol model sorup duruyorlar, ilk çocuk olan öğrenciler, ailesinin okuryazarlık düzeyi düşük olanlar ağırlıklı öğrenciler oluyor tabii ki; bende örnekler sunuyorum yaşadığım zorluklardan bahsediyorum...”

4.3. Üstün Yetenekli Öğrencilere Uygulanan Kariyer Psikolojik Danışmanlık ve Rehberlik Çalışmaları Konusunda Karşılaşılan Sorunlar

Araştırmanın ikinci alt problemi “Üstün yetenekli öğrencilere uygulanan kariyer psikolojik danışmanlığı ve rehberliği çalışmaları konusunda karşılaşılan sorunlar nelerdir?” şeklindedir. Katılımcı öğretmenlerin çalışmalarını uygularken karşılaştıkları sorunlar; **ek görevlerin verilmesi, materyal eksikliği, gelecek kaygısı, güdülenme, yetersiz çalışmalar, öğretmenlerle iş birliğinin sağlanamaması, eksik uygulamalar, akademik sorunlar** olarak ifade etmişlerdir. Bu karşılaştıkları sorunlara rağmen tüm öğrencilere yansıtmadan, planlanan kariyer psikolojik danışmanlığı ve rehberliği hizmetlerini eksiksiz sunmalarına devam ettiklerini belirtmişlerdir. Okul psikolojik danışmanlarının çalışmalar konusunda karşılaştıkları sorunlar, ek görevlerin verilmesi, materyal eksikliği, öğretmenlerle iş birliğinin sağlanamaması ağırlıklı olarak ortak sorun olduğu ayrıca vurgulamışlardır. Bu alt ana temaya ilişkin oluşturulan alt kategoriler Şekil 2’de sunulmuştur.

Şekil 2. Karşılaşılan Sorunlar Bulgularına Ait Kodlar

4.3.1. BİLSEM’de Üstün Yetenekli Öğrencilere Uygulanan Kariyer Psikolojik Danışmanlık ve Rehberlik Çalışmaları Konusunda Karşılaştığı Sorunlar

BİLSEM’de çalışan okul psikolojik danışmanlara, üstün yetenekli öğrencilere uygulanan kariyer danışmanlık ve rehberliği çalışmaları konusunda karşılaştıkları sorunlar kategorisinde “Üstün yetenekli öğrencilere uygulanan kariyer psikolojik danışmanlığı ve rehberliği çalışmaları konusunda karşılaşılan sorunlar nelerdir?” sorusu sorulmuş ve öğretmenlerin kariyer psikolojik danışmanlık ve rehberlik uygulamalarında karşılaştıkları sorunların ortaya konulması amaçlanmıştır. Bu alt temaya ilişkin oluşturulan alt kategoriler Tablo 5’de sunulmuştur.

Tablo 5. BİLSEM’de Karşılaşılan Sorunlara Ait Kodlar

Tema	Kodlar
Karşılaşılan Sorunlar	<i>Gelecek Kaygısı</i> <i>Akademik Sorunlar</i> <i>Materyal Eksikliği</i> <i>Güdülenme</i>

BİLSEM’de çalışan psikolojik danışmanların, üstün yetenekli öğrencilere uyguladıkları kariyer psikolojik danışmanlık ve rehberliği uygulamalarında karşılaştıkları sorunlar Tablo 5 de gösterilmiştir. Tablo 5’e göre BİLSEM’de görev yapan okul psikolojik danışmanların çalışmalarını yaparken karşılaştıkları sorunlara rağmen uygulamaları planlamalar doğrultusunda sunduklarını ifade etmişlerdir. Katılımcılara göre karşılaşılan sorunlar; ***gelecek kaygısı, akademik sorunlar, materyal eksikliği ve güdülenme*** olarak ifade etmişlerdir. Katılımcı okul psikolojik danışmanlarının kodlara ilişkin bazı ifadeleri aşağıda verilmiştir.

Gelecek kaygısı için:

K1 katılımcısına göre, öğrencilerin kariyer geleceklerini planlamalarındaki en temel belirleyici özelliğini, gelecek kaygısı olduğunu ve bu kaygının en az olduğu mesleklere yönelmek olarak çözdüklerini ifade etmiştir.

K1: “ öğrencilerim genellikle maddi kaygılar ve gelecek problemi ile ilgili meslek seçiminde kararlar veriyorlar. Yani gençlerimiz gelecek kaygılarına en az risk edecek meslekler istiyorlar, bu kaygı yüzünden isteklerini ve yeteneklerini göz ardı bile ediyorlar...” ”

Akademik sorunlar için;

K3 katılımcı ise, kariyer hizmetlerinden önce, öğrencilerin akademik sorunlarına öncelik verdiklerini; son sınıfa geldiklerinde farkına vardıklarını ve bu süreçte ergenlik sürecinin de dezavantajları öncelikli olduklarını ifade etmişlerdir.

K3: *“Bu soruya 2 farklı pencereden cevap vereyim öncelikle bizler çok fazla akademik sorunlar ile uğraşyoruz kariyer danışmanlığa sıra gelmiyor ve öğrencilerin penceresinden bakacak olursam ergenlik sürecinin problemlili yoğunluğu bir yana okul başarısı yani akademik başarı kaygısı çok fazla öğrencilerimizde...”*

Materyal eksikliği için;

BİLSEM’de çalışan K4 katılımcı ise, hem rehberlik servisi hem de sınıflardaki materyallerin eksik olmasının olumsuzluklara neden olduğunu belirtmiştir.

K4: *“BİLSEM’de çalışıyor olsanız bile bir grup rehberliği odası, zengin materyallerin olduğu yazın çok sıcak her sınıfta klima ve kariyer psikolojik danışmanlık odası gibi kurum içinde daha fazla uygulama alanı olmasını isterdim.”*

Güdülenme için;

K2 katılımcıya göre; öğrencilerin en temel ihtiyacının güdülenmeye/motivasyona ihtiyaç duyduklarını, hem ergenlik süreci hem de gelecek kaygılarının olması, onlarda akademik başarı ve kariyer tercihlerinde potansiyellerini kullanmada engel olarak karşılıklarına çıktığını belirtmiştir.

K5 katılımcıya göre; ailelerin öğrenciler üzerindeki baskın rolleri, onların geleceklerinden kaygılanmalarına neden olduğunu ifade etmişlerdir.

K2: *“ öğrencilerimizde çok motivasyon eksikliği görüyorum özellikle lisenin ilk kısmında ergenlik sürecini ağır geçirenler de çok büyük sorun fakat bazen bizlerde de güdülenme sorunu yaşıyor. Gelecek ve maddi kaygısı biz öğretmenlerde de var... ”*

K5: *“kurumdaki tüm öğretmenler ile iş birliği içinde çalışıyoruz fakat bazen öğrenci velileri ile meslek seçimleri konusunda sorunlar yaşıyoruz, kendi öncelikleri çoğunlukla maddi kaygı fakat öğrencilerin kendi tercihleri her zaman geri planda kalması benim psikolojik danışman olarak tüm motivasyonumu kırıyor.”*

4.3.2. Okul Psikolojik Danışmanlarının Üstün Yetenekli Öğrencilere Uygulanan Kariyer Psikolojik Danışmanlık ve Rehberlik Çalışmaları Konusunda Karşılaştığı Sorunlar

Üstün yetenekli öğrencilerin kayıtlı olduğu kurumlarda çalışan okul psikolojik danışmanlara, üstün yetenekli öğrencilere uygulanan kariyer danışmanlık ve rehberliği çalışmaları konusunda karşılaştıkları sorunlar kategorisinde “Üstün yetenekli öğrencilere uygulanan kariyer psikolojik danışmanlığı ve rehberliği çalışmaları konusunda karşılaşılan sorunlar nelerdir?” sorusu sorulmuştur. Öğretmenlerin kariyer psikolojik danışmanlık ve rehberlik uygulamalarında karşılaştıkları sorunların ortaya konulması amaçlanmıştır. Bu alt temaya ilişkin oluşturulan alt kategoriler Tablo 6’da sunulmuştur.

Tablo 6. Okul Psikolojik Danışmanlar Tarafından Karşılaşılan Sorunlara Ait Kodlar

Tema	Kodlar
Karşılaşılan Sorunlar	<i>Gelecek Kaygısı</i>
	<i>Akademik Sorunlar</i>
	<i>Materyal Eksikliği</i>
	<i>Güdülenme</i>
	<i>Ek Görevlerin Verilmesi</i>
	<i>Yetersiz Çalışmalar</i>
	<i>Öğretmenlerle İşbirliğinin Sağlamaması</i>
	<i>Eksik Uygulamalar</i>

Üstün yetenekli öğrencilerin kayıtlı olduğu kurumlarda çalışan psikolojik danışmanların, üstün yetenekli öğrencilere uyguladıkları kariyer psikolojik danışmanlık ve rehberliği uygulamalarında karşılaştıkları sorunlar Tablo 6 da gösterilmiştir. Tablo 6’a göre BİLSEM’de görev yapan okul psikolojik danışmanların çalışmalarını yaparken karşılaştıkları sorunlara rağmen uygulamaları planlamalar doğrultusunda sunduklarını ifade etmişlerdir. Katılımcılara göre karşılaşılan sorunlar; *gelecek kaygısı, akademik sorunlar, materyal eksikliği, güdülenme, ek görevlerin verilmesi, yetersiz çalışmalar, öğretmenlerle iş birliğinin sağlamaması, eksik*

uygulamalar olarak ifade etmişlerdir. Katılımcı okul psikolojik danışmanlarının kodlara ilişkin bazı ifadeleri aşağıda verilmiştir.

Gelecek kaygısı için;

N1 katılımcı öğretmen, öğrencilerin gelecek kaygısı ile meslekler tercih ettiklerine ve bu sorunun çözümü en temel problem olarak gördüğünü; **N2** katılımcı ise, akademik başarı puanlarına göre meslek seçtiklerini, bu seçimin temel önceliği ise maddi kaygılar ve gelecek kaygısına göre meslek seçtiklerini belirtmişlerdir.

N1: “*öğrencilerimize meslek tercihi yaparken, sürekli istihdam durumu ve gelecek kaygısı ile tercihler yapmak karşılaşılan en büyük problem... ”*

N2: “*kariyer danışmanlığı, maalesef akademik başarı için akademik sorunlar öncelikli sonra meslek tercihi geliyor, lise son sınıfta meslek tercihi yaparken öncelikli olarak maddi kaygılar ve gelecek kaygısına göre meslek seçiyorlar üzüliyorum bu duruma...”*

Öğretmenlerle iş birliğinin sağlamaması için;

N5 katılımcı öğretmen, öğrencilerin derslerinden sorumlu öğretmenler ile öze programlarının uygulanmasında istenilen verimi alamadıklarını; öğretmenler ile iş birliğinin sağlayamadıklarını, **N2** katılımcı ise, meslektaşlarının güncel uygulamalara ihtiyaç duyduklarını belirtmişlerdir.

N5: “*özel eğitim ve uygulamaları branş öğretmenleri tarafından doğru olarak bilinmiyor maalesef... Sürekli bizden bep ve zepler hazırlansın bekliyorlar; hazırlamak sorun değil öğrencilerimiz mağdur olmasın diye bizler hazırlıyorduk fakat uygulama çok eksik, dönem sonu raporlar sınıf öğretmenler tarafından bir türlü ya gelmiyor ya eksik...”*

N2: “*öğretmenlerimiz uygulama konusunda iş birliği sağlanamıyor özellikle orta yaş ve üstü öğretmenlerimiz güncelliği takip edemiyor.”*

Materyal eksikliği için;

Katılımcılardan **N4** okullarında üstün yetenekli öğrencilere uygun materyallerin olduğu farklı bir sınıf olmadığını; **N3** katılımsız ise okullarda rehberlik servisi görüşme alanlarının az

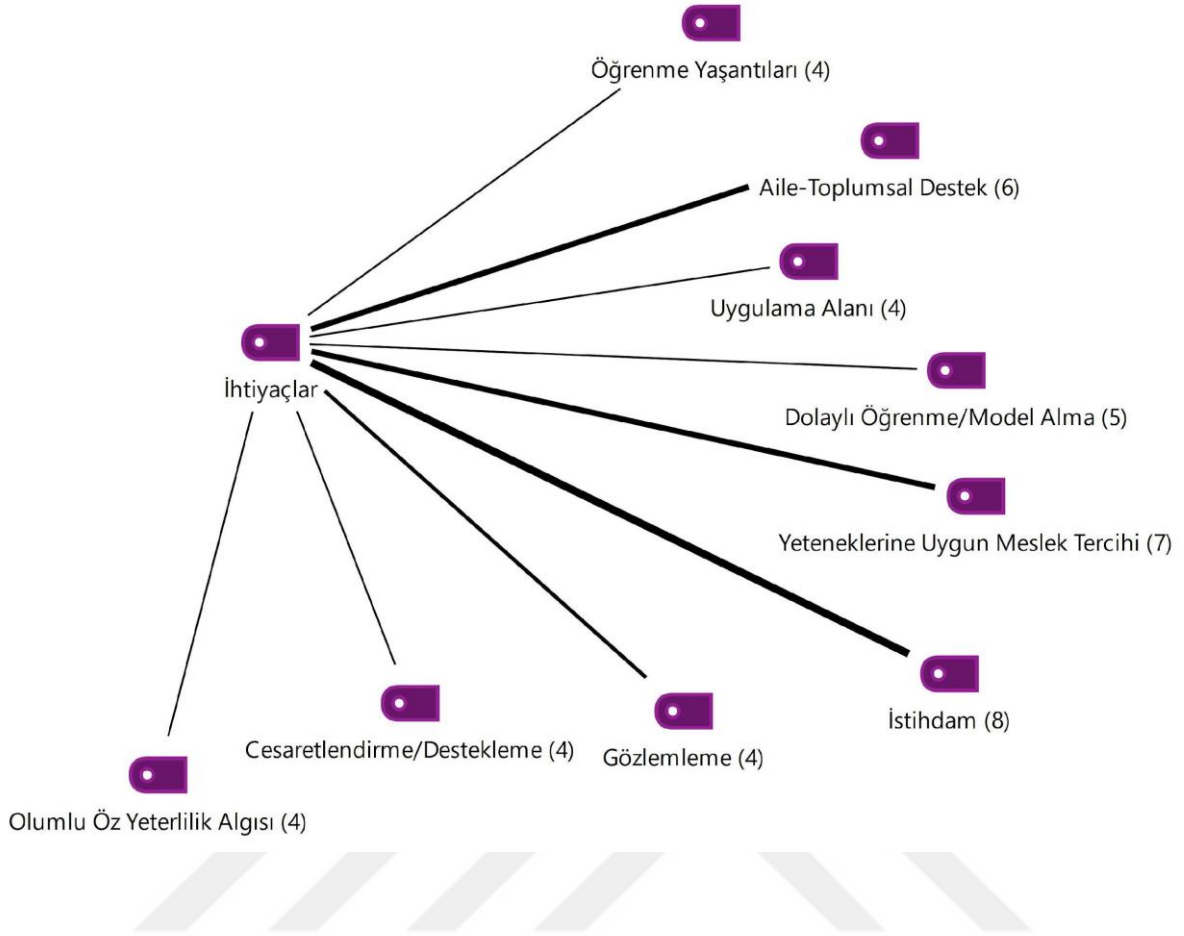
olduğunu ve bireysel görüşmelerin gizlilik esas da olmasından; sağlıklı bir görüşmelerin yapılamadığını belirtmiştir.

N4: “*özel eğitilmiş bep ve zepli öğrencilerin uygulama sınıfı büyük ihtiyaç maalesef halen okullarda sınıflar yok biz kütüphanede özel olarak destek eğitim uygulaması yapıyoruz...*”

N3: “*okulumuzda rehberlik servisi odası tek bir oda ve biz 3 öğretmen ortak kullanıyoruz, oda da yeterli yazıcı, bilgisayar yok ve bu istediğimiz bir durum değil, öğrenciler özel görüşmek istediğinde bir öğretmen çıkıyor; grup etkinlikleri maalesef uygulanamıyor ek oda veya sınıf olmadığından...*”

4.4. Üstün Yetenekli Öğrencilerin Yetenek ve Özelliklerine göre İhtiyaç Duydukları Kariyer Psikolojik Danışmanlık ve Rehberlik Çalışmaları

Araştırmanın üçüncü alt problemi “Üstün yetenekli öğrencilerin yetenek ve özelliklerine göre ihtiyaç duydukları kariyer psikolojik danışmanlık ve rehberlik çalışmaları nelerdir?” şeklindedir. Öğretmenlere göre kariyer psikolojik danışmanlık ve rehberlik uygulamalarında öğrencilerin ihtiyaç duydukları çalışmalar ortaya konulması amaçlanmıştır. Katılımcı öğretmenlere göre kariyer psikolojik danışmanlık ve rehberlik uygulamalarında öğrencilerin ihtiyaç duydukları çalışmalar; ***öğrenme yaşantıları, aile-toplum desteği, uygulama alanı, dolaylı öğrenme/model alma, yeteneklerine uygun meslek tercihi, istihdam, gözlemeleme, cesaretlendirme/destekleme, olumlu öz yeterlilik algısı*** olarak ifade etmişlerdir. Araştırmanın bu alt problemine ilişkin bulgular Şekil 3’deki kod-teori modelinde belirtilmiştir

Şekil 3. İhtiyaçlar Bulgularına Ait Alt Kodlar

4.4.1. BİLSEM’ de Üstün Yetenekli Öğrencilere Yetenek ve Özelliklerine göre İhtiyaç Duydukları Kariyer Psikolojik Danışmanlık ve Rehberlik Çalışmaları

BİLSEM’de çalışan okul psikolojik danışmanlara, “Üstün yetenekli öğrencilerin yetenek ve özelliklerine göre ihtiyaç duydukları kariyer psikolojik danışmanlık ve rehberlik çalışmaları nelerdir?” şeklinde soru sorulmuştur. Öğretmenlere göre kariyer psikolojik danışmanlık ve rehberlik uygulamalarında öğrencilerin ihtiyaç duydukları çalışmaları ortaya konulması amaçlanmıştır. Katılımcı öğretmenlere göre kariyer psikolojik danışmanlık ve rehberlik uygulamalarında öğrencilerin ihtiyaç duydukları çalışmalar; *istihdam, dolaylı öğrenme/model alma, aile-toplum desteği, yeteneklerine uygun meslek tercihi, uygulama alanı* olarak ifade etmişlerdir. Öğretmenlere göre öğrenciler, meslek tercihlerinde istihdam ve aile/toplum desteğine göre meslek tercihi yaptıklarını ve ayrıca dolaylı öğrenme/model alma toplumsal

kaygılardan istedikleri meslekleri tercih etmelerinde en büyük engel olduklarını ifade etmişlerdir. Bu alt temaya ilişkin oluşturulan alt kategoriler Tablo 7’de sunulmuştur.

Tablo 7. BİLSEM’de Kariyer Danışmanlık Hizmetleri Uygulamalarına Duyulan İhtiyaçlara Ait Kodlar

Tema	Kodlar
İhtiyaçlar	<i>İstihdam</i>
	<i>Dolaylı Öğrenme/Model Alma</i>
	<i>Aile/Toplumsal Destek</i>
	<i>Yeteneklerine Uygun Meslek Tercihi</i>
	<i>Uygulama Alanı</i>

Katılımcı okul psikolojik danışmanlarının kodlara ilişkin bazı ifadeleri aşağıda verilmiştir.

İstihdam için:

Katılımcılara göre, öğrencilerin kariyer tercihlerindeki en genel problemin tercih ettikleri mesleklerin istihdam edilmesinin öngörülebilir olması olarak ifade etmişlerdir.

K2: “*öğrencilerimiz mevcut yetenekleri ve donanımlarına göre değil de istihdam garantili alanlara aileleri tarafından yönlendirilmeleri beni çok üzüyor, bir kişi hayatında kaç kere meslek tercih edecek ki veya kaç kere yirmili yaşları yaşayacak? Aileler bu süreçte çok belirleyici maalesef...*”

K4: “*öğrencilerimiz diğer öğrencilere nazaran çok yetenekli, daha donanımlı öğretmenlerden eğitim alıp ve üstüne bilsem gibi zengin bir kurumda takviye eğitim almalarına rağmen, kariyer tercihleri aile baskısı, toplumsal değerler ya da cinsiyet rolleri etkili, en çok da gelecekte o meslek istihdamı var mı kaygısı var çocuklarda*”

Dolaylı öğrenme/model alma için;

K5 ve K2 katılımcıya göre, öğrencilerin kariyer tercihlerinin somut örnek veya yaşantılar olmadan gerçekleştirilmesi pek mümkün olmuyor. Ailelerin çocuklar üzerindeki maddi beklenti ve öğrencilerin istedikleri mesleklere örneklerin çevrelerinde olmamasından yakındıklarını gözlemlediklerini belirtmişlerdir.

K5: “öğrencilerimizde maalesef toplumsal destekleme yok, çok kaygılı çocuklar bunlar... Özellikle ilk çocuk olan öğrencilerimiz kurban psikolojisinde, hemen elim iş tutsun aileme destek olmak istiyorlar, bu fedakârlık aile için bile olsa çok fazla bence.”

K2: “öğrencilerin kariyer danışmanlığı anket ya da form, görüşmeler ile sınırlı kalıyor. Onlara en fazla yaptığımız, istedikleri meslek grubundan örnekler okula getirip sunum yapabiliyoruz bu kadar ile sınırlı olması, teknoloji çağında ve bu kadar iyi imkânların olduğu bir dönem için eksik kalıyor. Onlara model sunmak zorundayız kendi doğduğu coğrafyadan çok iyi yerlere gelen kişiler, aile üyelerinde okuyan veya saygın bir meslek sahibi varsa zaten öğrenci kendini belli ediyor ama olmayanlar için durum pek iç açıcı değil...”

Yeteneklerine uygun meslek tercihi;

K1 katılımcıya göre; üstün yetenekli öğrencilerin niteliksel donanımlı olmasına rağmen, gerek maddi gerek aile baskısı ile yeteneklerine uygun meslek tercihlerinin yapılamadığını belirtmiştir.

K1: “ bu kurumda çocuklar akranların çok farklı, destekleyici eğitimler ve kurslar ile üniversite düzeyindeki bir öğrenci ile belki eşdeğer donanımda dahi olabilir. Buna rağmen meslek seçimlerini yeteneklerine göre değil de maddi kaygılar ya da aile kararları ile belirleniyor. Aslında en temel sorun ya da ihtiyaç adına ne dersiniz deyin, yeteneklerine uygun aldıkları eğitimle meslek tercihi yapmaları; yoksa çok iyi bir piyanist ama ailesi yüzünden hemşire olabiliyorlar...”

Uygulama alanı;

Katılımcı öğretmenlerin çoğunluğu; BİLSEM’de olmalarına rağmen uygulama, öğrenme yaşantılarının sınırlı olmasından meslek tercihlerinin gerçekleştirilmelerinin önündeki engellerden biri olarak gördüklerini ifade etmişlerdir.

K2: “kurumda proje tabanlı eğitim veriliyor; materyaller sınıflarda bunlara uygun fakat bizim bir grup etkinliklerini uygulayacağımız alan bile yok. Rehberlik servisi olarak kariyer tercihlerini gerçeklikle ilişkilendirmek istiyoruz. ”

K3: “öğrencilerin eğitim ve öğretim süreçleri çok yüzeysel kalıyor, burada devam şartı yok bazen öğrenci gelmek istemiyor; hayatın içinden sunacağımız kariyer gözlemlerinin yapılabileceği uygulamalar veya alanlar isterdim. ”

K5: “öğrencilerin ailevi sosyoekonomik durumu çok iyi değil ne yazık ki; öğrencilerin içinde buldukları imkânsızlıklardan ayrışacağı mesleklerin yerinde gösterme, üniversiteleri gezme, yurtdışı eğitim imkânları gibi uygulama alanlarına ihtiyaçları var... ”

4.4.2. Üstün Yetenekli Öğrencilerin Yetenek ve Özelliklerine Göre İhtiyaç Duydukları Kariyer Psikolojik Danışmanlık ve Rehberlik Çalışmaları

Üstün yetenekli öğrencilerin kayıtlı olduğu kurumlarda çalışan okul psikolojik danışmanlara, “Üstün yetenekli öğrencilerin yetenek ve özelliklerine göre ihtiyaç duydukları kariyer psikolojik danışmanlık ve rehberlik çalışmaları nelerdir?” şeklinde soru sorulmuştur. Öğretmenlere göre kariyer psikolojik danışmanlık ve rehberlik uygulamalarında öğrencilerin ihtiyaç duydukları çalışmaları ortaya konulması amaçlanmıştır. Katılımcı öğretmenlere göre kariyer psikolojik danışmanlık ve rehberlik uygulamalarında öğrencilerin ihtiyaç duydukları çalışmalar; **öğrenme yaşantıları, aile-toplum desteği, uygulama alanı, dolaylı öğrenme/model alma, yeteneklerine uygun meslek tercihi, istihdam, gözlemlene, cesaretlendirme/destekleme, olumlu öz yeterlilik algısı** olarak ifade etmişlerdir. Bu alt temaya ilişkin oluşturulan alt kategoriler Tablo 8’de sunulmuştur.

Tablo 8. Okul Psikolojik Danışmanlarına göre Kariyer Danışmanlık Hizmetleri Uygulamalarına Duyulan İhtiyaçlara Ait Kodlar

Tema	Kodlar
İhtiyaçlar	<i>İstihdam</i>
	<i>Dolaylı Öğrenme/Model Alma</i>
	<i>Öğrenme Yaşantıları</i>
	<i>Aile/Toplumsal Destek</i>
	<i>Olumlu Öz Yeterlik Algısı</i>
	<i>Yeteneklerine Uygun Meslek Tercihi</i>
	<i>Uygulama Alanı</i>
	<i>Cesaretlendirme/Destekleme</i>
	<i>Gözlemeleme</i>

Katılımcı okul psikolojik danışmanlarının kodlara ilişkin bazı ifadeleri aşağıda verilmiştir.

Öğrenme Yaşantıları için;

N1 katılımcıya göre; öğrencilerin kariyer tercihlerinin daha sağlıklı ve gerçekleştirilebilir olmasını için en azından somut bir gözleme veya öğrenme yaşantılarına ihtiyaç duyduklarını belirtmiştir. **N3** katılımcıya göre ise, ailelerin kalıp yargılarından uzak, olumlu deneyim sunma imkânları ile kariyer tercihleri yapmalarına ihtiyaç duyduğunu belirtmiştir.

N1: “öğrencilerimize meslek tercihi yapmak çok zor bir süreç değil; başarı puanlarına göre üniversite ve meslek tercihi yapıyorlar, seçecekleri ya da seçtikleri meslekler hakkında çoğunlukla bir somutluk yok; en azından öğrenme yaşantıları olabilirdi. Ne bileyim gözlem yapmak, o meslek çalışanları ile görüşmek gibi...”

N2: “öğrencilerin en çok ihtiyaç duyduğu şeylerin başında ailenin fazla kontrolü olmadan geleceğini şekillendirme isteği... Bu bazen bir kimlik bazen bir meslek tercihi olarak karşımıza çıkıyor. Üzülüyorum onlara da ama bu gerçekleri deneyimleyecek alan yok; yaşayarak öğrenmeleri acı tecrübelerle neden olabiliyor ne yazık ki...”

Dolaylı öğrenme/model alma için;

N2 ve N5 katılımcıya göre; olumsuz çevre şartlarında meslek seçiminde karşılaştıkları olumsuzluklardan biri olduğunu belirtmişlerdir. Ailenin eğitim düzeyi düşük veya model olacak bir örnek olmaması farklı bir meslek seçimi ile oluşturacakları kariyer tercihlerini, engellediğini ifade etmişlerdir.

N5: “ öğrencilerin meslek tercihi ile içinde bulunduğu toplumsal gerçekler farklı olabiliyor; bu durumda öğrenci istediğini gerçekleştirmiş örnek, model istiyorlar haklı olarak...”

N2: “sosyoekonomik düzeyi ve ailenin okuryazarlık düzeyi düşük olunca hayattan model olacak kişiler görmek istiyorlar hatta bu bir ihtiyaç bence...”

Aile-toplum desteği için;

N1 ve N4 katılımcıya göre; Olumlu anne ve baba tutumlarına ihtiyaç duyduklarını, toplumsal kaygılarının da en az düzeyde olması için de çevre desteğine ihtiyaç duyduklarını ifade etmişlerdir.

N1: “yaşadığımız coğrafya da anne baba tutumları, aile ilişkileri demokratik aile tutumu değil; öğrenciler meslek sahibi olup, eli ekmek gördüğünde veya evlendiğinde hayatı ile ilgili söz sahibi oluyor. Bu eksiklikler ve yanlışlar üstün yetenekli çocukların ebeveynlerinde de var; bu kaygı ile öğrenciler sağlıklı tercihler yapamıyor...”

N4: “ bu konu da geçenlerde bir olay yaşadım; kız öğrencim pilot olmak istiyor fakat lise üçüncü sınıf olmasına rağmen kendi mesleğini seçmesi engelleniyor; kadınlar pilot olmazmış, yok ilerde evlenemezsin, yok çalışamazsın diyerek hem aile hem de çevre tarafından engelleniyorlar...”

Olumlu öz yeterlik algısı için;

N1 ve N3 katılımcıya göre; Üstün yetenekli öğrencilerde gözlemlenmiş oldukları başarısızlık kaygısının, akranlarından daha fazla olduğu ve bu yönde çözümler getirilmesi gerektiğini ifade etmişlerdir.

N1: “*üstün yetenekli öğrencilerimde genel olarak gördüğüm şey, özgüven problemi yani başarısızlıktan korkmaları... Kendileri ile ilgili başarısızlık kaygısı çok yaşıyorlar. Normal bir öğrenciden neredeyse iki katı hem de; sanırım hem aile hem toplumsal kaygılar onlarda olumsuz benlik algısına neden oluyor. Bu problem durumuna bir çözüm bulunmasını isterdim.*”

N3: “*okulumdaki bilsemli öğrencilerim çok fazla duyarlı, hassas ve kaygılılar... Bu hayatları boyunca karar alırken sorun çıkarmaması için felaketleştirme yapmadan, kendilerine daha pozitif bir bakış açısına ihtiyaçları var. Bu değişim kaygısız meslek tercihlerini de sağlayacaktır.*”

Cesaretlendirme/Destekleme:

N2 katılımcı, öğrencilerin kariyer tercihlerinin, içinde bulunduğu sosyal çevreden farklı olsa bile desteklenme/cesaretlendirilmelerine ihtiyaç duyduklarını belirtmiştir.

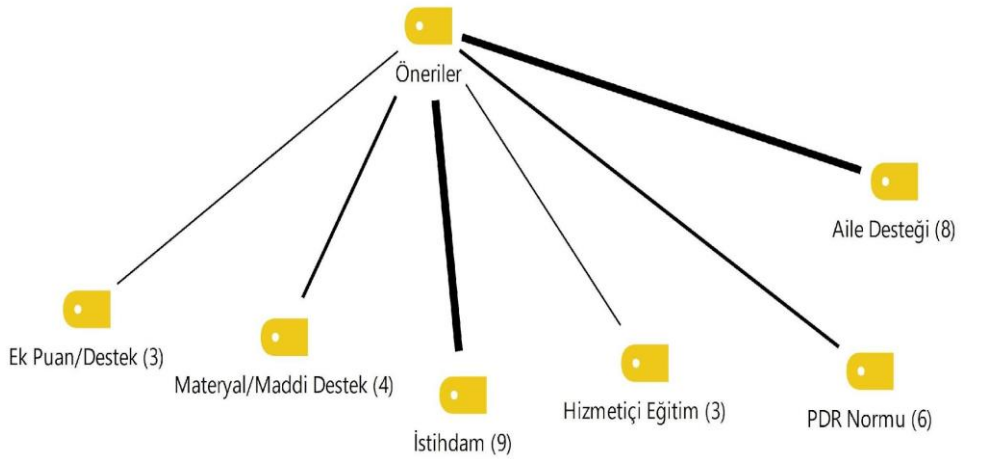
N2: “*kurumumuz bir fen lisesi haliyle öğrencilerimizin de potansiyellerinin çok iyi olmalarına rağmen, destek görmeye ihtiyaçları var. Bazıları maddi, bazıları manevi ve bazılarıysa olumlama ile yani cesaretlendirmeye ihtiyaç duyuyor.*”

4.5. Üstün Yetenekli Öğrencilere Uygulanan Kariyer Psikolojik Danışmanlık ve Rehberlik Hizmetlerinin Kalitesini Arttırmak için Öneriler

Araştırmanın dördüncü alt problemi “Üstün yetenekli öğrencilere uygulanan kariyer psikolojik danışmanlık ve rehberlik hizmetlerinin kalitesini arttırmak için önerileriniz nelerdir?” şeklindedir. Öğretmenlere göre kariyer psikolojik danışmanlık ve rehberlik uygulamalarında kalite artırma için öneriler alınması amaçlanmıştır. Katılımcı öğretmenlere göre kariyer psikolojik danışmanlık ve rehberlik uygulamalarında daha kaliteli olması için önerdikleri çalışmalar; **ek puan/destek, materyal/maddi destek, istihdam, hizmet içi eğitim, pdr normu ve aile desteği** olarak ifade etmişlerdir. Öğretmenler, öğrencilerin meslek tercihlerinde seçecekleri

meslek grubunda istihdam, aile ve maddi/manevi desteğine ihtiyaç duyduklarından meslek tercihi yaptıklarından olumlu desteklere ihtiyaç duyduklarından, bu yönde destekler sağlanmasını önerdiler. Ayrıca öğretmenlerin de hizmet içi eğitimlere ve kurumlarda daha fazla pdr normu ile kariyer psikolojik danışmanlık ve rehberlik uygulamalarındaki kalite arttırılabileceğini ifade etmişlerdir.

Araştırmanın bu alt problemine ilişkin bulgular Şekil 4’deki kod-teori modelinde belirtilmiştir.

Şekil 4. Öneriler Bulgularına Ait Alt Kodlar

4.5.1. BİLSEM’de Çalışan Psikolojik Danışmanlara göre Üstün Yetenekli Öğrencilere Uygulanan Kariyer Psikolojik Danışmanlık ve Rehberlik Hizmetlerinin Kalitesini Arttırmak için Öneriler

Araştırmanın dördüncü alt problemi, BİLSEM’de çalışan psikolojik danışmanlara “Üstün yetenekli öğrencilere uygulanan kariyer psikolojik danışmanlık ve rehberlik hizmetlerinin kalitesini arttırmak için önerileriniz nelerdir?” şeklinde sorulmuştur. BİLSEM’de çalışan psikolojik danışmanlara göre kariyer psikolojik danışmanlık ve rehberlik uygulamalarında kalite arttırma için önerilerin alınması amaçlanmıştır. Katılımcı öğretmenlere göre kariyer psikolojik danışmanlık ve rehberlik uygulamalarında daha kaliteli olması için önerdikleri

çalışmalar; *istihdam, pdr normu, aile desteği, ek puan/destek ve materyal/maddi destek* olarak ifade etmişlerdir. Bu alt temaya ilişkin oluşturulan alt kategoriler Tablo 9’da sunulmuştur.

Tablo 9. BİLSEM’de Çalışan Psikolojik Danışmanlara göre Öneriler Ait Kodlar

Tema	Kodlar
Öneriler	<i>İstihdam</i>
	<i>PDR Normu</i>
	<i>Aile Desteği</i>
	<i>Ek Puan/Destek</i>
	<i>Materyal/Maddi Destek</i>

Katılımcı okul psikolojik danışmanlarının kodlara ilişkin bazı ifadeleri aşağıda verilmiştir.

İstihdam için:

K4 ve **K5** katılımcılara göre, öğrencilerin içinde buldukları sosyoekonomik şartları düşük olması ve gelecek kaygılarından önceliklerinin istihdam olduğunu belirtmişlerdir. Bu konuda, mesleklerin eğitim süreçleri sonrasındaki istihdamlarının planlanabilir veya öngörülebilir olmasını istediklerini belirtmişlerdir.

K4: “öğrencilerimizin kariyer tercihleri ağırlıklı olarak, iş bulma garantili mesleklerden oluşuyor. Dört yıl, altı yıl sonra okudukları bölümde istihdam edilmelerin ön görülmesini isterdim.”

K5: “meslekler çalışabilir durumda mezun olmak için okunur, bizlerde öğretmenlik okurken en garanti ya da atanabilir branş olduğu için bile pdr okuyanımız oldu; istihdam en önemli kaygı...”

Pdr normu için;

Katılımcı öğretmenlere göre, okul psikolojik danışmanların çok fazla iş yoğunluğunun olduğunu ve bu alanda okullarda az sayıda olduklarını belirtmişlerdir. Bu konu da daha fazla meslektaş ile çalışmanın önemli olduğunu belirtmişlerdir.

K2: “ çalışma alanımız çok fazla; okullardaki pdr normları yetersiz... Biz iki kişi çalışıyoruz çok alanda rehberlik çalışmaları istenilen düzeyde değil haliyle... ”

Aile desteği için;

Aile desteği çocuklar için her alanda önemliyken, katılımcı öğretmene göre meslek tercihlerinin de ne olursa olsun desteklenmeleri gerektiğini ifade etmiştir.

K3: “ öğrenciler bu hayata bir kere geliyor ve aileleri onların kariyer kararlarına destek olmasını çok isterdim. ”

Ek puan/destek için;

Katılımcı öğretmenlere göre, BİLSEM’de destekleyici ders veya kurslara gitmek, öğrenciler için çok zor bir çabayı da beraberinde gerektiriyor. Bu anlamda öğrencilerin kendi alanlarında bir meslek seçiminde desteklenmeleri gerektiğini ifade etmişlerdir.

K2: “ üstün yetenekli öğrencilere sınavlarda ya da alanlarında tercihler yaptıklarında ek puan almalarını isterdim veya burs da olabilirdi... ”

K4: “ öğrencilerimiz tam gün okullarında eğitim görüyor, devamında BİLSEM’de bazıları hafta sonları dahi kurslarda bu emek desteklenmeli... ”

Materyal/maddi destek için;

Katılımcı öğretmenlere göre, yılda 3 dönem eğitim veren kurum olmalarından ve öğrencilerin sosyoekonomik durumunun düşük olması nedeniyle, hayallerinden vazgeçip; iş/istihdam garantisi olan mesleklere yöneldiklerini ifade etmişlerdi. Eğitim sürecinde ulaşım, kırtasiye ve sınıf içi sıcaklık problemlerinin olduklarını ifade etmişlerdir.

K3: “ okulumuz öğretmen ve öğrenci bakımından çok donanımlı olsa bile materyal desteği sağlanabilirdi; yazın da eğitim veriyoruz sıcaklar da eğitim görmek çocuklar için çok zor sınıflar klimalı olabilirdi... ”

K5: “ öğretmenler olarak maddi durumu iyi olmayan öğrencilerimize kısmen yardımcı oluyoruz fakat çok yetersiz... Buraya servisle gelmesi gereken fakat uzak olduğu için daha az gelen öğrencilerimiz de var servis ya da ulaşım ücretleri için maddi destek sağlanabilir. ”

4.5.2. Psikolojik Danışmanlara göre Üstün Yetenekli Öğrencilere Uygulanan Kariyer Psikolojik Danışmanlık ve Rehberlik Hizmetlerinin Kalitesini Arttırmak için Öneriler

Araştırmanın dördüncü alt problemi, psikolojik danışmanlara göre “Üstün yetenekli öğrencilere uygulanan kariyer psikolojik danışmanlık ve rehberlik hizmetlerinin kalitesini arttırmak için önerileriniz nelerdir?” şeklinde sorulmuştur. Psikolojik danışmanlara göre, üstün yetenekli öğrencilere sunulan kariyer psikolojik danışmanlık ve rehberlik uygulamalarının kalitenin artırılması için önerilerin alınması amaçlanmıştır. Katılımcı öğretmenlere göre kariyer psikolojik danışmanlık ve rehberlik uygulamalarında daha kaliteli olması için önerdikleri çalışmalar; *istihdam, pdr normu, aile desteği, hizmet içi eğitim, ek puan/destek ve materyal/maddi destek* olarak ifade etmişlerdir. Bu alt temaya ilişkin oluşturulan alt kategoriler Tablo 10’da sunulmuştur.

Tablo 10. Psikolojik Danışmanlara Göre Öneriler Ait Kodlar

Tema	Kodlar
Öneriler	<i>İstihdam</i>
	<i>PDR Normu</i>
	<i>Aile Desteği</i>
	<i>Hizmet İçi Eğitim</i>
	<i>Ek Puan/Destek</i>
	<i>Materyal/Maddi Destek</i>

Katılımcı okul psikolojik danışmanlarının kodlara ilişkin bazı ifadeleri aşağıda verilmiştir.

Pdr normu için;

Katılımcıların genel çoğunluğuna göre eğitim ve öğretim süreci boyunca planlanan rehberlik planlarını uygulamada sorunlar ile karşılaştıklarını ifade etmişlerdir. Bu konu da en temel engelin pdr normunun az olması olarak belirtmişlerdir.

N1: “ öğrenci sayımız çok fazla, biz psikolojik danışman olarak ise 3 kişi çalışıyoruz... Bazen hiç görüşemediğim ama mezun verdiğimiz öğrenciler bile oluyor... Her 100-200 öğrenciye bir pdr normu verilmeli bence ki ancak böyle yetebiliriz. ”

N4: “ çalışmalarımız çok fazla sürekli güncel konular ile revize edilen bir meslek grubuyuz ama çalışan sayısı çok az; milli eğitimde pdr normu çok daha fazla olmalı... ”

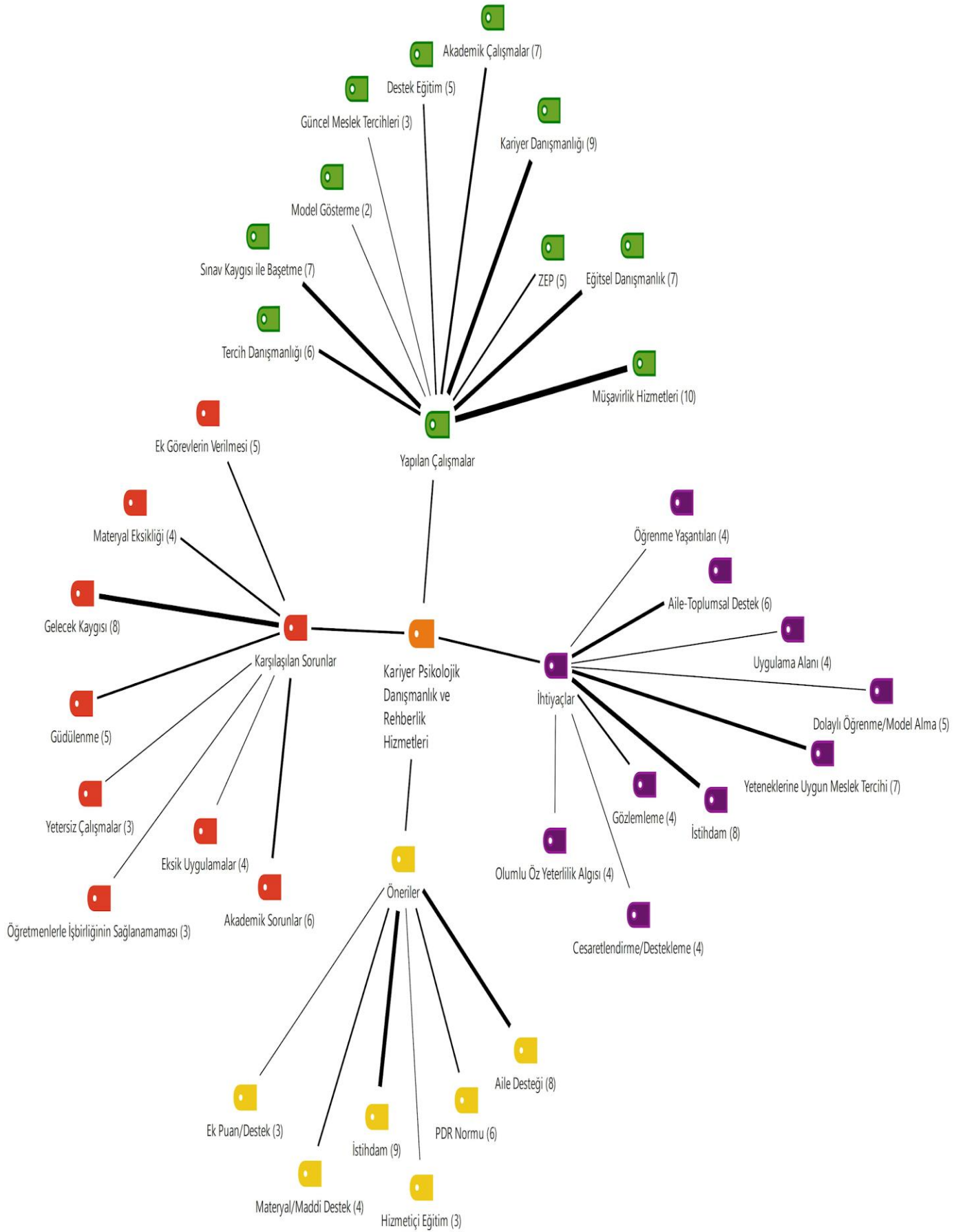
N5: “ yıl boyunca çok güzel planlamalar yapsak bile eğitim ve öğretim sürecinde bunu uygulamada çok büyük eksikler çıkıyor; en temel problemimiz bu alanda çok az rehber öğretmen olmamız... ”

Hizmet içi eğitim için;

N2 ve **N3** katılımcıya göre; derse giren öğretmenler üstün yetenekli öğrencilere uygun olarak planlanan zenginleştirilmiş eğitim programı ve yeni öğretim yöntem ve tekniklerini uygulamada yetersiz ya da eksiklerdir. Bu alanda kurslar, hizmet içi eğitimler uygulanmasını önermişlerdir.

N2: “öğretmenlerimiz çok iyiler ama güncelliği yakalayamıyorlar; halen bep, zep planlarını biz hazırlıyoruz fakat sene sonu raporu, uygulamalar çok eksik... bu konu da hizmet içi eğitimler branş öğretmenlere verilebilir.”

N3: “ kariyer hizmetleri çoğunluklar biz psikolojik danışmanlar tarafından sunuluyor ve genellikle sorunsuz gidiyor. Fakat öğrencilerin kariyer tercihi yapmalarını dolaylı etkileyen süreçler var, örneğin akademik başarı gibi... Bu kısımda en önemli iş derse giren öğretmenlere düşüyor. Onlara yeni nesil öğrenme yöntemleri, teknikler için hizmet içi eğitim ya da kurslar verilmeli bence... ”

Şekil 5. Araştırmanın Sonucu ile Ortaya Çıkan Ana Temalara İlişkin Kod-Teori Modeli

Yapılan içerik analizi sonucun göre, literatüre göre oluşturulan üstün yetenekli öğrencilere sunulan kariyer psikolojik danışmanlık ve rehberlik çalışmaları Şekil 5’de tanımlanmıştır. Buna göre; üstün yetenekli öğrencilere sunulan kariyer psikolojik danışmanlık ve rehberlik çalışmaları dört alt amaç doğrultusunda; yapılan çalışmalar, karşılaşılan sorunlar, ihtiyaçlar ve öneriler olarak dört ana tema üzerinden açıklanmıştır. BİLSEM ve üstün yetenekli öğrencilerin eğitim gördüğü diğer okul psikolojik danışmanlar ile yapılan görüşmeler sonucunda ortaya çıkan kodlar arasındaki benzerlik; öğretmenlerin ortak görüşe sahip olduklarını ortaya koymuştur.

Bu benzerliği göre; psikolojik danışmanların eğitim ve öğretim sürecinde lise kademesindeki üstün yetenekli öğrencilere süreçlerindeki uygulamaları içeren bulgulara baktığımızda, tercih danışmanlığı, akademik çalışmalar, müşavirlik hizmetleri, eğitsel danışmanlık, kariyer danışmanlığı, sınav kaygısı ile baş etme uygulamalarının ortak kodlar olarak tespit edilmiştir.

Psikolojik danışmanların eğitim ve öğretim sürecinde lise kademesindeki üstün yetenekli öğrencilere kariyer psikolojik danışmanlık ve rehberlik çalışmaları sunarken karşılaştıkları sorunlar bulgularına ait kodlardan ise, gelecek kaygısı, akademik sorunlar, materyal eksikliği ve güdülenme ortak kodların olduğu belirlenmiştir. Öğrencilerin kariyer tercihlerinin belirlenmesinde, gelecek kaygısından yoğun olarak ifade edilmiştir.

Üstün yetenekli öğrencilerin yetenek ve özelliklerine göre ihtiyaç duydukları kariyer psikolojik danışmanlığı ve rehberliği çalışmaların, istihdam, dolaylı öğrenme/model alma, aile-toplum desteği, yeteneklerine uygun meslek tercihi, uygulama alanı konularında ihtiyaç duyduklarını belirtmişlerdir. En yoğun ihtiyaçların ise istihdam ve yeteneklerine uygun meslek tercihi olduğu ifade edilmiştir.

Katılımcı öğretmenlere göre kariyer psikolojik danışmanlık ve rehberlik uygulamalarında daha kaliteli olması için önerdikleri çalışmalar; ek puan/destek, materyal/maddi destek, istihdam, hizmet içi eğitim, pdr normu ve aile desteği olarak ifade etmişlerdir.

5. SONUÇLAR VE ÖNERİLER

5.1. SONUÇLAR

Araştırmanın bu bölümünde elde edilen literatür ve alan yazın taramasına ve bu çalışmanın sonucunda elde edilen bulgulara dayalı olarak araştırma sonuçlarına ilişkin yorumlamalara yer verilmiştir. Çalışmada üstün yetenekli öğrencilerin eğitim gördüğü; lise kademesi olan BİLSEM ve diğer kurumlarda uygulanan, kariyer psikolojik danışmanlık ve rehberlik hizmetlerinin incelenmesi amaçlanmıştır.

Bu farklı uygulama merkezlerinde, uygulanan kariyer hizmetlerinin ulaşılan sonuçlar ise, "Yapılan Çalışmalar", " Karşılaşılan Sorunlar", "İhtiyaçlar" ve "Öneriler" olarak dört ana temada incelenmiştir. Bu dört tema başlığında alan yazın taranmış ve sonuçların tartışılması aşağıdaki başlıklar altından verilmiştir. Her bir ana temanın alt başlığında bulunan temalara ait bulgular yapılan diğer araştırma sonuçları ile karşılaştırılarak incelenmiştir. Bu görüşmeler sonucunda çıkan ana temalar ve alt başlıkları, literatürde üstün yeteneklilerle ilgili sıklıkla vurgulanan temalar Colangelo ve Assouline (2000) tarafından sosyal bilişsel kariyer kuramını konu alan, kariyer psikolojik danışmanlık ve rehberlik hizmetlerinin kapsam ve içeriğini ortaya koyan araştırma; bu araştırma bulgularına ait sonuçları destekler niteliktedir.

5.1.1. Yapılan Çalışmalar

Üstün yetenekli öğrencilerin eğitim gördüğü, BİLSEM ve diğer örgün eğitim veren lise kurumlarında uygulanan kariyer danışmanlık hizmetleri kapsamında bu kurumlarda çalışan psikolojik danışmanlar ile yapılan görüşmeler ile elde edilen veriler, sunulan kariyer psikolojik danışmanlık ve rehberlik hizmetleri üzerinden sağlandığından ana tema "Yapılan Çalışmalar" olarak belirlenmiştir. Bu kapsamda yapılan çalışmaların; tercih danışmanlığı, akademik çalışmalar, müşavirlik hizmetleri, eğitsel danışmanlık, kariyer danışmanlığı, sınav kaygısı ile baş etme, model gösterme, güncel meslek tercihleri, ZEP, destek eğitim olarak on alt temada incelenmiştir.

Araştırmaya katılan okul psikolojik danışmaları ile yapılan görüşmeler sonucuna göre, üstün yetenekli öğrencilerin PDR biriminden daha çok akademik sorunları, meslek tercihleri ve sınav

kaygısı sorunları ile baş etme yollarını öğrenmek için yoğunlaşmaktadır. Berlin (2009) ortaya koyduğu araştırmada üstün yetenekli bireylerin, başarısızlık kaygı düzeylerinin akranlarından fazla olduğunu ortaya koymuştur. (Tomlinson, 2002) çalışmasında, üstün yetenekli bireylerin, diğer öğrencilerden farklı olarak akademik yönden; aşırı rekabetçi ve mükemmeliyetçi tutumlar sergilediklerini ortaya koymuştur.

Davis ve Rimm (2004) literatür araştırmasında yapmış oldukları çalışmaya göre üstün yetenekli öğrencilerin pozitif farklılıklara sahip olmaları, onlarda yetersizlik ve başarısız olma korkularının olduğunu ve bu yönlerinde ek destek almalarını önermişlerdir. Bu önerme içeriğinde akademik danışmanlık ve kişisel sosyal destek alma (Yoo ve Moon, 2006), eğitim planlarından öğrencilerin potansiyellerinin temel alınması olarak yer almıştır. Kerr, (1991) üstün yetenekli bireylerin okullardaki psikoloji destek birimlerinde akademik danışmanlık ve yardım alma ihtiyacının çok fazla olmadığı; kişisel-sosyal gelişimleri yönünden akranlarından farklı olarak mükemmeliyetçi ve kaygılı olma eğilimli olduklarından, okul psikolojik danışmanlardan alınan verilerle uyumaktadır. Altun ve Yazıcı (2020) araştırmaları sonucunda, liselerde rehberlik servislerinde eğitsel ve kariyer rehberliğine daha çok ağırlık verildiğini, öğrencilerin psikososyal gelişim ihtiyaçlarının ve sorunlarının ise geri planda kaldığını dile getirmişlerdir. Akbüber ve diğerleri (2019) üstün yetenekli öğrencilerin, ergenlik süreçlerinde akranları tarafından anlaşılammaları ve ayrıca dışlandıklarını; bu nedenle öğrencilerin sosyal ve akademik başarılarında kaygılar yaşadıklarını belirlemişlerdir. Bu araştırma sonuçları, ortaya konan çalışmayı destekler niteliktedir.

5.1.2. Karşılaşılan Sorunlar

Üstün yetenekli öğrencilerin eğitim gördüğü, BİLSEM ve diğer lise kurumlarında uygulanan kariyer danışmanlık hizmetleri kapsamında; bu kurumlarda çalışan psikolojik danışmanlar ile yapılan görüşmeler ile veriler elde edilmiştir. Bu elde edilen verilere göre, katılımcı öğretmenlerin çalışmalarını uygularken karşılaştıkları sorunlar; ek görevlerin verilmesi, materyal eksikliği, gelecek kaygısı, güdülenme, yetersiz çalışmalar, öğretmenlerle iş birliğinin sağlanamaması, eksik uygulamalar, akademik sorunlar olarak ifade etmişlerdir.

Okul psikolojik danışmanlarının uygulamalarda karşılaştıkları sorunlar; ek görevlerin verilmesi, materyal eksikliği, öğretmenlerle iş birliğinin sağlanamaması ağırlıklı olarak ortak sorun olduğu ayrıca vurgulamışlardır. Üstün yetenekli öğrencilerin eğitim ve öğretim sürecinde rol alan öğretmenleri içeren araştırmaya göre, farklı ve esnek eğitim ve öğretim uygulamalarının yasal düzenlemeler yapılmalıdır. Öğretmen paydaşlarının; üstün yetenekli

öğrencilerin zamanla artan ilgi ve ihtiyaçları için de farklı eğitim ve rehberlik uygulamaları hakkında bilgi ve donanımları artırılmalıdır (Bilgiç, 2017; Çitil, 2018; Doğan & Kesici, 2015; Kurnaz, 2014). Üstün yetenekli öğrencilerin öğretmenlerine uygulanan farklı yöntem ve uygulamaları içeren deneysel çalışmada, eğitim verilen öğretmenlerin; üstün yetenekli öğrencilere uygulanacak eğitim ve öğretim stratejilerine yönelik bilgi düzeyinde anlamlı düzeyde artış meydana gelmiştir (Gökdere & Çepni, 2005; Şahin & Kargın, 2013).

Üstün yetenekli öğrencilerin eğitim süreçleri okulöncesi süreçten başladığından kariyer danışmanlık süreçlerini etki eden ilgi ve yeteneklerin keşfedilmesi ve desteklenmesi yalnızca branş ve okul psikolojik danışmanlar sınırlı olmayıp; okul öncesi ve sınıf öğretmenlerini de içermektedir (Wood, 2009).

Kutlu-Abu (2019) Türkiye’de üstün yetenekli öğrencilerin okul dışı uygulama alanlarını betimleyen araştırmasında, öğrencilerin okul dışındaki müzeler, hobi bahçeleri, ilgi alanlarında kurslar ve sinema ile sınırlı uygulamaların olduğunu gözlemlemiştir. Bunlara ek olarak üniversite ve destek kurumları aracılığıyla, okullar ile iş birliği dâhilinde öğrencilere, ücretsiz olarak kurumlardan kurslar alma, doğa kampları, ilgi alanlarına göre tarihi yerlerin gezilmesi ve spor müsabakalarına katılmaları için hizmetler sunulmalıdır (Leroux & McMillan, 2007; Neihart & Teo, 2013).

Üstün yetenekli öğrencilerin eğitim sürecindeki öğretmenleri kullandıkları araştırmalara göre monoton eğitim yöntem ve teknik kullandıkları; bu araştırma bulgularının da farklı olarak, proje yaklaşımı, ulusal-uluslararası başarı olarak kullanmaları öğretmen nitelik ve yetkinliklerinin diğer öğretmenlere göre pozitif farklılıklar taşıdığını ortaya koymuştur (Parker ve Adkins, 1995). Bu araştırma sonuçları, ortaya konan çalışmayı destekler niteliktedir.

5.1.3. İhtiyaçlar

Öğretmenlere göre kariyer psikolojik danışmanlık ve rehberlik uygulamalarında öğrencilerin ihtiyaç duydukları çalışmaları ortaya konulması amaçlanmıştır. Katılımcı öğretmenlere göre kariyer psikolojik danışmanlık ve rehberlik uygulamalarında öğrencilerin ihtiyaç duydukları çalışmalar; öğrenme yaşantıları, aile-toplum desteği, uygulama alanı, dolaylı öğrenme/model alma, yeteneklerine uygun meslek tercihi, istihdam, gözlemlene, cesaretlendirme/destekleme, olumlu öz yeterlilik algısı olarak ifade etmişlerdir. Üstün yeteneklilerin eğitiminde önemli birçok unsur vardır fakat en önemle ele alınacak konu öğretmenlerin niteliksel yeterliliğidir (Gökdere & Çepni, 2004; Güçyeter vd., 2017). Üstün yetenekli öğrenciler ile çalışan

öğretmenlerinin hizmet içi eğitim ihtiyaçlarını konu alan araştırma sonucuna göre, öğretmenlerin hizmet içi eğitim ihtiyaçlarının tespit edilmesi ve bu ihtiyaçların karşılanması için hizmet içi eğitim programlarının hazırlanması, lisans eğitim programlarında özel eğitim uygulamalarına yönelik ders ve içeriklerin artırılması önerilmiştir (Bilgiç, 2017; Dağlıoğlu, 2010; Güçyeter vd., 2017; Kaya, 2013; Kıldan, 2011; Kurnaz, 2014; Şahin & Kargın, 2013).

Araştırma sonuçlarına göre, üstün yetenekli öğrencilerin eğitim ve öğretim süreçlerindeki roller yalnızca öğretmen ve öğrencilerden ibaret değildir. Eğitim süreçlerinde etkili olan bir başka unsur ebeveynlerin yanlış veya eksik tutumu nedeniyle çocukların, sorun yaşadıkları ve okul başarılarını doğrudan etkilediğini ortaya konulmuştur (Bilgiç, 2017). Üstün yetenekli öğrencilerin eğitim sürecinde ebeveynlerin rollerine odaklanan bir araştırmada sonucuna göre, üstün yetenekli öğrencilerin eğitiminde, ailelerin bilgi ve farkındalıklarının artırılması; aile içi dinamiklerde ve üstün yetenekli çocukların eğitim sürecinde destekleyici olumlu etkileri görülmüştür (Saranlı & Metin, 2014). Bu bakımdan araştırma sonuçları ile SBKK kariyer engelleri birbirini destekler niteliktedir. Öğrenciler üstün yetenek ve zekaya sahip olsalar da, yaşadıkları çevreden tamamen bağımsız olarak kariyer tercihleri yapmamaktadırlar.

5.1.4. Öneriler

Katılımcı öğretmenlere göre kariyer psikolojik danışmanlık ve rehberlik uygulamalarında daha kaliteli olması için önerdikleri çalışmalar; ek puan/destek, materyal/maddi destek, istihdam, hizmet içi eğitim, pdr normu ve aile desteği olarak ifade etmişlerdir. Öğretmenler, öğrencilerin meslek tercihlerinde seçecekleri meslek grubunda istihdam, aile ve maddi/manevi desteğine ihtiyaç duyduklarından meslek tercihi yaptıklarından desteklere ihtiyaç duyduklarından, bu yönde destekler sağlanmasını önerdiler. Ayrıca öğretmenlerin de hizmet içi eğitimlere ve kurumlarda daha fazla pdr normu ile kariyer psikolojik danışmanlık ve rehberlik uygulamalarındaki kalite artırılabilceğini ifade etmişlerdir.

21.yydaki bilimsel araştırmalarının artması ve gelişmeler yalnızca eğitim ve teknolojik alanında etkili olmamıştır; değişen öğrenci ve meslek ihtiyaçları ve yeterlilik alanlarında da cevap vermemiştir. Bu cevap yeni bir kariyer danışmanlık kuramsal araştırmaları veya uygulamaları ile mümkün olabilir. Bu süreç de öğrencilerin mağdur edilmemesi için tüm öğretmenler hizmet içi eğitimler ve ailelere bilinçli çocuk eğitimi için eğitim ve seminerler verilebilir. Kerr (1991) üstün yetenekli öğrencilerin aile ve öğretmenlerin niteliksel olarak desteklenmesi gerektiğini önermiştir. Bilgiç (2017) üstün yetenekli çocukların aileleri üzerinde yapmış olduğu araştırma sonucuna göre, üstün yetenekli öğrencilerin ailelerinin; çocuklarının özel olan kişisel ve eğitsel

süreçlerindeki farkındalıklarının düşük olduğunu betimlemiş, üstün yetenekli öğrencilerin aile ve öğretmenlerine yönelik destekleyici eğitimlerin düzenlenmesini önermiştir. Üstün yetenekli öğrencilerin aileleri tarafından yetiştirilirken eksik tutum ve davranışların düzeltilmesindeki en büyük sorunun, ailelere verilecek doğru bilgi ve destek alabilecekleri kurumların yetersiz olması olarak açıklamıştır (Kurnaz, 2014). Üstün yetenekli öğrencilerin öğretmenlerine uygulanan, hizmet içi eğitimlerini konu alan araştırma sonucuna göre; öğretmenlere uygulanacak eğitimler ilgi ve tercihleri doğrultusunda olmalı ve ayrıca küçük gruplar şeklinde uygulamalara ağırlık verilmesi önerilmiştir (Altun & Vural, 2012; Gökdere & Çepni, 2004; Konaş & Yağcı, 2016).

Araştırma bulgularının yorumlanmasından sonra elde edilen sonuçlara göre,

1. Katılımcılar ile yapılan görüşmelerdeki ifadeleri sonucunda üstün yetenekli öğrencilere sunulan kariyer psikolojik danışmanlık ve rehberlik çalışmaları dört alt amaç doğrultusunda; yapılan çalışmalar, karşılaşılan sorunlar, ihtiyaçlar ve öneriler olarak dört ana tema üzerinden açıklanmıştır.

2. BİLSEM ve üstün yetenekli öğrencilerin eğitim gördüğü diğer okul psikolojik danışmanlar ile yapılan görüşmeler sonucunda ortaya çıkan kodlar arasındaki benzerlik; öğretmenlerin ortak görüşe sahip olduklarını ortaya koymuştur.

3. Psikolojik danışmanların eğitim ve öğretim sürecinde, lise kademesindeki üstün yetenekli öğrencilere eğitim süreçlerindeki uygulamaları içeren bulgular sonucunda; tercih danışmanlığı, akademik çalışmalar, müşavirlik hizmetleri, eğitsel danışmanlık, kariyer danışmanlığı, sınav kaygısı ile baş etme uygulamalarının ortak kodlar olarak tespit edilmiştir. Psikolojik danışmanların, eğitim süreçlerindeki uygulamalarının müşavirlik hizmetleri, tercih danışmanlığı ve akademik çalışmalara ağırlık verdiklerini ifade etmişlerdir.

4. Üstün yetenekli öğrencilere kariyer psikolojik danışmanlık ve rehberlik çalışmaları sunarken karşılaştıkları sorunlar; gelecek kaygısı, akademik sorunlar, materyal eksikliği ve güdülenme ortak kodların olduğu belirlenmiştir. Öğrencilerin kariyer tercihlerinin belirlenmesinde, gelecek kaygısından yoğun olarak ifade edilmiştir.

5. Üstün yetenekli öğrencilerin yetenek ve özelliklerine göre ihtiyaç duydukları kariyer psikolojik danışmanlığı ve rehberliği çalışmaların, istihdam, dolaylı öğrenme/model alma, aile-toplum desteği, yeteneklerine uygun meslek tercihi, uygulama alanı konularında ihtiyaç

duyduklarını belirtmişlerdir. En yoğun ihtiyaçların ise istihdam ve yeteneklerine uygun meslek tercihi olduğu ifade edilmiştir.

6. Katılımcı öğretmenlere göre kariyer psikolojik danışmanlık ve rehberlik uygulamalarında daha kaliteli olması için önerdikleri çalışmalar; ek puan/destek, materyal/maddi destek, istihdam, hizmet içi eğitim, pdr normu ve aile desteği olarak ifade etmişlerdir. İstihdam, hizmet içi eğitim, pdr normu en çok önerilen çalışmalar olmuştur.

7. Araştırmaya katılan okul psikolojik danışmanlara göre, öğrenciler yetenek ve zekâ olarak akranlarından üstün olup; gelişimleri daha önde olsa bile akranlarının sahip olduğu çevre ve aile engellerine maruz kalmaktadır. Bu kapsamda araştırma sonuçlarına göre kariyer gelişim sürecinde bireysel farklılık ve kontrol kadar; sosyal koşullarda etkilidir, bu bakımdan SBKK araştırma sonuçlarını destekler niteliktedir.

5.2. ÖNERİLER

Araştırmacılara yönelik öneriler;

- 1) Araştırmadaki katılımcılar Diyarbakır ilinde görev yapan Bilim ve Sanat Eğitim Kurumunun lise kademesi ile üstün yetenekli öğrencilerin örgün eğitim gördükleri lise düzeyindeki eğitim kurumlarında görev yapan psikolojik danışmanlar ile sınırlıdır. Daha sonra yapılacak çalışmalarda psikolojik danışmanlarla sınırlı kalmayıp; diğer branş öğretmenler, öğrenciler, aileler, idareciler de okulda dışarıdan görevlendirilenler de araştırmaya dahil edilebilir.
- 2) Araştırmada veri toplama yöntemi olarak, nitel araştırma yöntemi kullanılmıştır. Araştırmacılar, nicel araştırma yöntemleri gibi farklı yöntemler ile de araştırabilirler.
- 3) Konu alanı araştırmacıları, gelecekte üstün yetenekli öğrencilerin kariyer gelişim ve değişimlerini içeren çalışmalarda farklı yöntem ve uygulamaların sonuçları kesitsel veya boylamsal araştırmalar geliştirebilirler.

Üstün Yetenekli Öğrencilerin Eğitiminde Görev Psikolojik Danışmanlara Yönelik Öneriler;

Üstün yetenekli öğrencilerin eğitim ve öğretiminde görev alan öğretmen ve okul psikolojik danışmanlarının kariyer danışmanlık hizmetleri uygulamalarında şu değişimleri ekleyebilirler:

- 1) Rehberlik servisindeki kariyer danışmanlık hizmetlerini, öğretmen ve öğrencilerle yalnızca sınırlandırılmamalı; aile ve ebeveynlerinde bu süreçte aktif katılım sağlamalı ve çocukların ergenlik dönemi ve sosyal gelişiminde doğru ebeveyn tutum ve modellerini içeren eğitimlere ve seminerlere yer vermeli,
- 2) Değişen ve gelişen öğrenci ihtiyaçlarına ilişkin güncel bilgiler elde etmek ve öğretmen niteliklerini arttırmak için hizmet içi ve dışı eğitimlerle öğretmenlerin donanım sağlaması önerilir.

Politika Yapıcılara Öneriler;

- 1) Öğretmenlere, öğretmen yetkinliklerini geliştirici hizmet içi eğitimler, seminer ve aktivitelerin sıklığı ve çeşitliliği artırılarak güncel öğrenci ihtiyaçları, yeni yöntem ve metot kullanımı, güncel meslekler hakkındaki meslek hakkındaki bilgilerinin artıracak çalışmalar yürütülebilir.
- 2) Yapılan görüşmeler ve araştırmalar sonucunda motive edici uygulama, yarışmaların ulusal-uluslararası projelerle çalışmaların yapılması, yeteneklerine uygun kariyer tercihlerindeki pozitif yönde etki edebilir.
- 3) Öğrencilerin, eğitim ve öğretim süreci başlamadan okullardaki eksik materyal ve maddi desteğin tüm eğitim kurumlarının tespit edilmesi ve giderilmesi sağlanabilir.

KAYNAKÇA

- Akbüber, B. A., Erdik, E., Güney, H., Çimşitoğlu, G., & Akbüber, C. (2019). Bilim ve Sanat Merkezleri'nde özel yetenekli öğrencilerin sorunlarının değerlendirilmesinde bir yöntem önerisi: "Özel yetenekli çocuk çalıştay" [A method proposal for the evaluation of gifted student problems in science and art centers: The gifted student workshop]. *Journal of Gifted Education and Creativity*, 6(1), 22-39.
- Albert, K. A., & Luzzo, D. A. (1999). *The Role Of Perceived Barriers In Career Development: A Social Cognitive Perspective*. *Journal Of Counseling & Development*, 77(4), 431-436.
- Allen, D. J., Nogués, S., & Baker, N. R. (1998). *Ozone Depletion And Increased UV-B Radiation: Is There A Real Threat To Photosynthesis?*. *Journal Of Experimental Botany*, 49(328), 1775-1788.
- Altun, F., & Yazıcı, H. (2018). *Türkiye'deki üstün yetenekli öğrencilerin psikolojik danışma ve rehberlik ihtiyaçları [Counseling and guidance needs of gifted students in Turkey]*. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Özel Eğitim Dergisi*, 19(2), 355-378.
- Altun, T., & Vural, S. (2012). *Bilim ve Sanat Merkezi'nde (BİLSEM) görev yapan öğretmen ve yöneticilerin mesleki gelişim ve okul gelişimine yönelik görüşlerinin değerlendirilmesi [Evaluation of the views of teachers and administrators of a Science and Art Center (SAC) about professional development and school improvement]*. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 11(42), 152-177.
- Apaydın, Ç., Boyacı, A., Bozkuş, K., Çorbacı, E. C., Kılıç, E. D., Özgan, H., ... ve İşçi, S. (2015). *Araştırma yöntemleri*. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Aron, A., & Westbay, L. (1996). *Dimensions Of The Prototype Of Love*. *Journal Of Personality And Social Psychology*, 70(3), 535.

- Assouline, S. Tessier, D., &Tavares-Filho, J. (1997). *Effect Of Compaction On Soil Physical And Hydraulic Properties: Experimental Results And Modeling*. Soil Science Society Of America Journal, 61(2), 390-398.
- Atkinson, I. A. E. (1985). *Derivation Of Vegetation Mapping Units For An Ecological Survey Of Tongariro National North Island, New Zealand*. New Zealand Journal Of Botany, 23(3), 361-378.
- Bandura, A. (1977). *Self-Efficacy: Toward A Unifying Theory Of Behavioral Change*. *Psychological Review*, 84(2), 191.
- Bandura, A. (1995). *Comments On The Crusade Against The Causal Efficacy Of Human Thought*. *Journal Of Behavior Therapy And Experimental Psychiatry*, 26(3), 179-190.
- Bandura, A. (2000). *Exercise Of Human Agency Through Collective Efficacy*. *Current Directions In Psychological Science*, 9(3), 75-78.
- Barty, C. P. J., Key, M., Britten, J., Beach, R., Beer, G., Brown, C., ... &Wattellier, B. (2003). *An Overview Of LLNL High-Energy Short-Pulse Technology For Advanced Radiography Of Laser Fusion Experiments*. *Nuclear Fusion*, 44(12), S266.
- Besançon, M., Lubart, T., &Barbot, B. (2013). *Creative Giftedness And Educational Opportunities*. *Educational And Child Psychology*, 30(2), 79-88.
- Betz, N. E. (2004). *Contributions Of Self-Efficacy Theory To Career Counseling: A Personal Perspective*. *The Career Development Quarterly*, 52(4),340-353.
- Betz, N. E., Luzzo, D. A. (1996). *Career Assessment And The Career Decision- Making Self-Efficacy Scale*. *Journal Of Career Assessment*, 4(4), 413-428.
- Bieschke, K. J., Eberz, A. B., Bard, C. C., & Croteau, J. M. (1998). *Using Social Cognitive Career Theory To Create Affirmative Lesbian, Gay, And Bisexual Research Training Environments*. *The Counseling Psychologist*, 26(5), 735-753.

- Bilgiç, N. (2017). *Üstün zekâlı ve yetenekli bireylerin eğitimi politikalarına yönelik nitel bir çalışma [A qualitative study about education policies for gifted and talented individuals]* (Tez Numarası: 485953) [Doktora tezi, Gazi Üniversitesi]. Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi.
- Brody, L., & Stanley, J. (2005). *Youths Who Reason Exceptionally Well Mathematically And Or Verbally*. *Conceptions Of Giftedness*, 2, 20-37.
- Brown, W. (2002). *Suffering The Paradoxes Of Rights*. In *Left Legalism/Left Critique* (Pp. 420-434). Duke University Press.
- Bulut, E., Clément, C., Dura, G., Fischer, S., Franke, B., Gowan, R., ... & De Vasconcelos, Á. (2009). *European Security And Defence Policy: The First Ten Years (1999-2009)*. The European Union Institute For Security Studies.
- Bundtzen, R. W., Gerber, A. U., Cohn, D. L., & Craig, W. A. (1981). *Postantibiotic Suppression Of Bacterial Growth*. *Reviews Of Infectious Diseases*, 3(1), 28-37.
- Campbell, J. Y. (1996). *Understanding Risk And Return*. *Journal Of Political Economy*, 104(2), 298-345.
- Chronister, K. M., & Mcwhirter, E. H. (2003). *Applying Social Cogniti ve Career Theory To The Empowerment Of Battered Women*. *Journal Of Counseling & Development*, 81(4), 418-425.
- Creswell, J. W. (2016). *Nitel araştırma yöntemleri: Beş yaklaşıma göre nitel araştırma ve araştırma deseni*. (M. Bütün ve S. B. Demir, Çev.). Ankara: Siyasal kitabevi.
- Crites, J. O. (1976). *A Comprehensive Model Of Career Development In Early Adulthood*. *Journal Of Vocational Behavior*, 9(1), 105-118.
- Çakın, İ. (2005). *Cumhuriyet'ten Günümüze Bilgi Profesyonellerinin Eğitiminde Başlıca Yönelişler*. *Türk Kütüphaneciliği*, 19(1), 7-24.

- Çapan, B. E. (2010). *Öğretmen Adaylarının Üstün Yetenekli Öğrencilere İlişkin Metaforik Algıları*. Journal Of International Social Research, 3(12).
- Çitil, M. (2018). *Türkiye'de üstün yeteneklilerin eğitimi politikalarının değerlendirilmesi [Evaluation of gifted students' education policy in Turkey]*. Milli Eğitim Dergisi, 47 (Special Issue 1), 143-172. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/569492>
- Dağlıoğlu, H. E. (2010). *Üstün yetenekli çocukların eğitiminde öğretmen yeterlikleri ve özellikleri [Proficiency and characteristics of teachers in the education of gifted children]*. Milli Eğitim Dergisi, 40(186), 72-84
- Davasligil, Ü. (2004). *Early Prediction Of High Mathematical Ability*. Gifted And Talented International, 19(2), 76-85.
- Davis, G. A. (2004). Objectives And Activities For Teaching Creative Thinking. *Creativity And Giftedness*, 10(2), 97-106.
- Demirkılıç, U., Kuralay, E., Yenicesu, M., Çağlar, K., Öz, B. S., Cingöz, F., ... & Tatar, H. (2004). *Timing Of Replacement Therapy For Acute Renal Failure After Cardiac Surgery*. Journal Of Cardiac Surgery, 19(1), 17-20.
- Doğan, S., & Kesici, Ş. (2015). *Üstün yetenekli öğrencilerin psikolojik ihtiyaçlarının bazı değişkenlere göre incelenmesi [Investigation of gifted student's psychological needs in terms of some variables]*. OPUS Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi, 5(8), 45-81. <https://dergipark.org.tr/en/download/articlefile/210717>
- Dolnik, V., Cobb, K. A., & Novotny, M. (1991). *Preparation Of Polyacrylamide Gel-Filled Capillaries For Capillary Electrophoresis*. Journal Of Microcolumn Separations, 3(2), 155-159.
- Dönmez, N. (2014). *Üstün ve özel yetenekli çocuklar ve eğitimleri, özel gereksinimli çocuklar ve özel eğitim*. Ankara: Eğiten Kitap.

- Dönmez, N. B. (2007). Üstün ve Özel Yeteneklilerin Eğitimleri Ülkemize Özgün Bir Model: *Bilim ve Sanat Merkezleri (Bil-Sen)*. Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 2(15), 178-186.
- Efimova, E. V., Mauceri, H. J., Golden, D. W., Labay, E., Bindokas, V. P., Darga, T. E., ... & Weichselbaum, R. R. (2010). *Poly (ADP-Ribose) Polymerase Inhibitor Induces Accelerated Senescence In Irradiated Breast Cancer Cells And Tumors*. Cancer Research, 70(15), 6277-6282.
- Epir, S., & Yalaz, K. (1984). *Urban Turkish Children's Performance On The Denver Developmental Screening Test*. Developmental Medicine & Child Neurology, 26(5), 632-643.
- Erkan, N., Hacıyanlı, M., Yıldırım, M., Sayhan, H., Vardar, E., & Polat, A. F. (2005). *Intussusception In Adults: An Unusual And Challenging Condition For Surgeons*. International Journal Of Colorectal Disease, 20(5), 452-456.
- Feldhusen, J., & Reilly, P. (1983). The Purdue Secondary Model For Gifted Education: A Multi-Service Program. *Journal For The Education Of The Gifted*, 6(4), 230-244.
- Fisher, T. A., & Griggs, M. B. (1995). Factors That Influence The Career Development Of African-American And Latino Youth. *Journal Of Vocational Education Research*, 20(2), 57-74.
- Fonseca, I. (2011). *Bury Me Standing: The Gypsies And Their Journey*. Vintage.
- Fornia, G. L., & Frame, M. W. (2001). The Social And Emotional Needs Of Gifted Children: Implications For Family Counseling. *The Family Journal*, 9(4), 384-390.
- Fouad, N. A., Guillen, A., Harris-Hodge, E., Henry, C., Novakovic, A., Terry, S., & Kantamneni, N. (2006). *Need, Awareness And Use Of Career Services For College Students*. Journal Of Career Assessment, 14(4), 407-420.

- Freeman, W. J., & Skarda, C. A. (1985). *Spatial EEG Patterns, Non-Linear Dynamics And Perception: The Neo-Sherringtonian View*. Brain Research Reviews, 10(3), 147-175.
- Gökdere, M., & Çepni, S. (2005). *Üstün yeteneklilerin fen bilimleri öğretmenlerine yönelik bir hizmet içi eğitim uygulama ve değerlendirme çalışması [An in-service education practice for the education of science teachers of gifted children]*. Gazi Üniversitesi Türk Eğitim Bilimleri Dergisi, 3(3), 271-296.
- Gökdere, M., & Küçük, M. (2003). *Zihinsel Alanda Üstün Yetenekli Öğrencilerin Fen Eğitimindeki Durumları: Bilim Sanat Merkezleri Örneklemi. Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri*, 3(1), 101-124.
- Green, P. J., & Silverman, B. W. (1993). *Nonparametric Regression And Generalized Linear Models: A Roughness Penalty Approach*. CrcPress.
- Güçyeter, Ş., Kanlı, E., Özyaprak, M., & Leana-Taşçılar, M. Z. (2017). *Serving gifted children in developmental and threshold countries-Turkey*. Cogent Education, 4(1), 1332839.
- Hackett, G., & Betz, N. E. (1981). *A Self-Efficacy Approach To The Career Development Of Women*. Journal Of Vocational Behavior, 18(3), 326-339.
- Hall, B., & Kerr, M. L. (1991). *1991-1992 Green Index: A State-By-State Guide To The Nation's Environmental Health*. Island Press.
- Harris, A. S., Croall, D. E., & Morrow, J. S. (1989). *Calmodulin Regulates Fodrin Susceptibility To Cleavage By Calciumdependent Protease I*. Journal Of Biological Chemistry, 264(29), 17401-17408.
- Henkler, F., Hoare, J., Waseem, N., Goldin, R. D., Mcgarvey, M. J., Koshy, R., & King, I. A. (2001). *Intracellular Localization Of The Hepatitis B Virus Hbx Protein*. Journal Of General Virology, 82(4), 871-882.
- Herr, E. L., Cramer, S. H., & Niles, S. G. (2004). *Career Guidance And Counseling Through*

The Lifespan: Systematic Approaches.

- Hiller, W. D. B., O'Toole, M. L., Fortess, E. E., Laird, R. H., Imbert, P. C., & Sisk, T. D. (1987). *Medical And Physiological Considerations In Triathlons*. The American Journal Of Sports Medicine, 15(2), 164-167.
- Hilty, D. M., Benjamin, S., Briscoe, G., Hales, D. J., Boland, R. J., Luo, J. S., ... & Yager, J. (2006). *Academic Psychiatry*, 30(6), 444-450.
- Horn, L., & Nuñez, A. M. (2000). *Mapping The Road To College First-Generation Students' Math Track, Planning Strategies, And Context Of Support*. Diane Publishing.
- Işık, E. (2010). *Sosyal Bilişsel Kariyer Teorisi Temelli Bir Grup Müdahalesinin Üniversite Öğrencilerinin Kariyer Kararı Yetkinlik ve Mesleki Sonuç Beklenti Düzeylerine Etkisi*. (Yayınlanmamış Doktora Tezi). Adana: Çukurova Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Işık, Ö., Jones, M. C., & Sidorova, A. (2013). *Business Intelligence Success: The Roles Of BI Capabilities And Decision Environments*. Information & Management, 50(1), 13-23.
- Jolly, J. L., & Robins, J. H. (2016). *After The Marland Report: Four Decades Of Progress?*. Journal For The Education Of The Gifted, 39(2), 132-150.
- Kay, P., Berlin, B., Maffi, L., Merrifield, W. R., & Cook, R. (2009). *The World Color Survey*. Stanford, CA: CSLI Publications.
- Kaya, A., Aksoy, M., Baspınar, N., Yıldız, C., & Ataman, M. B. (2001). *Effect Of Melatonin Implantation To Sperm Donor Rams On Post-Thaw Viability And Acrosomal Integrity Of Sperm Cells In The Breeding And Non-Breeding Season*. Reproduction In Domestic Animals, 36(3-4), 211-215.
- Kaya, N. G. (2013). *Üstün yetenekli öğrencilerin eğitimi ve BİLSEM'ler [Education of gifted students and BİLSEM's]*. Erzincan Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 15(1), 115-122.

- Kelly, K. R., & Cobb, S. J. (1991). *A Profile Of The Career Development Characteristics Of Young Gifted Adolescents: Examining Gender And Multicultural Differences*. *RoeperReview*, 13(4), 202-206.
- Kelly, K. R., & Colangelo, N. (1990). *Effects Of Academic Ability And Gender On Career Development*. *Journal For The Education Of The Gifted*, 13(2), 168-175.
- Kerr, B. (2009). *Encyclopedia of Giftedness, Creativity, and Talent*. California Sage Publications, Inc.
- Kerr, B.A., and Multon, K.D. (2015). *The Development of Gender Identity, Gender Roles, and Gender Relations in Gifted Students*. *Journal of Counseling & Development*. doi: 10.1001/j.1556-6676.2015.00194.x
- Kıldan, A. O. (2011). *Okul öncesi öğretmenlerinin üstün yetenekli çocuklar hakkındaki görüşleri [Preschool teachers opinions about gifted children]*. *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 19(3), 805-818. <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/817393>
- Kim, D. C., Seo, S., Ahn, S. E., Suh, D. S., Lee, M. J., Park, B. H., ... & Ryu, B. I. (2006). *Electrical Observations Of Filamentary Conductions For The Resistive Memory Switching In Nio Films*. *Applied Physics Letters*, 88(20), 202102.
- Kontaş, H. (2010). *Üstün yetenekli ilköğretim öğrencilerinin öğrenme stratejileri [Learning strategies of gifted elementary students]*. *İlköğretim Online*, 9(3), 1148-1158. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/ilkonline/issue/8594/106900>
- Kurnaz, A. (2014). *Yirminci yılında bilim ve sanat merkezlerinin raporlar ve yönetici görüşlerine dayalı olarak değerlendirilmesi [Evaluation of science and art centers in the twentieth year depending on the reports and directors' views]*. *Journal of Gifted Education Research*, 2(1), 1-22.
- Kurnaz, A., & Ekici, S. G. (2020). *BİLSEM Tanılama Sürecinde Kullanılan Zekâ Testlerinin Psikolojik Danışmanların ve BİLSEM Öğretmenlerinin Görüşlerine Göre Değerlendirilmesi*. *Çocuk ve Medeniyet*, 5(10), 365-399.

- Kutlu-Abu, N. (2019). *Üstün yetenekli çocuklara yönelik okul dışı öğretim uygulamaları hakkında öğretmen algıları [Views of classroom teachers on out-of-school teaching practices for gifted children]*. *İnformal Ortamlarda Araştırmalar Dergisi*, 4(2), 144-165.
- Kuzgun, İ. K. (2005). *Türkiye’de İş Güvencesi ve İşgücü Piyasasına Etkisi*. *Öneri Dergisi*, 6(23), 181-190.
- Lassig, C. (2009). *Teachers' Attitudes Towards The Gifted: The Importance Of Professional Development And School Culture*. *Australasian Journal Of Gifted Education*, 18(2), 32-42.
- Lent, R. W. (2005). *A Social Cognitive View Of Career Development And Counseling*. In S. D. Brown & R. W. Lent (Eds.), *Career Development And Counseling: Putting Theory And Research To Work* (Pp. 101-130).
- Leroux, J. A., & McMillan, E. M. (2007). *Differentiation: Gifted children in the canadian classroom*. *Gifted Education International*, 23(1), 84-87.
- Maquestiaux, F., Didierjean, A., Ruthruff, E., Chauvel, G., & Hartley, A. (2013). *Lost Ability To Automate Task Performance In Old Age*. *Psychonomic Bulletin & Review*, 20(6), 1206-1212.
- Marland, S. P. (1972). *Education Of Gifted And Talented*. Report To The Congress Of The United States By The U.S. Commissioner Of Education Washington, DC: US Government Printing Office. (Aktaran: Sak, Uğur. 2013. *Özel Eğitime Gereksinimi Olan Öğrenciler ve Özel Eğitim*. Editör H. Dike. 7. Bs. Ankara: Pegem Akademi).
- Messer, J. M., Černá, K., Connolly, P., Costa, M. F. M., Csermely, P., Dvoracek, Á., ... & Zikánová, B. (2007). *Malitsky, B. Margarov, G. Martinková, A. Mentelova, L. Science Education: Models And Networking Of Student Research Training Under 21*, 16, 303.
- Miles, M. B., & Huberman, A. M. (1994). *An expanded sourcebook: Qualitative data analysis*. Sage Publications. *Millî Eğitim Bakanlığı Ortaöğretim Kurumları Yönetmeliğinde*

Değişiklik Yapılmasına Dair Yönetmelik [Regulation Amending the Regulation on Secondary Education Institutions of the Ministry of National Education] (2019). T.C. Resmî Gazete, (30879), 5 Eylül 2019.

Millî Eğitim Bakanlığı, Öğretmen Yetiştirme ve Eğitimi Genel Müdürlüğü (2002-2020). *Öğretmen Yeterlilikleri*. Ankara: Milli Eğitim Basımevi.

Moon, S. M., Kelly, K.R. ve Feldhusen, J. F. (1997). Specialized counseling services for gifted youth and their families: a needs assessment. *Gifted Child Quarterly*. 41(1), pp.16-25.

Morse, J. M. (1995). *The Significance of Saturation*. *Qualitative Health Research*, 5(2), 147-149. doi: 10.1177/104973239500500201

Nazlı, S. (2008). *Kapsamlı Gelişimsel Rehberlik Programları* (3.baskı). Ankara: Savaş Yayınevi.

NCDA. (2021). <http://pn-careersolutions.com> (14.02.2021).

Neihart, M., & Teo, C. T. (2013). Addressing the needs of the gifted in Singapore. *Journal for the Education of the Gifted*, 36(3), 290-306.

Neuman, W.L. (2007) *Sosyal Araştırma Yöntemlerinin Temelleri: Nitel ve Nicel Yaklaşımlar*. 2. Baskı, Allyn ve Bacon, Boston.

Neisser, U. (1979). *The Concept Of Intelligence*. *Intelligence*, 3(3), 217-227.

Novotny, M. V., Cobb, K. A., & Liu, J. (1990). *Recent Advances In Capillary Electrophoresis Of Proteins, Peptides And Amino Acids*. *Electrophoresis*, 11(9), 735-749.

Oden, M. H. (1968). *The Fulfillment Of Promise: 40 Year Follow Up Of The Terman Gifted Group* (Vol. 77). Stanford University Press.

Özbay, Y. (2013). *Üstün Yetenekli Çocuklar ve Aileleri*. Ankara: T.C. Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı Aile ve Toplum Hizmetleri Genel Müdürlüğü Yayını. PDF Kitap.

- Özbay, Y. ve Palancı, M. (2011). *Üstün Yetenekli Çocuk ve Ergenlerin Psikososyal Özellikleri*. Sakarya Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 22, 89-108
- Özer, S., Yılmaz, R., Sönmezgöz, E., Karaaslan, E., Taşkın, S., Bütün, İ., & Demir, O. (2015). *Simple Markers For Subclinical İnflammation İn Patients With Familial Mediterranean Fever*. Medical Science Monitor: International Medical Journal Of Experimental And Clinical Research, 21, 298.
- Özşenol, F., Işıkkhan, V., Ünay, B., Aydın, H. İ., Akın, R., & Gökçay, E. (2003). *Engelli Çocuğa Sahip Ailelerin Aile İşlevlerinin Değerlendirilmesi*. Gülhane Tıp Dergisi, 45(2), 156-164.
- Öztürk, Ş. B. (2012). *Bilimsel Araştırma Yöntemleri*. Ankara University Journal Of Faculty Of Educational Sciences (JFES), 27(1), 385-400.
- Parker, W. D., & Adkins, K. K. (1995). *A Psychometric Examination Of The Multidimensional Perfectionism Scale*. Journal Of Psychopathology And Behavioral Assessment, 17(4), 323-334.
- Perrone, K. M., Tschopp, M. K., Snyder, E. R., Boo, J. N., & Hyatt, C. (2010). *A Longitudinal Examination Of Career Expectations And Outcomes Of Academically Talented Students 10 And 20 Years Post—High School Graduation*. Journal Of Career Development, 36(4), 291-309.
- Renzulli, J. S. (2016). *The Three-Ring Conception Of Giftedness: A Developmental Model For Promoting Creative Productivity*. Prufrock Press Inc.
- Renzulli, J. S., & Delcourt, M. A. (1986). *The Legacy And Logic Of Research On The Identification Of Gifted Persons*. Gifted Child Quarterly, 30(1), 20-23.
- Renzulli, J. S., & Renzulli, S. R. (2010). *The Schoolwide Enrichment Model: A Focus On Student Strengths And Interests*. Gifted Education International, 26(2-3), 140-156.
- Reynolds, M. C. (1988). *A Reaction To The JLD Special Series On The Regular Education*

- Initiative*. Journal Of Learning Disabilities, 21(6), 352-356.
- Ross, M. H. (1993). *The Culture Of Conflict: Interpretations And Interests In Comparative Perspective* (P. 1140). New Haven: Yale University Press.
- Sak, U., & Erişti, B. (2012). Think Less, Talk More Or Talk Less, Think More: A Comparison Of Gifted Students' Engagement Behaviors In Regular And Gifted Science Class Rooms. *Asia-Pacific Journal Of Gifted And Talented Education*, 4(1), 1-11.
- Saranlı, A. G., & Metin, E. N. (2014). *Üstün Yetenekliler Aile Eğitimi Modelinin Üstün Yetenekli Çocuklar ve Ailelerine Etkileri [The effects of the SENG parent education model on parents and gifted children]*. Eğitim ve Bilim, 39 (175), 1-13.
- Silverman, L. K. (1993). *Counseling The Gifted And Talented*. Love Publishing Co., 1777 South Bellaire St., Denver, CO 80222.
- Smutny, J. F., Walker, S. Y., & Meckstroth, E. A. (1997). *Teaching Young Gifted Children In The Regular Classroom*. ERIC Clearing house On Disabilities And Gifted Education.
- Sousa, J. E., Serruys, P. W., & Costa, M. A. (2003). New Frontiers In Cardiology: *Drug-Eluting Stents: Part II*. *Circulation*, 107(18), 2383-2389.
- Stamm, U., Ahmad, I., Balogh, I., Birner, H., Bolshukhin, D., Brudermann, J., ... & Ziener, C. (2003, June). *High-Power EUV Lithography Sources Based On Gas Discharges And Laser-Produced Plasmas*. In *Emerging Lithographic Technologies VII* (Vol. 5037, Pp. 119-129). SPIE.
- Stein, P. D., Chenevert, T. L., Fowler, S. E., Goodman, L. R., Gottschalk, A., Hales, C. A., ... & PIOPED III (Prospective Investigation Of Pulmonary Embolism Diagnosis III) Investigators*. (2010). *Gadolinium-Enhanced Magnetic Resonance Angiography For Pulmonary Embolism: A Multicenter Prospective Study (PIOPED III)*. *Annals Of Internal Medicine*, 152(7), 434-443.
- Sternberg, R. J., & Zhang, L. F. (1995). *What Do We Mean By Giftedness? A Pentagonal*

Implicit Theory. Gifted Child Quarterly, 39(2), 88-94.

Stewart, J. B. (1999). Career counselling for the academically gifted student. Canadian Journal of Counselling and Psychotherapy, 33(1), 3-12

Strickland, J. B., Pearson, S. M., & Moon, D. W. (2001). *Recent Developments In Consumer Financial Services Arbitration*. Banking LJ, 118, 933.

Sungur, A., Hsiung, M. C., MeggoQuiroz, L. D., Öz, T. K., HajAsaad, A., Joshi, D., ... & Nanda, N. C. (2014). *The Advantages Of Live/Real Time Three-Dimensional Transesophageal Echocardiography In The Assessment Of Tricuspid Valve Infective Endocarditis*. Echocardiography, 31(10), 1293-1309.

Swiatek, M. A., Lupkowski-Shoplik, A., & O'Donoghue, C. C. (2000). Gender Differences In Above-Level Explore Scores Of Gifted Third Through Sixth Graders. *Journal Of Educational Psychology*, 92(4), 718.

Şahin, F., Gurbuz, S., & Köksal, O. (2014). Cultural Intelligence (CQ) In Action: The Effects Of Personality And International Assignment On The Development Of CQ. *International Journal Of Intercultural Relations*, 39, 152-163.

Şahin, F., & Kargin, T. (2013). *Sınıf öğretmenlerine üstün yetenekli öğrencilerin belirlenmesi konusunda verilen bir eğitimin öğretmenlerin bilgi düzeyine etkisi [The effect of a training programme on teachers' knowledge on identification of talented students by primary school teachers]*. Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Özel Eğitim Dergisi, 14(2), 1-15.

Şenol, C. (2011). *Üstün Yetenekliler Eğitim Programlarına İlişkin Öğretmen Görüşleri (BİLSEM Örneği)* (Master's Thesis, Eğitim Bilimleri Enstitüsü).

Tarhan, S., & Sarı, A. (2005). *Model Selection For Global And Diffuse Radiation Over The Central Black Sea (CBS) Region Of Turkey*. *Energy Conversion And Management*, 46(4), 605-613.

- Terman, L. M., & Merrill, M. A. (1960). *Stanford-Binet Intelligence Scale: Manual For The Third Revision, Form Lm*.
- Tomlinson, C. A., Kaplan, S. N., Renzulli, J. S., Purcell, J., Leppien, J., & Burns, D. E. (2002). *The parallel curriculum: A Design To Develop High Potential And Challenge High-Ability Learners*. Thousand Oaks, CA: Corwin.
- Vialle, W., & Quigley, S. (2003). *The Teachers We Want: Exploring The Views Of Gifted Students*. *Development Of Human Potential: Investment Into Our Future*, 125-128.
- Ültanır, E. (2014). Çocukluk Döneminde Kariyer Eğitiminin Önemi ve Kariyer Gelişimi Kuramları. *Abant İzzet Baysal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 1(1), 67–83.
- Vialle, W., & Tischler, K. (2005). *Teachers Of The Gifted: A Comparison Of Students' Perspectives In Australia, Austria And The United States*. *Gifted Education International*, 19(2), 173-181.
- Victório, V. M. N., Jurberg, J., & Lent, H. (1986). *A Genitália Externa Dos Machos Em Quatro Espécies Do Gênero Sirthenea Spinola, 1837 (Hemiptera, Reduviidae, Peiratinae)*. *Memórias Do Instituto Oswaldo Cruz*, 81(3), 273-292.
- Wang, Y. (1995). *Jump And Sharp Cusp Detecti on By Wavelets*. *Biometrika*, 82(2), 385-397.
- Winner, E., & Drake, J. E. (1996). The Rage To Master: The Decisive Role Of Talent In The Visual Arts. *The Road To Excellence: The Acquisition Of Expert Performance In The Arts And Sciences, Sports, And Games*, 271-301.
- Witty, F. J. (1958). *The Pinakes Of Callimachus*. *The Library Quarterly*, 28(2), 132-136.
- Wood, M. J., & Douglas, K. M. (2015). *Online Communication As A Window To Conspiracist Worldviews*. *Frontiers In Psychology*, 6, 836.
- Woodd-Walker, R. S., Gallienne, C. P., & Robins, D. B. (2000). *A Test Model For Optical*

Plankton Counter (OPC) Coincidence And A Comparison Of OPC-Derived And Conventional Measures Of Plankton Abundance. Journal Of Plankton Research, 22(3), 473-483.

Woyach, J. A., Ruppert, A. S., Heerema, N. A., Zhao, W., Booth, A. M., Ding, W., ... & Byrd, J. C. (2018). *Ibrutinib Regimens Versus Chemoimmuno therapy In Older Patients With Untreated CLL. New England Journal Of Medicine.*

Yoo, C. S., Calabresi, S. G., & Colangelo, A. J. (2004). *The Unitary Executive In The Modern Era, 1945-2004. Iowa L. Rev., 90, 601.*

Zanettini, C., Panlilio, L. V., Aliczki, M., Goldberg, S. R., Haller, J., & Yasar, S. (2011). *Effects Of Endocanna binoid System Modulation On Cognitive And Emotional Behavior. Frontiers In Behavioral Neuroscience, 5, 57.*

Yurdagül, H. (2005). *Ölçek Geliştirme Çalışmalarında Kapsam Geçerliliği için Kapsam Geçerlik İndekslerinin Kullanılması. XIV. Ulusal Eğitim Bilimleri Kongresi Pamukkale Üniversitesi, Denizli.*

Zhu, Y. X., Braggio, E., Shi, C. X., Bruins, L. A., Schmidt, J. E., Van Wier, S., ... & Stewart, A. K. (2011). *Cereblon Expression Is Required For The Antimyeloma Activity Of Lenalidomide And Pomalidomide. Blood, The Journal Of The American Society Of Hematology, 118(18), 4771-4779.*

EKLER

EK 1. Bireysel Görüşme Formu

YARI YAPILANDIRILMIŞ GÖRÜŞME FORMU

Yönerge: Bu çalışmanın amacı, üstün yetenekli lise öğrencilere kariyer gelişim alanında yapılan, kariyer psikolojik danışmanlık ve rehberlik çalışmalarının BİLSEM ve diğer liselerde çalışan psikolojik danışmanların görüşlerine başvurularak, etkililiğinin değerlendirilmesidir. Bu kapsamda size dört tane soru yönlendirilecektir. Görüşmenin yaklaşık yarım saat sürmesi planlanmaktadır. Veri kaybı olmaması için görüşmelerde ses kaydı alınacaktır. Veriler sadece yüksek lisans tez çalışması kapsamında kullanılacak diğer kişi ve kurumlarla paylaşılmayacaktır. Katılımınız için teşekkür ederim.

Cinsiyetiniz:

Yaşınız:

Mezun Olduğunuz Bölüm:

Eğitim Düzeyiniz:

Meslekteki Yılıınız:

Soru 1: Üstün yetenekli öğrencilere uygulanan kariyer psikolojik danışmanlık ve rehberlik çalışmaları nelerdir?

Soru 2: Üstün yetenekli öğrencilere uygulanan kariyer psikolojik danışmanlık ve rehberlik çalışmaları konusunda karşılaştığımız sorunlar nelerdir?

Soru 3: Üstün yetenekli öğrencilerin yetenek ve özelliklerine göre ihtiyaç duydukları kariyer psikolojik danışmanlık ve rehberlik çalışmaları nelerdir?

Soru 4: Üstün yetenekli öğrencilere uygulanan kariyer psikolojik danışmanlık ve rehberlik hizmetlerinin kalitesini arttırmak için önerileriniz nelerdir?

Soru 5: Son olarak eklemek istediğiniz bir şey var mı?

BİLGİLENDİRİLMİŞ GÖNÜLLÜ ÖNEM FORMU

Bu çalışma, “BİLSEM Lise Kademesinde Uygulanan Kariyer Danışmanlık Uygulamalarının İncelenmesi” başlıklı bir araştırma çalışması olup, üstün yetenekli öğrencilere uygulanan kariyer danışmanlık hizmetleri uygulamalarının incelenmesine yönelik öğretmen görüşlerinin incelenmesi amacını taşımaktadır. Çalışma, Hasan Kalyoncu Üniversitesi Psikolojik Danışmanlık ve Rehberlik Programı Tezli Yüksek Lisans programı öğrencisi Nurşen DEMİR tarafından yürütülmektedir. Araştırma, BİLSEM’de çalışan öğretmenlere ve eğitim gördükleri diğer örgün eğitim kurumlarındaki okul psikolojik danışmanlarının çocuklara uygulanan kariyer danışmanlık hizmetleri uygulamaları ve uygulamaların farklı branş öğretmenlerin kariyer danışmanlık hizmetleri uygulamalarının incelenmesine katkı sağlayacaktır.

- Bu çalışmaya katılımınız gönüllülük esasına dayanmaktadır.
- Çalışmanın amacı doğrultusunda, görüşme yöntemi yapılarak sizden veriler toplanacaktır.
- İsminizi yazmak ya da kimliğinizi açığa çıkaracak bir bilgi vermek zorunda değilsiniz/araştırmada katılımcıların isimleri gizli tutulacaktır.
- Araştırma kapsamında toplanan veriler, sadece bilimsel amaçlar doğrultusunda kullanılacak, araştırmanın amacı dışında ya da bir başka araştırmada kullanılmayacak ve gerekmesi halinde, sizin (yazılı) izniniz olmadan başkalarıyla paylaşılmayacaktır.
- İstemeniz halinde sizden toplanan verileri inceleme hakkınız bulunmaktadır.
- Sizden toplanan veriler içerik analizi yöntemi ile korunacak ve araştırma bitiminde arşivlenecek veya imha edilecektir.
- Veri toplama sürecinde/süreçlerinde size rahatsızlık verebilecek herhangi bir soru/talep olmayacaktır. Yine de katılımınız sırasında herhangi bir sebepten rahatsızlık hissederseniz çalışmadan istediğiniz zamanda ayrılabilirsiniz. Çalışmadan ayrılmanız durumunda sizden toplanan veriler çalışmadan çıkarılacak ve imha edilecektir.

Gönüllü onam formunu okumak ve değerlendirmek üzere ayırdığımız zaman için teşekkür ederim. Çalışma hakkındaki sorularınızı Hasan Kalyoncu Üniversitesi PDR Anabilim Dalı Yüksek Lisans öğrencisi Nurşen Demir'e (mail/tel) yöneltebilirsiniz

Araştırmacı: Nurşen Demir

Adres: MEB

Bu çalışmaya tamamen kendi rızamla, istediğim takdirde çalışmadan ayrılabileceğimi bilerek verdiğim bilgilerin bilimsel amaçlarla kullanılmasını kabul ediyorum.

(Lütfen bu formu doldurup imzaladıktan sonra veri toplayan kişiye veriniz.)

Katılımcı Ad ve Soyadı:

İmza:

Tarih:

EK 3. Etik Kurul İzin Raporu

T.C.
HASAN KALYONCU ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL VE BEŞERİ BİLİMLER ETİK KURULU KARARI

Sayı: E--804.01-2106100033

Tarih:10.06.2021

Konu: Etik Kurul Hak.

Çalışmanın Türü:	Yüksek Lisans Tezi
Konu:	Anket Uygulama
Başlık:	"Bilsem Lise Kademesinde Uygulanan Kariyer Danışmanlık Hizmetlerinin İncelenmesi"
Yürütücü / Danışman:	Dr. Öğr. Üyesi Hasan EŞİCİ
Yazar:	Nurşen BEDİR
Karar:	Olumlu

Prof. Dr. Şener BÜYÜKÖZTÜRK Etik Kurul
Başkanı

Prof. Dr. Mazlum ÇELİK Etik
Kurul Üyesi

Prof. Dr. Özge HACİFAZLIOĞLU Etik Kurul
Üyesi

Prof. Dr. Yaşar ÖZBAY Etik
Kurul Üyesi

Prof. Dr. Gül Rengin KÜÇÜKERDOĞAN
Etik Kurul Üyesi

Prof. Dr. Osman Tolga ARICAK Etik
Kurul Üyesi

Prof. Dr. Levent SUTCIGIL
Etik Kurul Üyesi

Ekler:

- 1-PM.FR.30 ETİK KURULUNA BAŞVURU Dilekçesi NURŞEN DEMİR.pdf (Elektronik Ek)
2-PM.FR.31 ETİK KURULU ARAŞTIRMA BAŞVURU FORMU NURŞEN DEMİR.pdf (Elektronik Ek)

Bu belge, güvenli elektronik imza ile imzalanmıştır.

Belge Doğrulama Kodu:

8b7396ab

Belge Doğrulama Adresi:

<http://ebys.hku.edu.tr/Dogrulama/Index>

Adres :Havaalanı Yolu Üzeri 8.Km - Şahinbey / GAZİANTEP

İrtibat:Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü

Tel / Fax:+90 342 211 80 91 / +90 342 211 80 92 Web:sbe.hku.edu.tr Kep Adresi :hasankalyoncu.unv@hs01.kep.tre-
Posta:sbe@hku.edu.tr

ÖZGEÇMİŞ

KİŞİSEL BİLGİLER

Adı Soyadı : Nurşen DEMİR
Uyruğu : T.C.

EĞİTİM

Derece	Adı	Bitirme Yılı
Üniversite	: Adıyaman Üniversitesi	2015
Yüksek Lisans	Hasan Kalyoncu Üniversitesi	2022

İŞ DENEYİMLERİ

Yıl	Kurum	Görevi
2015	Koçhisar Ortaokulu	Okul Rehber Öğrt.
2017	Mustafa Kemal İ.H O.	Okul Rehber Öğrt.
2018	Huzurevleri Anaokulu	Okul Rehber Öğrt

UZMANLIK ALANI : Psikoloji, Aile Danışmanlığı, Çocuk Sağlığı ve Psikolojisi

YABANCI DİLLER: İngilizce

BELİRTMEK İSTEĞİNİZ DİĞER ÖZELLİKLER

YAYINLAR